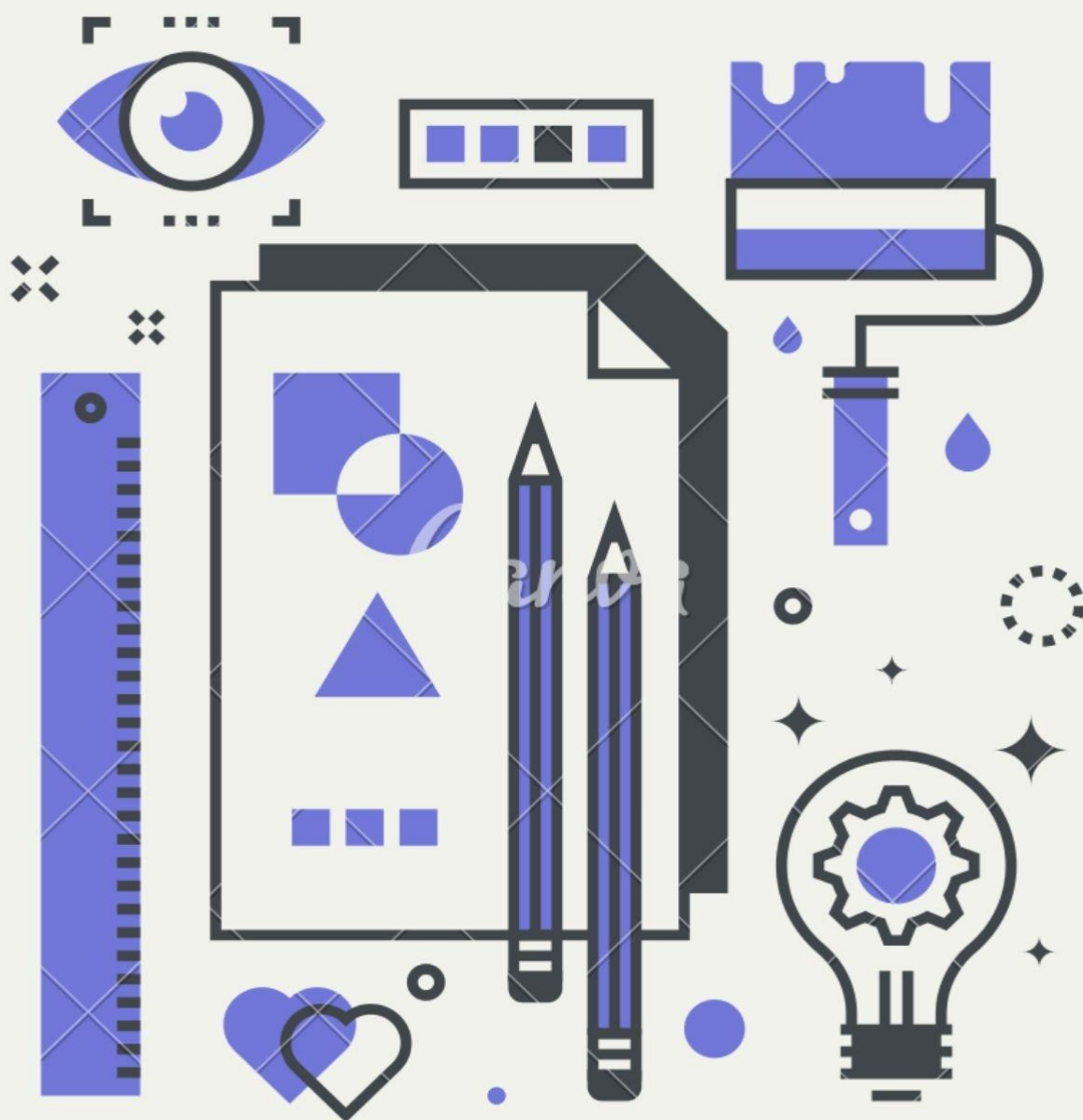

KORRUPSIYAGA QARSHI KURASH – FUQAROLIK JAMIYATINI RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR SHARTI

MODULI BO'YICHA O'QUV-USLUBIY MAJMUA

SAMARQAND-2022

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLY VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

**OLY TA‘LIM TIZIMI PEDAGOG VA RAHBAR KADRLARINI QAYTA
TAYYORLASH VA ULARNING MALAKASINI OSHIRISHNI TASHKIL ETISH BOSH
ILMIY - METODIK MARKAZI**

**SAMARQAND DAVLAT UNIVERSITETI HUZURIDAGI PEDAGOG KADRLARNI
QAYTA TAYYORLASH VA ULARNING MALAKASINI OSHIRISH MINTAQAVIY
MARKAZI**

**“KORRUPSIYAGA QARSHI KURASH – FUQAROLIK JAMIYATINI
RIVOJLANTIRISHNING USTUVOR SHARTI” MODULI BO‘YICHA**

O‘QUV – USLUBIY MAJMUA

Qayta tayyorlash va malaka oshirish kursi yo‘nalishi: Fuqarolik jamiyati

Tinglovchilar kontingenti: Oliy ta‘lim muassasalari professor- o‘qituvchilari

Samarqand – 2022

Modulning o‘kuv uslubiy majmuasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligining 2020 yil “7”-dekabrdagi 648-sonli bayonnomasi bilan ma’qullangan o‘quv dasturi va o‘quv rejasiga muvofiq ishlab chiqilgan.

Tuzuvchilar:

SamDU dotsenti, f.f.f.d. **M.Ergasheva**

Taqrizchilar:

SamDU dotsenti, f.f.f.d. **S.Yazdanova**

Xorijiy ekspert: Xo‘jand davlat universiteti madaniyatshunoslik kafedrasi dotsenti, f.f.n. R.T.Usanov (Tojikiston Respublikasi).

O‘quv-uslubiy majmua Samarqand davlat universiteti ilmiy-metodik kengashi tomonidan nashrga tavsiya etilgan (2020 yil “28” dekabrdagi 4-sonli bayonnomasi).

MUNDARIJA

I. IshChi DASTUR	5
II. MODULNI O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTERFAOL TA‘LIM METODLARI	11
III. NAZARIY MASHG‘ULOT MATERIALLARI.....	17
IV. AMALIY MASHG‘ULOT MATERIALLARI	57
V. GLOSSARIY	83
VI. FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI	87
VII. EKSPERT XULOSA.....	91

I. IShChI DASTUR

Dastur O‘zbekiston Respublikasining 2020 yil 23 sentabrda tasdiqlangan “Ta’lim to‘g‘risida”gi Qonuni, O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi PF-4947-son, 2019 yil 27 avgustdagi “Oliy ta’lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining uzluksiz malakasini oshirish tizimini joriy etish to‘g‘risida”gi PF-5789-son, 2019 yil 8 oktabrdagi “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5847-sonli Farmonlari hamda O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 23 sentabrdagi “Oliy ta’lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish bo‘yicha qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi 797-sonli Qarorlarida belgilangan ustuvor vazifalar mazmunidan kelib chiqqan holda tuzilgan bo‘lib, u oliy ta’lim muassasalari pedagog kadrlarining kasb mahorati hamda innovatsion kompetentligini rivojlantirish, sohaga oid ilg‘or xorijiy tajribalar, yangi bilim va malakalarni o‘zlashtirish, shuningdek amaliyotga joriy etish ko‘nikmalarini takomillashtirishni maqsad qiladi.

Dastur doirasida berilayotgan mavzular ta’lim sohasi bo‘yicha pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish mazmuni, sifati va ularning tayyorgarligiga qo‘yiladigan umumiy malaka talablari va o‘quv rejalari asosida shakllantirilgan bo‘lib, uning mazmuni kredit modul tizimi va o‘quv jarayonini tashkil etish, ilmiy va innovatsion faoliyatni rivojlantirish, pedagogning kasbiy professionalligini oshirish, ta’lim jarayoniga raqamli texnologiyalarni joriy etish, maxsus maqsadlarga yo‘naltirilgan ingliz tili, mutaxassislik fanlar negizida ilmiy va amaliy tadqiqotlar, o‘quv jarayonini tashkil etishning zamonaviy uslublari bo‘yicha so‘nggi yutuqlar, pedagogning kreativ kompetentligini rivojlantirish, ta’lim jarayonlarini raqamli texnologiyalar asosida individuallashtirish, masofaviy ta’lim xizmatlarini rivojlantirish, vebinar, onlayn, «blended learning», «flipped classroom» texnologiyalarini amaliyotga keng qo‘llash bo‘yicha tegishli bilim, ko‘nikma, malaka va kompetensiyalarni rivojlantirishga yo‘naltirilgan.

Qayta tayyorlash va malaka oshirish yo‘nalishining o‘ziga xos xususiyatlari hamda dolzarb masalalaridan kelib chiqqan holda dasturda tinglovchilarning mutaxassislik fanlar doirasidagi bilim, ko‘nikma, malaka hamda kompetensiyalariga qo‘yiladigan talablar takomillashtirilishi mumkin.

Kursning maqsadi va vazifalari

Oliy ta’lim muassasalari pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish kursining **maqsadi** pedagog kadrlarni innovatsion yondoshuvlar asosida o‘quv-tarbiyaviy jarayonlarni yuksak ilmiy-metodik darajada loyihalashtirish, sohadagi ilg‘or tajribalar, zamonaviy bilim va malakalarni o‘zlashtirish va amaliyotga joriy etishlari uchun zarur bo‘ladigan kasbiy bilim, ko‘nikma va malakalarini takomillashtirish, shuningdek ularning ijodiy faolligini rivojlantirishdan iborat.

Kursning **vazifalariga** quyidagilar kiradi:

- “Fuqarolik jamiyati” yo‘nalishida pedagog kadrlarning kasbiy bilim, ko‘nikma, malakalarini takomillashtirish va rivojlantirish;

- pedagoglarning ijodiy-innovatsion faollik darajasini oshirish;

- mutaxassislik fanlarini o‘qitish jarayoniga zamonaviy axborot-kommunikasiya texnologiyalari va xorijiy tillarni samarali tatbiq etilishini ta‘minlash;

- maxsus fanlar sohasidagi o‘qitishning innovatsion texnologiyalari va ilg‘or xorijiy tajribalarini o‘zlashtirish;

“Fuqarolik jamiyati” yo‘nalishida qayta tayyorlash va malaka oshirish jarayonlarini fan va ishlab chiqarishdagi innovatsiyalar bilan o‘zaro integratsiyasini ta‘minlash.

Kurs yakunida tinglovchilarning bilim, ko‘nikma va malakalari hamda kompetensiyalariga qo‘yiladigan talablar:

“Kredit modul tizimi va o‘quv jarayonini tashkil etish”, “Ilmiy va innovatsion faoliyatni rivojlantirish”, “Pedagogning kasbiy professionalligini oshirish”, “Ta‘lim jarayoniga raqamli texnologiyalarni joriy etish”, “Maxsus maqsadlarga yo‘naltirilgan ingliz tili” modullari bo‘yicha tinglovchilarning bilim, ko‘nikma va malakalariga qo‘yiladigan talablar tegishli ta‘lim sohasi bo‘yicha pedagog kadrlarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish mazmuni, sifati va ularning tayyorgarligi hamda kompetentligiga qo‘yiladigan umumiy malaka talablari bilan belgilanadi.

Mutaxassislik fanlari bo‘yicha tinglovchilar quyidagi yangi bilim, ko‘nikma, malaka hamda kompetensiyalarga ega bo‘lishlari talab etiladi:

Tinglovchi:

– fuqarolik jamiyati to‘g‘risidagi g‘oya va nazariyalarning shakllanishini.

– O‘rta Osiyoda fuqarolik jamiyatini shakllantirish to‘g‘risidagi g‘oyalar, qarashlar, konsepsiyalarni;

– Fuqarolik jamiyatini rivojlantirish to‘g‘risidagi zamonaviy qarashlar;

– rivojlangan Sharq mamlakatlarining ilg‘or tajribasi. Singapur mo‘jizasi: nazariya va amaliyot. Janubiy Koreya modelining xayotiyli. Yapon modelining o‘ziga xosligini;

– Yangi taraqqiyot bosqichida O‘zbekistonda fuqarolik jamiyati institutlarining takomillashuv jarayoni xususiyatlarini *bilishi* kerak.

Tinglovchi:

– O‘zbekistonni rivojlantirish strategiyasi va Fuqarolik jamiyati fanlarini o‘qitish bo‘yicha yangi texnologiyalarni amaliyotda qo‘llash;

– axborot texnologiyalarining zamonaviy vositalaridan foydalanib ilmiy-tadqiqotlarni o‘tkazish;

– eksperimental tadqiqotlar natijalariga ishlov berish, ularni tahlil qilish va aks ettirish, xulosalar chiqarish, ilmiy maqolalar tayyorlash, tavsiyalarini ishlab chiqish;

– innovatsion faoliyatni tashkil etish;

– ilg‘or tajribalardan foydalanish;

– o‘z ustida ishlab, fanning yangi tadqiqotlarini o‘qitish tizimini qo‘llash;

- fuqarolik jamiyatining ilmiy-nazariy metodologiyasi, O‘rta Osiyo mutafakkirlarining fuqarolik jamiyati to‘g‘risidagi qarashlari, O‘zbekistonda fuqarolik jamiyati institutlarini rivojlantirish amaliyoti bo‘yicha ma‘ruza, amaliy mashg‘ulot va nazorat ishlarini tashkil etish;
- pedagogik jarayonda muloqot uslublarini to‘g‘ri qo‘llay olish **ko‘nikmalariga** ega bo‘lishi lozim.

Tinglovchi:

- axborot kommunikatsion texnologiyalari va ularni qo‘llashning ilmiy-nazariy va amaliy ahamiyatini bilish;
- fuqarolik jamiyatining ilmiy-nazariy metodologiyasi, O‘rta Osiyo mutafakkirlarining fuqarolik jamiyati to‘g‘risidagi qarashlari, O‘zbekistonda fuqarolik jamiyati institutlarini rivojlantirish amaliyoti paketlar fanlarining zamonaviy yo‘nalishlarini ishlab chiqish va ommalashtirish;
- O‘zbekistonni rivojlantirish strategiyasi va Fuqarolik jamiyati fanlarini turli sohalarga tatbiq qilish;
- O‘zbekistonni rivojlantirish strategiyasi va Fuqarolik jamiyati fanlarni dasturlar paketi yordamida yechishning zamonaviy usullarini qo‘llash **malakalariga** ega bo‘lishi lozim.

Tinglovchi:

- O‘zbekistonni rivojlantirish strategiyasi va Fuqarolik jamiyati fanlarning dasturlar paketini o‘quv jarayoniga tatbiq etish;
- O‘zbekistonni rivojlantirish strategiyasi va Fuqarolik jamiyati fanlarni dasturlar paketi yordamida yechishning zamonaviy masalalarini tahlil qila olish;
- fuqarolik jamiyatini rivojlantirishda ilmiy-nazariy masalalarni yechishda zamonaviy texnologiyalar va usullardan foydalana olish;
- O‘zbekistonni rivojlantirish strategiyasi va Fuqarolik jamiyati fanlar sohasida kasbiy faoliyat yuritish uchun zarur bo‘lgan bilim, ko‘nikma, malaka va shaxsiy sifatlarga ega bo‘lish;
- ilg‘or axborot-texnologiyalarida ishlash;
- videodarslarni tayyorlash;
- egallangan tajribani tanqidiy ko‘rib chiqish qobiliyati, zarur bo‘lganda o‘z kasbiy faoliyatining turi va xarakterini o‘zgartira olish;
- O‘zbekistonni rivojlantirish strategiyasi va Fuqarolik jamiyati fanlarda tizimli tahlil usulidan foydalanish yo‘llarini ishlab chiqish;
- fuqarolik jamiyatining ilmiy-nazariy metodologiyasi, O‘rta Osiyo mutafakkirlarining fuqarolik jamiyati to‘g‘risidagi qarashlari, fuqarolik jamiyati va demokratik institutlarni rivojlantirishning ilg‘or xorijiy tajriba, O‘zbekistonda fuqarolik jamiyati institutlarini rivojlantirish amaliyoti kabi fuqarolik jamiyati paketlar fanlarining dolzarb masalalariga oid zamonaviy manbalardan foydalana olish **kompetensiyalariga** ega bo‘lishi lozim.

“Korrupsiyaga qarshi kurash – fuqarolik jamiyatini rivojlantirishning ustuvor sharti” modulining soatlar bo‘yicha taqsimoti

№	Modul mavzulari	Tinglovchining o‘quv yuklamasi, soat
---	-----------------	--------------------------------------

		Hammasi	Auditoriya o'quv yuklamasi			Ko'chma mashg'ulot
			Jami	jumladan		
				Nazariy	Amaliy mashg'ulot	
1.	Korrupsiya va unga qarshi kurash tushunchasi. Korrupsiyaga qarshi kurash borasida xalqaro huquqiy hujjatlar.	6	6	4	2	
2.	O'zbekiston Respublikasini BMTning "Korrupsiyaga qarshi kurash konvensiyasi"ga qo'shilishi.	4	8	2	2	
3.	O'zbekiston Respublikasi "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi qonuni va qarorda belgilangan vazifalar.	4	4	2	2	
4.	Korrupsiyaga qarshi kurash sub'ektlari va idoralararo komissiyaning asosiy vazifalari. Korrupsiyaga qarshi kurash ishlarida fuqarolar hamda fuqarolik jamiyati institutlarining faolligini oshirish mexanizmlari.	4	4	2	2	
5	"O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora – tadbirlari to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonida belgilangan vazifalari (27.05.2019). O'zbekiston milliy taraqqiyotining yangi bosqichida korrupsiyaga qarshi kurashdagi natijalari va ularning ahamiyati.	8	8	4	4	
Jami:		26	26	14	12	0

NAZARIY MASHG'ULOTLAR MAZMUNI

1-mavzu: Korrupsiya va unga qarshi kurash tushunchasi. Korrupsiyaga qarshi kurash borasida xalqaro huquqiy hujjatlar

Reja:

1. Korrupsiya tushuncha va uning mazmun-mohiyati. Insoniyat rivojlanishining tarixiy bosqichlarida korrupsiya ko'rinishlari va unga qarshi kurashish yo'llari.
2. BMT va boshqa xalqaro tashkilotlar tomonidan qabul qilingan huquqiy va normativ-meyoriy xujjatlar. Jaxonda korrupsiyaga qarshi kurashishning nazariy, huquqiy va amaliy asoslari. Rivojlangan mamlakatlarida korrupsiyaga qarshi kurashish tajribasi va yutuqlari.

3. Jamiyatda korrupsiyaga qarshi kurashishda yuzaga keladigan muammolar. O‘zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida qabul qilingan qonunlarning xalqaro normalar bilan muvofiqligi. O‘zbekistonning korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi xalqaro hamkorlik. asoslari

2-mavzu: O‘zbekiston Respublikasini BMTning “Korrupsiyaga qarshi kurash konvensiyasi”ga qo‘shilishi. O‘zbekiston Respublikasi “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi qonuni va qarorda belgilangan vazifalar

Reja:

1. “Korrupsiyaga qarshi kurash konvensiyasi”ning mazmun-mohiyati va boshqa halqaro huquqiy-normativ xujjatlar. O‘zbekiston Respublikasini BMTning “Korrupsiyaga qarshi kurash konvensiyasi”ga qo‘shilishi.

2. Mamlakatimiz milliy taraqqiyotining yangi bosqichida korrupsiyaga qarshi kurashish fuqarolarning huquq va erkinliklarining kafolatlari. O‘zbekiston Respublikasi “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi qonuni va qarorining mazmuni va ularda belgilangan ustuvor vazifalar, hamda yo‘nalishlar.

3. O‘zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida amalga oshirilayotgan ishlar: yutuq va kamchiliklar.

3- mavzu: Korrupsiyaga qarshi kurash sub’ektlari va idoralararo komissiyaning asosiy vazifalari. Korrupsiyaga qarshi kurash ishlarida fuqarolar hamda fuqarolik jamiyati institutlarining faolligini oshirish mexanizmlari

Reja:

1. O‘zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurash sub’ektlari. Korrupsiyaga qarshi kurash idoralararo komissiyaning asosiy vazifalari.

2. Korrupsiyaga qarshi kurash ishlarida fuqarolarning fuqarolik pozitsiyasini mustahkamlash va ularning huquqiy-siyosiy faolligini oshirish. Korrupsiyaga qarshi kurash ishlarida fuqarolik jamiyati institutlarining vazifasi va ularning faolligini oshirish mexanizmlari.

3. O‘zbekistonda fuqarolik jamiyatini yanada rivojlantirishda korrupsiyaga qarshi kurashishning zarurligi. O‘zbekistonda fuqarolik jamiyatini yuksaltirishda korrupsiyaga qarshi kurashishning ahamiyati.

4-mavzu: O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora - tadbirlari to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonida belgilangan vazifalari

Reja:

1. O‘zbekiston milliy taraqqiyotining yangi davrida korrupsiyaga qarshish sohasida amalga oshirilayotgan ishlar. Yangi taraqqiyot bosqichida mamlakatimizning ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy sohalarda korrupsiyaga qarshi kurashish borasida amalga oshirilayotgan islohotlar.

2. “O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora - tadbirlari to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoning mazmun-mohiyati va undan kelib chiqadigan vazifalar.

3. O‘zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish borasidagi chora-tadbirlar ishlab chiqilishi va istiqbolli rejalarning ishlab chiqilishi.

AMALIY MASHG‘ULOTLAR MAZMUNI

1-mavzu: Korrupsiya va unga qarshi kurash tushunchasi. Korrupsiyaga qarshi kurash borasida xalqaro huquqiy hujjatlar

2-mavzu: O‘zbekiston Respublikasini BMTning “Korrupsiyaga qarshi kurash konvensiyasi”ga qo‘shilishi.

3-mavzu: Korrupsiyaga qarshi kurash sub’ektlari va idoralararo komissiyaning asosiy vazifalari. Korrupsiyaga qarshi kurash ishlarida fuqarolar hamda fuqarolik jamiyati institutlarining faolligini oshirish mexanizmlari.

4-mavzu: “O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora – tadbirlari to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonida belgilangan vazifalari (27.05.2019). O‘zbekiston milliy taraqqiyotining yangi bosqichida korrupsiyaga qarshi kurashdagi natijalari va ularning ahamiyati.

I. MODULNI O‘QITISHDA FOYDALANILADIGAN INTREFAOL TA’LIM METODLARI

“SWOT-tahlil” metodidan foydalanish

Metodning maqsadi: mavjud nazariy bilimlar va amaliy tajribalarni tahlil qilish, taqqoslash orqali muammoni hal etish yo‘llarni topishga, bilimlarni mustahkamlash, takrorlash, baholashga, mustaqil, tanqidiy fikrlashni, nostandart tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi.

S – (strength)	• kuchli tomonlari
W – (weakness)	• zaif, kuchsiz tomonlari
O – (opportunity)	• imkoniyatlari
T – (threat)	• tўsiqlar

Namuna: Ana'naviy va zamonaviy ta'lim shakllarini "SWOT-tahlil" metodida tahlil qiling.

	Oddiy ma'ruzada ma'ruzachi talabalar, tinglovchilarga ko'p ma'lumot bera oladi	Muammoli ma'ruzada kamroq ma'lumot beriladi, biroq ular talabalar ongiga singdirib beriladi
	O'qituvchi asosan o'zi va a'lochi, qiziquvchi talabalar bilan gaplashadi, ya'ni darsda oz sonli talabalar qamrab olinadi	Muammoli ma'ruzada ko'p sonli talabalar, tinglovchilar qamrab olinadi
	Oddiy ma'ruzada faqat o'qituvchi reja asosida va tayyorlab kelgan ma'lumotlari atrofida gaplashiladi	Muammoli ma'ruzada muhokama jarayonida yangi-yangi masalalar, muammolar yuzaga chiqishi, g'oyalar tutilishi mumkin.
	O'qituvchi uchun asosiy to'siq – dasturdan chiqib keta olmaslik, talaba uchun qiziqmasa ham o'qituvchini eshitib o'tirish majburiyati	Keng muhokama uchun vaqtning chegaralanganligi, talabalarni mavzudan chetga burishga intilishlari

Rezyume, Veer metodidan foydalanish

Metodning maqsadi: Bu metod murakkab, ko'ptarmoqli, mumkin qadar, muammoli xarakteridagi mavzularni o'rganishga qaratilgan. Metodning mohiyati shundan iboratki, bunda mavzuning turli tarmoqlari bo'yicha bir xil axborot beriladi va ayni paytda, ularning har biri alohida aspektlarda muhokama etiladi. Masalan, muammo ijobiy va salbiy tomonlari, afzallik, fazilat va kamchiliklari, foyda va zararlari bo'yicha o'rganiladi. Bu interfaol metod tanqidiy, tahliliy, aniq mantiqiy fikrlashga hamda o'quvchilarning mustaqil g'oyalari, fikrlarini yozma va og'zaki shaklda tizimli bayon etish, himoya qilishga imkoniyat yaratadi. "Xulosalash" metodidan ma'ruza mashg'ulotlarida individual va juftliklardagi ish shaklida, amaliy va seminar mashg'ulotlarida kichik guruhlardagi ish shaklida foydalanish mumkin.

Методни амалга ошириш тартиби:

тренер-ўқитувчи иштирокчиларни 5-6 кишидан иборат кичик гуруҳларга ажратади;

тренинг мақсади, шартлари ва тартиби билан иштирокчиларни таништиргач, ҳар бир гуруҳга умумий муаммони таҳлил

қилиниши зарур бўлган қисмлари туширилган тарқатма

ҳар бир гуруҳ узига берилган муаммони апрофлича таҳлил қилиб, ўз мулоҳазаларини тавсия этилаётган схема бўйича тарқатмага ёзма баён қилади;

Namuna:

Falsafadan malaka talablari					
Sobiq standartlar		Amaldagi standartlar		Takomillashtirilgan standartlar	
afzalligi	kamchiligi	afzalligi	kamchiligi	afzalligi	kamchiligi
Xulosa:					

“FSMU” metodidan foydalanish

Texnologiyaning maqsadi: Mazkur texnologiya ishtirokchilardagi umumiy fikrlardan xususiy xulosalar chiqarish, taqqoslash, qiyoslash orqali axborotni o‘zlashtirish, xulosalash, shuningdek, mustaqil ijodiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Mazkur texnologiyadan ma’ruza mashg‘ulotlarida, mustahkamlashda, o‘tilgan mavzuni so‘rashda, uyga vazifa berishda hamda amaliy mashg‘ulot natijalarini tahlil etishda foydalanish tavsiya etiladi.

Texnologiyani amalga oshirish tartibi:

- qatnashchilarga mavzuga oid bo‘lgan yakuniy xulosa yoki g‘oya taklif etiladi;
- har bir ishtirokchiga FSMU texnologiyasining bosqichlari yozilgan qog‘ozlarni tarqatiladi:

FSMU tahlili qatnashchilarda kasbiy-nazariy bilimlarni amaliy mashqlar va mavjud tajribalar asosida tezroq va muvaffaqiyatli o‘zlashtirilishiga asos bo‘ladi.

Namuna.

Fikr: “Falsafadan malaka talablarini xalqaro andozalar asosida takomillashtirish va sertifikatlashtirish ta’lim samaradorligining eng muhim omillaridan biridir”.

Topshiriq: Mazkur fikrga nisbatan munosabatingizni FSMU orqali tahlil qiling.

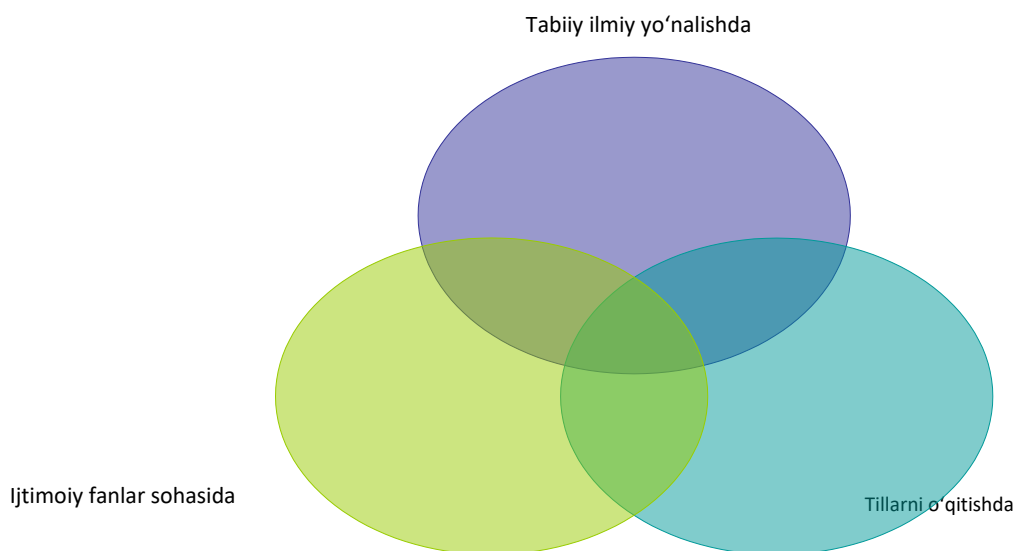
Venn Diagrammasi metodidan foydalanish

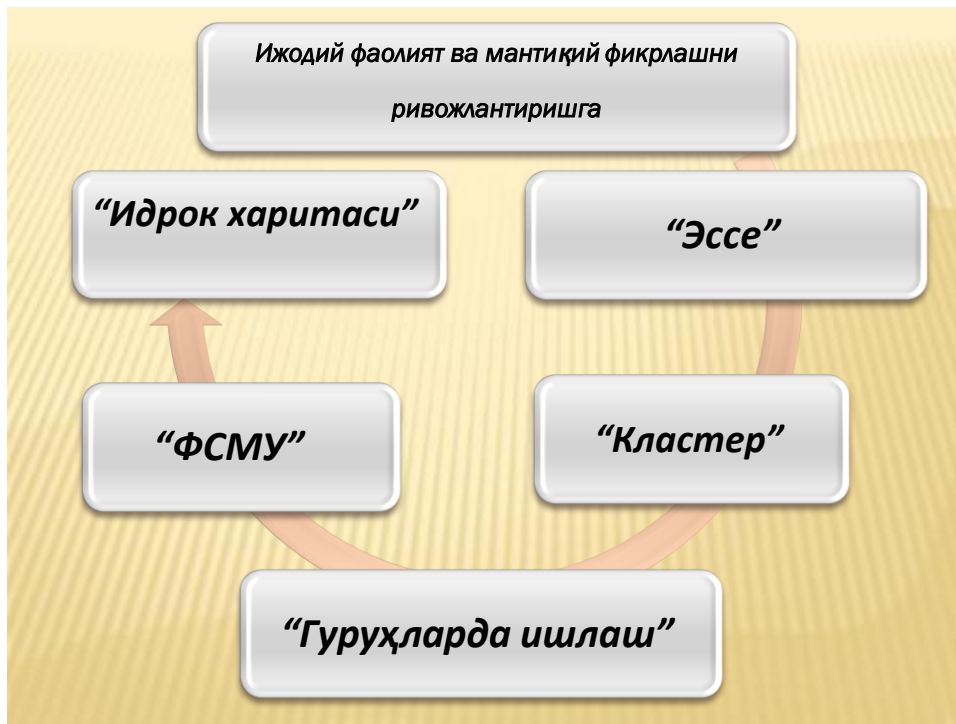
Metodning maqsadi: Bu metod grafik tasvir orqali o'qitishni tashkil etish shakli bo'lib, u ikkita o'zaro kesishgan aylana tasviri orqali ifodalanadi. Mazkur metod turli tushunchalar, asoslar, tasavurlarning analiz va sintezini ikki aspekt orqali ko'rib chiqish, ularning umumiy va farqlovchi jihatlarini aniqlash, taqqoslash imkonini beradi.

Metodni amalga oshirish tartibi:

- ishtirokchilar ikki kishidan iborat juftliklarga birlashtiriladilar va ularga ko'rib chiqilayotgan tushuncha yoki asosning o'ziga xos, farqli jihatlarini (yoki aksi) doiralari ichiga yozib chiqish taklif etiladi;
- navbatdagi bosqichda ishtirokchilar to'rt kishidan iborat kichik guruhlariga birlashtiriladi va har bir juftlik o'z tahlili bilan guruh a'zolarini tanishtiradilar;
- juftliklarning tahlili eshitilgach, ular birgalashib, ko'rib chiqilayotgan muammo yohud tushunchalarning umumiy jihatlarini (yoki farqli) izlab topadilar, umumlashtiradilar va doirachalarning kesishgan qismiga yozadilar.

Namuna: Falsafani turli yo'nalishlarda o'qitishning farqli jihatlarini o'ziga xosliklari

Ўқув жараёнида муаммолар ва муаммоли вазиятларни ечишга йўналтирилган интерфаол методлар

“SWOT-универсал таҳлил”

“Дебат”,

Муаммоли вазият

“Резюме”,

“Т-чизмаси”,

“Венн

“Органайзер”,

Ҳар хил чизмалар, жадваллар ёрдамида амалга ошириладиган

NAZARIY MASHG'ULOT MATERIALLARI

1-mavzu: Korrupsiya va unga qarshi kurash tushunchasi. Korrupsiyaga qarshi kurash borasida xalqaro huquqiy hujjatlar

Reja:

1. Korrupsiya tushuncha va uning mazmun-mohiyati. Insoniyat rivojlanishining tarixiy bosqichlarida korrupsiya ko'rinishlari va unga qarshi kurashish yo'llari.

2. BMT va boshqa xalqaro tashkilotlar tomonidan qabul qilingan huquqiy va normativ-meyoriy xujjatlar. Jaxonda korrupsiyaga qarshi kurashishning nazariy, huquqiy va amaliy asoslari. Rivojlangan mamlakatlarida korrupsiyaga qarshi kurashish tajribasi va yutuqlari.

3. Jamiyatda korrupsiyaga qarshi kurashishda yuzaga keladigan muammolar. O'zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida qabul qilingan qonunlarning xalqaro normalar bilan muvofiqligi. O'zbekistonning korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi xalqaro hamkorlik. asoslari

Xar qanday jamiyatning iqtisodiy, ijtimoiy, ma'naviy xayotiga xavf soladigan, qolaversa, mamlakat taraqqiyotiga to'siq bo'ladigan illat korrupsiyadir. Korrupsiya ko'p o'lchamli, tashqi va ichki sharoitga qarab tez o'zgaruvchandir. Shu sababli, korrupsiyaga qarshi kurash bo'yicha innovatsion yondashuvlarning rivojlanishini o'rganib borish ushbu sohaga qarshi kurashda juda muhimdir. Shu bois, tadqiqot jarayonining ilk bosqichida korrupsiya muammosining tushunchasi va unga qarshi kurashish chora-tadbirlarini aniqlashga hamda tahlil qilishga qaratilgan tadqiqotlar olib borilgan. Xozirda korrupsiya tushunchasining umume'tirof etilgan yagona ta'rifi mavjud bo'lmasada, uning mohiyatini yoritish bo'yicha bir qancha tadqiqotchilar tomonidan ilmiy ishlar olib borilgan. Korrupsiya davlat boshqaruvida tizimli xavf xarakteriga ega hisoblanib, jamiyatda demokratiya va qonun ustuvorligi asoslariga putur yetkazadi, xayot sifatini yomonlashtiradi va odamlar xavfsizligiga taxdid soladigan uyushgan jinoyatchilik, xufiyona idtisodiyot va boshqa shu kabi salbiy xodisalarning yuzaga kelishiga sharoit yaratib beradi. Shu bilan birga aholi o'rtasida davlat xokimiyatiga bo'lgan ishonchni yuqolishiga va obro'sizlanishiga sabab bo'ladi. Korrupsiya - mansab mavqeidan shaxsiy maqsadlarda foydalanish bilan bog'liq bo'lgan jinoyat turi bo'lib, xufiyona iqtisodiyotning asosiy elementlaridan biridir. Ko'pgina hollarda korrupsiya deganda - davlat amaldorlari tomonidan shaxsiy manfaatlarni ko'zlab, boylik orttirish maqsadida o'z mansab mavqeidan foydalanish, fuqarolardan pora

olish, qonunga xilof pul daromadlarini qo'lg'a kiritish tushunilib kelinadi. "Korrupsiya" so'zining kelib chiqish tarixiga nazar tashlaydigan bo'lsak, ushbu termin lotincha "corruptio" so'zidan olingan bo'lib, pora evaziga og'dirib olish, poraga sotilish, aynish kabi ma'nolarni anglatadi. O'zbekiston yuridik ensiklopediyasida berilgan ta'rifga ko'ra, korrupsiya (lotincha "corruptio" - aynish, poraga sotilish) bu - siyosat yoki davlat boshqaruvi sohasidagi ijtimoiy xavfli xodisa, davlat funksiyalarini bajarish vakolatiga ega bo'lgan (yoki ularga tenglashtirilgan) shaxslarning noqonuniy tarzda moddiy va boshqa boyliklar, imtiyozlarni olishda o'z maqomi va u bilan bog'liq imkoniyatlardan foydalanishi, shuningdek bu boylik va imtiyozlarni jismoniy yoki yuridik shaxslar qonunga xilof ravishda egallashiga imkon berishidir.¹ Korrupsiya va unga qarshi kurashishni tadqiq etishda tadqiqotchilar ushbu tushunchalarning mazmunini ochib berishda turlicha yondashishgan. Bu borada O'zbekiston Respublikasining birinchi Prezidenti I.A.Karimov quyidagi fikrlarni bildirgan: "Korrupsiya, eng avvalo, uyushgan jinoiy to'zimalarga madadkor bulish yoki to'g'ridan-to'g'ri yordam berish uchun davlat xizmatining imkoniyatlaridan foydalanishdir. Korrupsiya domiga ilingan amaldorlar shaxsiy boylik orttirish maqsadlarini va urug'-aymoqlarining manfaatlarini davlat (umumxalq) manfaatlaridan ustun qo'yadi"³ 4 . Italiyalik politolog va davlat arbobi N.Makiavelli korrupsiyaga ommaviy imkoniyatlardan shaxsiy manfaatlar yo'lida foydalanish deb ta'rif bergan⁵ . Ko'pincha korrupsiya poraxurlikka tenglashtiriladi yoki garaz maqsadlarda sodir 3 O'zbekiston yuridik ensiklopediyasi. - T.: Adolat. 2009. -B. 64. 4 Karimov I.A.O'zbekiston XXI asr busagasida. xavsizlika tahdid, barkarorlik shartlari va garakkiyot kafolatyaari. -T.: O'zbekiston. 1997. - B. 86. 2 Tairova N.M. Korrupsiya kak sotsialnoe yavlenie: istoriko-filosofskie i politologicheskie aspekty mirovoy mysli i praktiki. Upravlencheskoe Konsultirovanie. N 2 . 2014, 159-169 s. etilgan mansab vakolatini suiiste'mol qilish deb karaladi. Shuningdek, korrupsiya deganda davlat xizmatchisining sotib olinishi-sotilishi bilan xarakterlanuvchi shaxsiy manfaatlarni ko'zlab xizmat mavkeini suiiste'mol qilish xam tushuniladi. Korrupsiya mansabdor shaxs yoki boshqa davlat xizmatchisi tomonidan o'z xizmat vakolatlarini xar qanday ko'rinishda bila turib bo'zilishi, ba'zan esa uyushgan jinoyatchilikning bir elementi sifatida ta'riflanadi. Yuridik adabiyotlarda xam korrupsiya atamasiga huquqshunos olimlarning bergan ta'riflari xam rang-barang. N.Ko'znesova korrupsiya deganda, davlat apparati va nodavlat to'zilmalarining xodimlarini pora evaziga ogdirishdan iborat bo'lgan ijtimoiy xavfli xodisani tushunadi⁶ 7. Ye.Kairjanov korrupsiyaga sinfiy va tarixan o'zgaruvchan hodisa deb qaraydi. Uning fikriga ko'ra, "jinoyatchilik tushunchasi xususiy mulk paydo bo'lishi va jamiyat antagonistik sinflarga parchalanishi

natijasida vujudga kelganini xech kim inkor eta olmaydi. Sinfy jamiyat paydo bo'lishidan oldin jinoyat tushunchasi xam, jinoyatchilik xam mavjud bulmagan 3. G.Satarov korrupsiyani "mansab mavkeini garaz niyatda suiiste'mol qilish sifatida tavsiflaydi" 8. K.Tojiboev esa, "korrupsiya jinoyatchiligi natijasida davlat boshqaruvining imkoniyatlaridan foydalanish, uni o'z manfaatlariga buysundirilgan holda tashkil etilishi asosida vujudga keladi"¹, deb ta'riflaydi. Undan tashqari, korrupsiyaning pora olish va xizmat mavkeini suiiste'mol qilish kabi odatdagi shakllaridan tashqari, korrupsiya amalda namoyon bo'lishining quyidagi shakllarini farqlash mumkin: - mansabdor shaxslar, davlat xizmati xodimlari, deputatlar tijorat faoliyatida shaxsiy yoki korporativ naf ko'rish uchun bevosita ishtirok etishi; - davlat pul mablag'larini o'zlashtirish niyatida tijorat to'zilmalariga o'tkazish uchun o'z xizmat mavkeidan foydalanish; - o'z korporativ (siyosiy, diniy, milliy va sh.k.) guruxiga davlat resurslari hisobidan imtiyozlar berish; - shaxsiy yoki korporativ naf ko'rish maqsadida ommaviy axborot vositalariga tazyik o'tkazish uchun o'z xizmat mavkeidan foydalanish; - mansabdor shaxslar va davlat xizmati xodimlari shaxsiy boyish maqsadida tijorat to'zilmalarida soxta shaxslardan va qarindoshlaridan foydalanishi; - shaxsiy yoki korporativ naf ko'rish maqsadida axborotni manipulyatsiya qilish (bo'zib ko'rsatish, bermaslik, berish muddatlarini cho'zish va sh.k.) uchun xizmat mavkeidan foydalanish; - muayyan gurux manfaatlarida normativ xujjatlar qabul qilish xaqidagi karorlarni ilgari surish; - ayrim nomzodlarning saylov fondlariga davlat moliyaviy va moddiy resurslarini taqdim etish^{9 10}. Xalqaro xujjatlar va Xalqaro tashkilotlar tomonidan xam ushbu fenomen mansab vakolatini suiiste'mol qilish bilan bog'liq jinoyat turiga kirishi xaqida ko'rsatib o'tilgan. Xususan, BMT Bosh Assambleyasining Rezolyusiyasi bilan 1979 yil 17 dekabrda qabul qilingan "Xukukiy tartibotni saqlash bo'yicha mansabdor shaxslarning xulk-atvor kodeksi"¹¹da korrupsiya - mansabdor shaxsning xar qanday shakldagi mukofot evaziga o'z mansab vakolatlari doirasida mazkur mukofotni beruvchi shaxs manfaatlarini ko'zlab, 6 Kriminologiya / Pod red. N.F. Kuznesovoy, G.M Minkovskogo. - M.: MGU, 1994. - S. 58. 7 Kairjanov Ye.I. Prestupnost - yavlenie sotsialnoe // Predu prejdene prestupnosti. 2003, №1. - S. 8. 8Satarov G. A Rossiya i korrupsiya: kto kogo? //Rossiyskaya gazeta. 19.02.1998. S.2. 9 Tojiboev K,- Mansab mavkeini suiiste'mol kilish nuli bilan uzgalar mulkini taloi-taroj kilganlik uchun javobgarlik. - Toshkent: TDYuI, 2004. - B. 13. : Osnovy borby s organizovannoy prestupnostyu / Pod red. V S. Ovchinskogo i dr. 2-oe izd. pererab. - S116.: INFRAM, 2003. - S. 190-191. lavozim yo'riknomasi qoidalarini bo'zgan holda yoki bo'zmasdan muayyan xarakatlarni bajarishi yoki xarakatsizligi"¹¹ tushuniladi deyilgan. BMT Bosh Assambleyasining 1990 yil Gavanada korrupsiya

muammolari yuzasidan o'tkazilgan mintaqalararo seminarida qabul qilingan "Davlat xizmatchilari uchun Xalqaro xulq-atvor kodeksi"da "korrupsiya - mansabdor shaxslarning shaxsiy yoki gurux. manfaatini ko'zlab mansabini suiiste'mol qilish, shuningdek, davlat xizmatchilari tomonidan o'zlari egallab to'rgan xizmat vazifalaridan g'ayriqonuniy foydalanish ko'rinishlaridir"¹ deyilgan. BMTning 2003 yildagi "Korrupsiyaga qarshi konvensiyasida", "korrupsiya - shaxsiy naf ko'rish maqsadida davlat xokimiyatini suiiste'mol qilishdir"^{12 13} deb ko'rsatilgan. Amerika davlatlari tashkilotining "Korrupsiyaga qarshi kurash bo'yicha amerikaaro konvensiyasi" (Karakas 29 mart 1996 yil) ning 6 - moddasiga ko'ra, "davlat mansabdor shaxsning aktiv yoki passiv sotilishi", "davlat mansabdor shaxsning ta'magirlik xarakatlari", "uchinchi shaxs manfaati yo'lida o'z xizmat vazifalarini suiiste'mol qilish bilan bog'liq holatlar", "mavjud daromadlarni yashirishda firibgarlik holatlari" bilan bog'liq bo'lgan jarayonlar korrupsiya xarakatlari hisoblanishi to'g'risida ko'rsatib o'tilgan. 14 Mustakil Davlatlar Hamdustligining "Korrupsiyaga qarshi kurash to'g'risida"gi model qonuni (1999 yil 3 aprel)da berilgan ta'rifga ko'ra, "korrupsiya (korrupsion huquqbo'zarlik) - davlat funksiyalarini bajaruvchi mansabdor shaxslar, shuningdek, ularga tenglashtirilgan shaxslarning o'z maqomi va u bilan bog'liq imkoniyatlardan foydalangan holda shaxsan yoki vositachi orqali tayriqonuniy tarzda moddiy boylik va imtiyozlarni kulga kiritishi, shuningdek bu boylik va imtiyozlarni jismoniy yoki yuridik shaxslar qonunga xilof ravishda egallashiga imkon berishidir".¹⁵ Shu bilan birga 03.01.2017 yildagi O'zbekiston Respublikasi "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida" gi qonunning Z-moddasida "korrupsiya-shaxsning u3 mansab yoki xizmat mavkeidan shaxsiy manfaatlarini yoxud o'zga shaxslarning manfaatlarini ko'zlab moddiy yoki nomoddiy naf olish maqsadida qonunga xilof ravishda foydalanishi, xuddi shuningdek bunday nafni qonunga xilof ravishda taqdim etish" ekanligi ko'rsatilgan. Korrupsiya tushunchasiga berilgan ta'rif bo'yicha Uzoekiston Respublikasi va Xalqaro xujjatlardagi uxshashlik o'rganilganda, shaxsiy naf ko'rish maqsadi asosiy lei xat ekanligini ko'rish mumkin. Bundan tashqari, BMTning 2003 yildagi "Korrupsiyaga qarshi konvensiyasida" korrupsiyaning sub'ekti faqatgina davlat xokimiyati vakili bo'lishi ta'kidlangan bo'lsa, milliy qonunchilik normalarida u ko'rsatilmagan. Umuman olganda, tadqiqotchilar tomonidan, Xalqaro va milliy qonunchilik xujjatdarida korrupsiya tushunchasiga turlicha ta'riflar berilgan bo'lsada, lekin, shuni qayd etish lozimki, korrupsiya tushunchasiga keltirilgan ta'riflarda bir-biriga yaqin karashlar aks etgan. Yuqorida keltirilgan fikrlar orqali korrupsiya tushunchasi va mohiyati yoritildi. Korrupsiyaga qarshi kurashish da qanday chora-tadbirlarni amaliyotda qo'llash bo'yicha bir kancha karashlar

mavjud. Korrupsiyaga davlat tomonidan to'xtovsiz qarshilik kilmalik, uning kengayishiga olib keladi. Shuning uchun ham bugungi kunda korrupsiyaga qarshi doimiy siyosatni olib borish xar bir davlat uchun dolzarb hisoblanadi. Korrupsiyaga qarshi kurashish metodlarini muhokama qilish jarayonida eng avvalo 11 Kodeks povedeniya doljnostnyx lis po podderjaniyu pravoporyadka (Prinyat rezolyusiey Generalnoy Assamblei ot 17 dekabrya 1979 g.). 12United Nations Law Library <http://legal.un.org/avl/ha/uncc/uncc.html> 14Mejamerikanskoe soglashenie protiv korrupsii. g. Karakas, 29 mart 1996 goda <http://docs.cntd.ru/document/901934990> 15 Modelnyy zakon Sodrujestva nezavisimyx gosudarstv "O borbe s korrupsiey" (03.04.1999 g.). Antikorrupsionnye dokumenty: mejdunarodnyy i natsionalnyy opyt borby s korrupsiey. - M., 2004. uni oldini olish choralariga alohida e'tibor qaratilishi lozim. Birlashgan Millatlar Tashkilotining Korrupsiyaga qarshi Konvensiyasining 2-bobi aynan Korrupsiyani oldini olish va unga qarshi xarakatlarga bagishlangan. Unga ko'ra, davlatlarga nisbatan tavsiyalar ishlab chiqilgan bo'lib, ular quyidagi chora-tadbirlardir 16: 1. Korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida davlat siyosatini ishlab chiqish: a) Davlat tomonidan korrupsiyaga qarshi kurashish borasidagi tamoyillarni aks ettiradigan samarali va muvofiqlashtirilgan siyosatni yulga kuyish; b) korrupsiyaning oldini olishga qaratilgan samarali amaliyot turlarini belgilash; v) davlat tomonidan korrupsiyaning oldini olish va unga qarshi kurashish nuqtai nazaridan tegishli xuku kiy xujjatlar va ma'muriy choralarning muvofiqligini aniqlash maqsadida ularni vaqti-vaqti bilan baxolashi kerak; g) korrupsiyaga qarshi kurash doirasida tegishli Xalqaro va mintaqaviy tashkilotlar bilan xamkorlik qilish; 2. Davlat xizmatchilari faoliyatini oshkoraligini ta'minlash: a) davlat xizmatchilarni va saylanmaydigan ommaviy mansabdor shaxslarni ishga qabul qilish, oylik maoshlarini tayinlash, yollash, xizmatni utash, xizmat davomida mansabga erishish va iste'foga chiqish tizimlarining ochiqligini ta'minlash; b) saylanadigan ommaviy lavozimlarga nomzodlarni va, mumkin bo'lgan vaziyatlarda, siyosiy partiyalarni moliyalashtirishda oshkoralikni kuchaytirish; v) oshkoralikni ta'minlashga xizmat qiladigan hamda manfaatlar to'qnashuvi yuzaga kelishining oldini olish tizimini yaratish; 3. Ommaviy mansabdor shaxslarning o'zini to'tish kodekslarini shakllantirish: a) ommaviy mansabdor shaxslarining pokligi, xalolligi va mas'uliyatlilikini ratbatlantirish; v) mansabdor shaxslar o'z funksional vazifalarini bajarish vaqtida aniqlangan korrupsion xarakatlar to'g'risida xabar berish tizimini tashkillashtirish; g) ommaviy mansabdor shaxslar manfaatlar to'qnashuvini yuzaga keltirishi mumkin bo'lgan xizmatdan tashqari faoliyat, mashg'ulotlar, investitsiyalar, aktivlar hamda muhim tuxfa yoki naflar to'g'risida deklaratsiyalarni taqdim etishga majbur qilish. 4. Davlat xaridlari va mablag'larni

sarflanishini oshkoraligini ta'minlash, buning uchun korrupsiyaning oldini olish nuqtai nazaridan, oshkoralik, rakobat va karorlarni qabul qilishning holisona mezonlariga asoslanadigan tegishli xarid tizimlarini yaratish va boshqalar. Korrupsiyaga qarshi kurashda mintaqaviy mexanizmlarning o'rni katta. Yevropa ittifoqi, Iqtisodiy hamkorlik va rivojlantirish tashkiloti, Yevropa Kengashi Mustaqil davlatlar hamdo'stligi, Shanhay hamkorlik tashkiloti doirasida korrupsiyaga qarshi kurashga qaratilgan bir qator xalqaro hujjatlar qabul qilinib, ularni ijrosini nazorat qilish bo'yicha bo'limlar tashkil qilingan. Korrupsiyaga qarshi kurashning Yevropa mexanizmi. Korrupsiyaga qarshi kurash xalqaro tashkilotlarning, ayniqsa Yevropa ittifoqining adliya va ichki ishlar sohalarida asosiy vakolatlaridan biri hisoblanadi. N'yu-York, Madrid va Londonda amalga oshirilgan teraktlar korrupsiyaga qarshi kurashga bo'lgan harakatlarni yanada jadallashtirdi. Endi u faqatgina alohida hodisa sifatida emas, xavfsizlik siyosatining muhim qismlaridan biri sifatida qaraladigan bo'ldi. Jumladan, korrupsiya iqtisodiy jinoyatchilik, uyushgan jinoyatchilik, daromadlarni yuvish, odam savdosi, qurol-yarog' va narkotiklar, terrorizm bilan bog'liqligi ayon bo'ldi. Terrorizm, uyushgan jinoyatchilik va moliya bozori globalizatsiyasi shuni ko'rsatmoqdaki, korrupsiya bilan milliy miqyosda qarshi kurashish samarasiz va foydasiz. Shuning uchun 16Konvensiya Organizatsii Ob'edinennыx Natsiy protiv korrupsii (Prinyata rezolyusiey Generalnoy Assamblei ot 3 1 oktabrya 2003 g.) korrupsiyaga qarshi kurash xalqaro jinoyat organlarining hamokrligi alohida ahamiyat kasb etadi, milliy miqyosda emas, xalqaro miqyosda jinoyatchilik qarshi kurash organlarining tajriba almashinuvi talab etiladi. XX asrning ikkinchi yarmiga kelib korrupsiya xalqaro muammoga aylandi. Ayniqsa, globallashuv jarayonlari natijasida bir mamlakatdagi korrupsiya boshqa mamlakatlar Korrupsiyaviy daromad harom daromad bo'lib, bu daromadlardagi tengsizlikni keltirib chiqaradi va kuchaytiradi. Korrupsiyaning milliy xavfsizlikka xatari shundaki, u kishilarda norozilik uyg'otib, jamiyatdagi intizomiy muvozanatga tahdid soladi. Shuningdek, korrupsiya daromadlarning poraxo'rlar qo'lida to'planishiga olib keladi. Natijada, o'z sohibi ishlab topgan daromadning poraga aylangan qismi yashirin tarzda jamg'ariladi. Poraxo'r qo'lida jamg'arilgan pul investitsiyaga ham xizmat qilmaydi. Eng yomoni bu aholi qo'lidagi pul qoldig'ini ko'paytiradi hamda pul muomalasiga raxna soladi. Natural ishlab chiqarish sharoitida poraxo'rlik moddiy shaklda bo'lishi mumkin, uni ko'zdan yashirib bo'lmaydi. Pul munosabatlari esa yashirin munosabat o'rnatishda qo'l keladi. Xullas, korrupsiyaning ob'ektiv sababi pulning yuksak likvidlik xususiyatidir. Bu pul fetishizmini, ya'ni uni ilohiylashtirishni, unga sig'inishni yuzaga keltiradi, pul hamma narsani hal qiluvchi kuchga ega bo'ladi. Bu esa pulga ochko'zlikni uyg'otadi, uni

g'ayriqonuniy yo'l bilan topa olish imkoniyati bor kishilarni korrupsiyalashgan kishilarga aylantiradi, bular, odatda, davlat amaldorlari bo'ladilar. Bunda bozor mexanizmining kam layoqatli bo'lishi kuzatiladi, uning oqib kelishini davlat mexanizmi to'ldirib boradi. Davlat mexanizmi layoqatli bo'lib qolganda uning amaldorlari xizmatiga talab oshadi, chunki shunday yo'l bilan ish bitadi. Bu poraxo'rlikni rag'batlantiradi, albatta. Korrupsiyaning o'ta avj olishiga quyidagi xavfli ijtimoiy hodislar ham sabab bo'lmoqda. O'tgan asrning oxirlari va XXI asrga kelib moddiyotga berilish, nafsni qondirish, buyumparastlik kabi illatlarning singdirilishi iqtisodiy jarayonlarni jadallashtirdi. «Barcha narsa sotish va sotib olish mumkin bo'lgan tovarga aylantiriladi» degan tushuncha insonlar ruhiyatiga singdirila boshlandi. Tovar (buyum)ga sig'inish kuchaydi. Globallashuvning xususiyati madaniyatlarning «duragaylashuvi» ga olib keldi. Fikr va buyumlarning, inson tanasi va ruhiyatining, tabiat va madaniyatning tovarga aylantirilishi bugungi kunning asosiy xususiyati bo'lib qolmoqda. Jamiyat hayotining barcha sohalarida savdo-sotiq munosabatlari ustuvor bo'lmoqda «yemak va tomoshalar» shiori ostida insonlarda iste'molchilik kayfiyati avj oldirildi. «Insoning hamyoni qayerda bo'lsa, uning qalbi ham o'sha yerda» degan halokatli g'oya singdirilmoqda. Molparastlik va xudbinlikning shu tariqa hammabop qadriyat sifatida tiqishtirilishi inson ma'naviy olamiga jiddiy tahdid solmoqda. Mansabdorlik jinoyati korrupsiyaning ko'rinishlaridan biri hisoblanib, uning xususiyati shundan iboratki, ushbu jinoyatlarni qonunning ijrosini ta'minlaydigan va uni qo'riqlaydigan shaxslar tomonidan sodir etiladi. Ushbu jinoyatchilikni ko'pgina g'arb davlatlarida keng tarqalganligi, ushbu davlatlarda davlat apparatining korrupsiyaga botganligi, bu davlatlar qonun chiqaruvchi organi tomonidan korrupsiyaviy illatlarning ko'rinishlari bo'lgan poraxo'rlik, xizmat vakolatini suiste'mol qilish va boshqa mansabdorlik jinoyatlari uchun qattiq jazo turlarini kuchaytirish bilan bir vaqtda, mansabdor shaxslar tomonidan sodir etiladigan xavfsizlik darajasi kamroq bo'lgan va keng tarqalgan jinoyat turlariga kamroq e'tibor berilgan (masalan, uncha katta miqdorda bo'lmagan sovg'alarni mansabdor shaxs olsa jinoyat hisoblanmaydi). Dunyo davlatlarining bugungi korrupsiyaga qarshi kurash bilan bog'liq amaliyoti shundan dalolat bermoqdaki, ko'plab davlatlar qonunchiligida tinimsiz ravishda mansabdorlik jinoyatlariga qarshi kurashning optimal choralari-tadbirlarini topishga urinishlar davom etmoqda. Mansabdorlik jinoyatlari ichida bevosita korrupsiyaviy jinoyatlar hisoblangan, biz uchun katta qiziqish uyg'otadigan mansabdorlik jinoyatlaridan poraxo'rlik, mansab vakolatini suiste'mol qilish kabi turlarini ushbu risolada bir qator dunyoning yetakchi davlatlari va MDX davlatlari qonunchiligini tahlili qilish orqali ko'rib chiqamiz. Masalan, turli davlatlar qonunchiligida poraxo'rlik jinoyati uchun jazo miqdori mansabdor shaxs pora

evaziga qonun doirasida harakat (harakatsizlik) qilganmi yoki noqonuniy harakat (harakatsizlik) qilganmi, shunga qarab belgilangan bo'lsa, boshqa davlatlar qonunchiligi esa asosiy e'tiborni pora, pora beruvchi manfaati uchun ma'lum bir harakat bajarilgandan keyin olinganmi yoki oldindan olinganmi degan masalaga ko'proq e'tiborni qaratgan. Har qanday holatda ham xorijiy davlatlarning korrupsiyaga qarshi qonunchiligini o'rganish, o'zbek qonunchilik amaliyoti uchun juda muhimdir.

2-mavzu: O‘zbekiston Respublikasini BMTning “Korrupsiyaga qarshi kurash konvensiyasi”ga qo‘shilishi. O‘zbekiston Respublikasi “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi qonuni va qarorda belgilangan vazifalar

Reja:

1. “Korrupsiyaga qarshi kurash konvensiyasi”ning mazmun-mohiyati va boshqa halqaro huquqiy-normativ xujjatlar. O‘zbekiston Respublikasini BMTning “Korrupsiyaga qarshi kurash konvensiyasi”ga qo‘shilishi.
2. Mamlakatimiz milliy taraqqiyotining yangi bosqichida korrupsiyaga qarshi kurashish fuqarolarning huquq va erkinliklarining kafolatlari. O‘zbekiston Respublikasi “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi qonuni va qarorining mazmuni va ularda belgilangan ustuvor vazifalar, hamda yo‘nalishlar.
3. O‘zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida amalga oshirilayotgan ishlar: yutuq va kamchiliklar.

Sunggi yillarda mamlakatda korrupsiyaga qarshi kurash sohasida olib borilayotgan islohotlarga qaramasdan korrupsiyaviy jinoyatlar davlat xizmatchilari o‘rtasida, ayniksa mansabdor shaxslar kesimida saklanib kolayotganligi, korrupsiya orqali noqonuniy daromadlar orttirishni tiyib turuvchi mexanizmlarini qo‘llash ning samaradorligini tahlil qilish va ularni amaliyotga tatbiq qilishni takozo etmokka. Korrupsiyaga qarshi kurashish vositalarini to‘g‘ri qo‘llay olish muammoni bartaraf etishning ishonchli yullaridan biri hisoblanadi. Mustaqillik yillarida O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish borasida bir qator qonunchilik aktlari qabul qilingan. Bular ichida Jinoyat, Jinoyatprotsessual, Ma‘muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodekslar hamda bir qator qonunlar va qonunosti aktlarni keltirish mumkin. Jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishga va terrorizmni moliyalashtirishga qarshi kurashish sohasidagi munosabatlarni tartibga solish maqsadida 2004 yil 26 avgustda O‘zbekiston Respublikasining «Jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishga va terrorizmni moliyalashtirishga qarshi kurashish to‘g‘risida» gi Qonuni qabul qilingan. Qonunga asosan Jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirishga va terrorizmni moliyalashtirishga qarshi kurashishga qaratilgan chora-tadbirlarga quyidagilar kiradi: maxsus vakolatli davlat organi tomonidan amalga oshiriladigan nazorat; ichki nazorat; mijozlarni lozim darajada tekshirish bo‘yicha chora-tadbirlar; Qonunning 8-moddasiga binoan jinoiy faoliyatdan olingan daromadlarni legallashtirish va terrorizmni moliyalashtirishga qarshi kurashish maqsadida O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan

belgilanadigan maxsus vakolatli davlat organi pul mablag‘lari yoki boshqa mol-mulk bilan bog‘liq operatsiyalar o‘tkazilishi ustidan ushbu Qonunda belgilangan tartibda nazoratni amalga oshiradi. Tan olish kerak, bugungi kunda ijtimoiy tarmoqlar orqali ayrim davlat organlari va ular mansabdor shaxslarining xatti-harakati keng jamoatchilik tomonidan muhokama qilib borilmoqda. Masalan, aynan internetdagi muhokamalar tufayli ayrim viloyatlardagi yuqori mansabdorlarning qonunga zid xatti-harakati jamoatchilikka oshkor bo‘ldi. Jinoyatchilikning barcha shakllari ayniqsa korrupsion jinoyatlarni oldini olishda jinoyatchilik profilaktikasi alohida o‘rin egallaydi. O‘zbekiston Respublikasida sodir etilgan korrupsion jinoyatlar tahlili shuni ko‘rsatmokedaki, 2015-2017 yillarda jami 14.171 nafar jismoniy shaxsga, shundan 11.017 tasi davlat muassasalarining turli lavozimdagi xodimlar, nisbatan 8.572 ta jinoyat ishlari ko‘z tutilgan. Shuningdek, 2018 yilda 1 ming 177 nafar mansabdor shaxs korrupsion jinoyatlar uchun javobgarlikka tortilgan. Pro ko‘ratura organlari tomonidan 2018 yilda 2 mingdan ziyod shaxsga nisbatan 1,5 mingga yaqin jinoyat ishi ko‘z tutilgan bo‘lsa, ulardan 168 nafar shaxs pora olish jinoyatini sodir etgani, 29 nafar shaxs pora berish jinoyati uchun, 2 nafar shaxs pora olish- berishda vositachilik qilgani uchun jinoiy javobgarlikka tortilgan Bundan tashqari, statistik ma‘lumotlar tahliliga ko‘ra, 2015-2017 yillarda umumiy korrupsion kilmish uchun jinoiy javobgarlikka tortilgan shaxslarning 91% tuman (shaxar), 8%i viloyatlar va 1%i esa respublika darajasidagi davlat xizmatining mansabdor shaxslari hisoblangan. Respublikada korrupsiyaga qarshi kurash sohasida bir kancha ijobiy ishlar amalga oshirilayotgan bo‘lsada, davlat xizmatchilariga nisbatan korrupsioner sifatida karash holatlari ko‘plab uchramokda. Mutaxassislarning fikriga ko‘ra, bunga sabablardan biri mansabdor shaxslarning daromadlari oshkoraligi ta‘minlanmagan va ular tomonidan amalga oshirilayotgan Qimmatbaxo xaridlar ularning daromadlariga mos ravishda emasligi, axoli o‘rtasida davlat xizmatchisining daromadlari noqonuniy ekanligiga shub xa uyg‘otishiga olib kelmoqda. Xususan, «Ijtimoiy fikr» jamoatchilik fikrini o‘rganish markazi tomonidan 2018 yilda korrupsiya to‘g‘risida fuqarolarning munosabati o‘rganilgan. 61 Unga ko‘ra, so‘rovda ishtirok etganlarning 70 foizi (2017 yilda 56%) jamiyatda korrupsiya bor, deb baxolagan. Bundan tashqari, Kun.uzga tegishli «Sizning fikringiz» Telegram-kanalida so‘rov o‘tkazilgan bo‘lib, korrupsiya holatlariga duch kelganligi xaqidagi savolga 694 kishi javob qaytargan. Ularning 92%i bunday holatga duch kelganligini, 8%i esa duch kelmaganligini bildirgan.² Shuningdek izlanish doirasida Telegram mobil messendjeri orqali 73 nafar foydalanuvchi ishtirok etgan anketa so‘rovi natijalariga ko‘ra, “Davlat xizmatchilari orasida korrupsiya holatlari kanchalik keng tarkalgan” savoliga respondentlarning 86% juda xam keng tarkalgan, 8% past darajada, 5%

yo‘q deb munosabat bildirgan. Yuqoridagi ma’lumotlardan ko‘rinib turibdiki, jamiyatda korrupsiya muammosi kjori darajani tashkil kilmokda. «Ijtimoiy fikr» jamoatchilik fikrini o‘rganish markazi tomonidan o‘tkazilayotgan so‘rovlarda xam ko‘rsatgichlar yildan yilga ortib bormokda. Bugungi kunda respublikada mansabdor shaxslarga nisbatan korrupsiyaga qarshi kurashda aktivlar deklaratsiyasini tatbiq qilish bo‘yicha bir kancha yo‘nalishlardagi ishlarni amalga oshirishni talab qiladi. Birinchi yo‘nalish. O‘zbekiston Respublikasida davlat xizmatchilarining daromadlari, xarajatlari va mulklarini nazorat qilish bo‘yicha huquqiy asosning yetarli emasligi, ularning orasida korrupsiyaning kjori darajasi sakdanib qolishiga sabablardan biri bulmokda. Xususan, O‘zbekiston Respublikasining 2017-2021 yillarda yanada rivojlantirish bo‘yicha xarakatlar strategiyasiga muvofiq, 2018 yilda ishlab chiqilgan “Davlat xizmati to‘g‘risida”gi Konun loyixasida, barcha davlat xizmatchilariga (texnik gurux xodimlari toifasidagilar bundan mustasno) xar yili mol-mulki xaqida deklaratsiya, daromadlari va katta xarajatlari to‘g‘risida ma’lumot berishini majburiy qilib kuyishni taklif etilgan edi. Ayni paytda, ushbu qonun loyixasi qabul kilinmagan. Konun loyixasi qabul qilinishi aktivlar deklaratsiyasi mexanizmini amaliyota tatbiq qilish bo‘yicha amalga oshirilayotgan ishlarga katta turtki bo‘lar edi. Shuningdek, O‘zbekiston Respublikasi 2017 yil 3 yanvardagi “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi qonunda ko‘proq u mumiy mazmundagi holatlar kup va korrupsiyaga qarshi kurash uvchi organlarning vakolatlari va majburiyatlari amalga oshiriladigan chora tadbirlar to‘g‘risida umumiy ma’lumotlar ko‘rsatilgan. Konunning 3-moddasida, ya’ni asosiy tushunchalarda “aktivlar deklaratsiyasi” nima ekanligiga aniq ta’riflar berilmagan. Qo‘shimcha tarzda, O‘zbekiston Respublikasida hozirgi kunga qadar “Aktivlar deklaratsiyasi to‘g‘risida” gi me’yoriy-huquqiy xujjat ishlab chiqilmagan. 61 Borba s korrupsiey v zerkale obshchestvennogo mneniya http://ijtimoiy-fikr.uz/rii/issledovaniya/borba_s_korrupciey_v_zerkale_obshestvennogo_mneniya Surov: uzbekistonliklar mamlakatning asosiy ichki d)shmani nima janligini aytishdi <https://iam.uz/news/2019/05/05/sorov-ozbekistoiiliklar-mainlakatmng-asosiy-ichki-dushrnaninmia-ekanligim-avtishdi> O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 27 maydagi “O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga karshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF–5729-son Farmoni bilan 2019-2020 yillarda korrupsiyaga qarshi kurashish davlat dasturi va Korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha respublika idoralararo komissiyasining yangilangan tarkibi tasdiqlandi. Bundan tashqari Korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi faoliyat samaradorligini oshirishga karatilgan chora-tadbirlarni ishlab chikish buyicha maxsus komissiya tuzildi. Farmon bilan korrupsiyaga qarshi

kurashish sohasida davlat siyosatining ustuvor yunalishlari o'rtta muddatli istiqbolda quyidagilardan iboratligi belgilab qo'yildi: sud xokimiyatining mustaqilligini yanada mustahkamlash, sudyalarga xar qanday tarzda qonunga xilof ravishda ta'sir o'tkazish shart-sharoitlarini istisno etish; davlat xizmatchilarini tanlov asosida saralab olish, lavozimga tayinlash va yuqori lavozimlarga ko'tarishning shaffof tartibiga asoslangan davlat xizmati tizimini shakllantirish, ular uchun cheklovlar, taqiqlashlar, ragbatlantirish choralari hamda korrupsiyaning oldini olish boshqa mexanizmlarining aniq ruyxatini belgilash; davlat xizmatchilari daromadlarini deklaratsiya qilish tizimini bosqichma-bosqich joriy etish va ularning ish xaqi yetarli darajada bo'lishini ta'minlash, shuningdek, davlat xizmatini o'tashda manfaatlar to'knashuvini xal etishning tashkiliy-xuquqiy asoslarini takomillashtirish; korrupsiya bilan bog'lik xukukbuzarliklar tug'risida xabar bergan shaxslarni himoya qilishning samarali tashkiliy-huquqiy mexanizmlarini joriy etish; aholining xuquqiy ongi va xuquqiy madaniyatini yanada oshirish, jamiyatda korrupsiyaga nisbatan murosasiz munosabatni kuchaytirish; davlat organlari va tashkilotlarining xisobdorligi va faoliyatining shaffofligini oshirish; fuqarolik jamiyati institutlari, ommaviy axborot vositalari faoliyatining chinakam erkinligini ta'minlash va ularni korrupsiyaga qarshi choralarni tayyorlash, o'tkazishda va ijrosini monitoring qilishda ishtirok etishga jalb qilish. Davlat xokimiyati va boshqaruvi organlari, jamoat birlashmalari va boshqa tashkilotlarga ikki oy muddatda Davlat dasturining har bir bandi buyicha maqsadlarga erishishda samaradorlik indiqatorlarini ishlab chiqish va Idoralararo komissiya bilan kelishib olish vazifasi yuklatildi. Idoralararo komissiyaga ikki oy muddatda korrupsiyaga qarshi kurashish buyicha namunaviy tadbirlarning idoraviy dasturini O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalarining korrupsiyaga qarshi kurashish va sud-xuquq masalalari buyicha qo'mitalariga muhokama qilish va kelishish uchun kiritish vazifa qilib berildi. 2019 yil 1 iyuldan boshlab davlat organlari zimmaga yuklangan vazifa va funksiyalarni amalga oshirishda yuzaga keladigan korrupsiya xavf-hatarlarini vaqtivaqti bilan majburiy baholab borishi, uning yakunlari buyicha: korrupsiya xavf-xatariga eng ko'p duch keladigan davlat xizmatchilarining faoliyat sohalari va lavozimlari, shuningdek, ularning funksiyalari (vakolatlari)ning ruyxatini shakllantirishi; idoraviy korrupsiyaga qarshi kurashish dasturlari ijrosining xar choraklik monitoringini amalga oshirishi va korrupsiyaviy xavf-xatarlarni minimum darajaga tushirish choralari ko'rishi; Idoralararo komissiya bilan kelishgan holda dar yilgi idoraviy korrupsiyaga qarshi kurashish dasturlarini tasdiqlashi; har yili Idoralararo komissiyaga tegishli organlar va tashkilotlar faoliyatida, shu jumladan, qonunchilikni va xuquqni qo'llash amaliyotini takomillashtirish orqali korrupsiya xavf-xatarlariga barham berish

buyicha takliflarni kiritishi belgilab qo'yildi. O'zbekiston Respublikasi Oliy va urta maxsus ta'lim vazirligi, Adliya vazirligi, Xalq ta'limi vazirligi Bosh prokuratura bilan birgalikda yoshlarga korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida xukukiy ta'lim berish buyicha kompleks chora-tadbirlarni ishlab chiqish va 2019 yil 1 sentabrdan boshlab tatbiq etish va umumiy o'rta, o'rta mahsus, kasbxunar ta'limi va oliy ta'lim muassasalarining o'quv dasturlarida korrupsiyaga karshi mavzular yanada kuchaytirilishini ta'minlashi belgilandi. Farmonning 4 bandiga asosan davlat xizmatchilari daromadlarini deklaratsiya qilish tizimini bosqichma-bosqich joriy etish va ularning ish haqi yetarli darajada bo'lishini ta'minlash, shuningdek, davlat xizmatini o'tashda manfaatlar to'qnashuvini hal etishning tashkiliy-huquqiy asoslarini takomillashtirish masalasi kun tartibiga qo'yilgan. Ikkinchi yo'nalish. O'zbekiston Respublikasida davlat xizmati va tadbirkorlikni bir vaktida olib bormaslik bo'yicha tegishli normativ huquqiy xujjatlar qabul qilingan. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Maxkamasining 1992 yil 6 martdagi "Tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanish takikdangan mansabdor shaxslarning ruyxati to'g'risida"Ti 103-sonli karoriga asosan quyidagi mansabdor shaxslarga tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanish takikdangan: - davlat xokimiyati va boshqaruv organlarining, huquqni muxofaza qilish organlarining xodimlariga; - davlat banklari rahbarlari va ularning o'rinbosarlariga, xizmat yuzasidan pul belgilariga va pul (bank) xujjatlariga bevosita aloqasi bo'lgan mansabdor shaxslarga; - davlat korxonalari, muassasalari va tashkilotlari rahbarlariga va ularning bank xujjatlariga imzo kuyish huquqiga ega bo'lgan o'rinbosarlariga; - davlat ta'minot va savdo-sotik korxonalari va tashkilotlarining rahbar xodimlariga; - tadbirkorlik faoliyatini amalga oshirish bilan bog'liq masalalarni xal qilish yoki bunday faoliyatni nazorat qilish vazifasiga kiruvchi davlat organlarining rahbar xodimlari va mutaxassislariga. Davlat xizmatchilarining tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanishi normativ xujjatlar asosida ta'qiqlangan. Biroq ularning davlat xizmatidagi faoliyatidan tashqari olingan daromadlarini to'g'ridan-to'g'ri aniqlash imkoni yo'q. Bundan tashqari, mansabdor shaxslar mavjud mulklarini va qo'shimcha daromadparini oshkor etishni istamaydilar. Istisno tarikasida, ularning Konun doirasidagi qo'shimcha daromadparini aniqlash soliq deklaratsiyalari asosida amalga oshiriladi. Davlat xizmatchilari qo'shimcha olingan daromallariga soliq solish maqsadida jismoniy shaxslar daromadlari deklaratsiyasini taqdim qilishi qonunchilikda belgilab qo'yilgan. O'zbekiston Respublikasi Soliq kodeksining 189-moddasida nazarda to'tilgan daromadlarga deklaratsiya asosida soliq, solinadi. Deklaratsiya asosida soliq solinadigan daromadlarga mulkiy daromadlar, agar bu daromadlarga aulov manbaida soliq solinmagan bo'lsa, fan, adabiyot va san'at asarlarini yaratganlik hamda ulardan foydalanganlik uchun

mualliflik xaqi tarikasida olingan, asosiy bulmagan ish joyidan olingan moddiy naf tarzidagi, O'zbekiston Respublikasi xududidan tashqaridagi manbalardan olingan, soliq agentlari bulmagan manbalardan olingan daromadlar shular jumlasidandir. Deklaratsiya bo'yicha jismoniy shaxslarning soliq idoralariga hisobot davridagi daromadlari va o'zlariga bevosita daxldor bo'lgan soliq imtiyozlari xaqidagi rasmiy bayonotni hisobot yilidan keyingi yilning 1 apreldan kechiktirmay taqdim etishni anglatadi. Soliq deklaratsiyasi va soliq stavkalari asosida tulanishi lozim bo'lgan soliqni Davlat soliq xizmati idoralari nazorat qiladilar. Umumlashtirgan holda kiskacha aytganda, mansabdor shaxslarning daromadlarini va mulshitarini ochiqligini ta'minlash va ushou yo'nalishda tegishli ishlarni amalga oshirish zarur hisoblanadi. Uchinchi yo'nalish. Amaliyotda kup xollarda uchraydigan holat bu davlat xizmatidagi mansabdor shaxs pora olish, mansabini suiiste'mol qilish orqali orggirgan mablag'larini qonuniylashtirish maqsadvda o'ziga yaqin qarindoshi nomiga kuchmas mulk yoki avtotransportni rasmiylashtiradi. Bu esa, korrupsionerni aniqlash imkonini kamaytiradi. Ushbu muammoni yechimi sifatida respublikamizda umumdeklaratsiya mexanizmini joriy qilish hisoblanadi. Unga ko'ra, fuqaroning daromadiga mos kelmaydigan xarajatlarini umumdeklaratsiya orqali solishtirilib, kelib chiqish manbasi tekshirilishi natijasida noqonuniy daromadlarni aniqlash imkoni mavjud bo'ladi. Ushbu yo'nalishda dastlabki ishlar amalga oshirilgan bo'lsada, bugungi kunda davomiyligi tuxtab kolgan. Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2002 yil 5 sentabrdagi PF3127-sonli "Jismoniy shaxslarning jami daromadini deklaratsiyalash mexanizmini bosqichma-bosqich joriy etish chora-tadbirlari to'g'risida" gi Farmoni asosida jismoniy shaxslar daromadlarini deklaratsiyalash mexanizmi 2003 yildan boshlab Respublika bo'yicha tatbiq etilgan. Biroq ushbu Farmondagi 2002-2005 yillar davomida O'zbekiston Respublikasida jismoniy shaxslarning jami daromadini deklaratsiyalashning Xalqaro me'yorlarga mos keladigan mexanizmini bosqichma-bosqich joriy etish belgilangan bo'lsada, bugungi kunda ushbu farmon ijrosi to'liq ta'minlanmagan. Turtinchi yo'nalish. Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha faoliyatni bevosita amalga oshiruvchi davlat organlari quyidagilar: O'zbekiston Respublikasi Bosh pro kur atu ras i; O'zbekiston Respublikasi Davlat xavfsizlik xizmati; O'zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi; O'zbekiston Respublikasi Addiya vazirligi; O'zbekiston Respublikasi Bosh pro ko'raturasi xuzuridagi Iktisodiy jinoyatlarga qarshi kurashish departamenta hisoblanadi. Shuningdek, fuqarolarni o'zini o'zi boshqarish organlari, NNT, OAV, fuqarolar xam korrupsiyaga qarshi kurashish ni amalga oshiradi. Uz navbatida, korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha faoliyatni bevosita amalga oshiruvchi davlat organlarining xech birida davlat xizmatchisining daromad, xarajat va mulklarini

nazorat qilish vakolati berilmagan. Korrupsiya jinoyatlarining asosiy qismi lateng bo‘lib qolmoqda. Mazkur jinoyatlarni fosh etish dinamikasi sub’ektiv omil - huquqni muxofaza qilish organlari faoliyatining, mamlakat raxbariyatining siyosiy irodasiga bog‘liqdir. Mamlakatimizda korrupsiya jinoyati uchun javobgarlikka tortilganlar sonining 2013 yilga nisbatan 2017 yilda 1,5 foizga ortgan. Biroq korrupsiya jinoyatchiligining faqat 1-2 foizi fosh bo‘ladi, kolgan qismi esa latengligicha qolmoqda. Mansabdor shaxslar tomonidan sodir etilgan korrupsiya jinoyatlarining to‘zilishi quyidagicha: pora olish (24,4 foiz), mansab soxtakorligi (23,1 foiz), xokimiyat yoki mansab vakolatini suiiste’mol qilish (22,2 foiz) xokimiyat yoki mansab vakolati doirasidan chetga chiqish (21,7 foiz), pora berish (5,4 foiz) va boshqalar (3,5 foiz).⁶² Tadqiqot yuzasidan 96 nafar respondentlar o‘rtasida o‘tkazilgan anketa so‘rovining natijalariga ko‘ra Surovnomadagi “Sizningcha noqonuniy daromad orttirilishini aniqlash yuzasidan olib borilayotgan tadbirlarga qo‘shimcha kiritish kerakmi?” savoliga respondentlarning 83% Xa, 14% Javob berishga qiynalaman va 3% Yuk degan javoblarni bildirishgan. Xuddi shu savol bilan Telegram mobil messendjeri orqali o‘tkazilgan anketa so‘rovining natijalari biri biriga juda yaqin. Xususan, respondentlarning 80% Xa, 12% yo‘q va 8% javob berishga qiynalishini aytishgan. Korrupsiyaga qarshi kurashda uning samaradorligini oshirishda aktivlar deklaratsiyasi mexanizmini qo‘llash davlat xizmatchilarining noqonuniy orttirgan 62 Uzbekiston Respublikasi Bosh Prokuraturasi Akademiyasi Axborotnomasi №4 (36) 2018y. 5-8 betlar daromadlarini oshkor qilishda ijobiy xizmat qiladi. Shuningdek, Manfaatlar to‘qnashuvini oldini olish va qarshi kurashish ga qaratilgan choralar amalga oshirilgan bo‘lsada uni aniqlash bo‘yicha mexanizm yo‘q O‘zbekiston Respublikasida nokopuniy daromad orttirish va manfaatlar to‘qnashuvini oldini olish bo‘yicha tegishli ishlar amalga oshirilgan. Jumladan, 2017 yil 3 yanvardagi O‘zbekiston Respublikasi “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida” gi Qonunning 21-moddasida “Davlat organlarining xodimlari mansab yoki xizmat majburiyatlarini bajarish chog‘ida manfaatlar to‘qnashuviga olib keladigan yoki olib kelishi mumkin bo‘lgan shaxsiy manfaatdorlikka yul kuymasligi kerak. Manfaatlar to‘qnashuvi yuzaga kelgan takdirda, davlat organlarining xodimlari o‘zining bevosita raxbarini darhol xabardor qilishi kerak. Manfaatlar to‘qnashuvi mavjudligi to‘g‘risida ma’lumotlar olgan raxbar bu to‘qnashuvning oldini olish yoki uni bartaraf etish yuzasidan o‘z vaqtida choralar kur shli shart” deb belgilab qo‘yilgan. Biroq, manfaatlar to‘qnashuvi yuzasidan xodim ixtiyoriy ma’lumot bermasa uni aniqlash choralari respublikada joriy kilinmagan. Davlat organlarining maxsus bulinmalari yoki odob komissiyalari manfaatlar to‘qnashuvini aniqlashda asosan yaqin qarindoshlik darajasini ko‘rib chiqadilar. Beshtchi yo‘nalish.

O‘zbekiston Respublikasining 2008 yili Birlashgan Millatlar Tashkilotining Korrupsiyaga qarshi konvensiyasiga (2003 yil 31 oktabr, Nyu-York), shuningdek, 2010 yili IHRT doirasida qabul qilingan korrupsiyaga qarshi kurash bo‘yicha Istanbul xarakat rejasiga (2003 yil 10 sentabr, Istanbul) qo‘shilishi korrupsiyaga qarshi kurash ning huquqiy asoslarini yaratishga asos buldi. Korrupsiyaga qarshi kurash borasidagi eng asosiy Xalqaro xujjat bu - shubxasiz, Birlashgan Millatlar Tashkilotining “Korrupsiyaga qarshi” konvensiyasi hisoblanadi. U 2003 yil 31 oktabrda qabul qilingan bo‘lib, mukaddima hamda 8 ta bob, 71 ta moddadan iborat bo‘lib, quyidagilardan iborat: 1- bob umumiy qoidalar; 2- bob korrupsiyaning oldini olish choralari; 3- bob kriminallasuv va XMKO faoliyatiga oid masalalar; 4- bob Xalqaro xamkorlik; 5- bob aktivlarni qaytarish; 6- bob o‘zaro axborot almashinuvi va texnikaviy yordam; 7- bob konvensiyani tatbiq etish; 8- bob yakuniy qoidalar. O‘zbekiston Respublikasi mazkur Xalqaro xujjatni ratifikatsiya qilgan: O‘zbekiston Respublikasi Oliy majlisi Konunchilik palatasi tomonidan “Birlashgan Millatlar Tashkilotining Korrupsiyaga qarshi konvensiyasiga O‘zbekiston Respublikasining qo‘shilishi to‘g‘risida”gi Konuni 2008 yil 24 iyunda qabul kilindi va 2008 yil 27 iyunda O‘zbekiston Respublikasi Oliy majlisi Senata tomonidan ma‘qo‘llandi va 2008 yil 28 avgustdan e‘tiboran kuchga kirdi. O‘zbekiston Respublikasi mazkur konvensiyaga bir nechta bildirishlar, bayonotlar va shartlar bilan qo‘shilgan. Jumladan, Krnunng 1-bandiga ko‘ra, O‘zbekiston Respublikasi Konvensiya 6- moddasining 3-bandi bo‘yicha O‘zbekiston Respublikasining Bosh pro ko‘raturam, Ichki ishlar vazirligi, Milliy xavfsizlik xizmati va Adliya vazirligi korrupsiyaning oldini olish bo‘yicha aniq chora-tadbirlar ishlab chiqish va ularni amalga oshirishda boshqa Ishtirokchi - davlatlarga yordam ko‘rsatishi mumkin bo‘lgan organlar sifatida belgilanganligi bildirilgan. Konunning 2-bandiga ko‘ra, Konvensiya 42-moddasining 1 va 3-bandlari bo‘yicha 15- 19, 21, 22-modsalarida, 23-moddaning 1-bandida, 24, 25, 27- moddalarda nazarda to‘tilgan qilmishlar milliy qonunchilikka muvofiq jinoiy jazolanadigan kilmish ekanligi va ularga nisbatan O‘zbekiston Respublikasining yurisdiksiyam tatbiq etilishi bayon etilgan. Ushbu xatti-xarakatlar O‘zbekiston jinoiyat qonunchiligi bo‘yicha xam jinoiy kilmish sifatida baxolanadi va amaldagi jinoiyat qonunida bunday qilmishlar uchun jinoiy javobgarlik belgilangan. Kushun mazmuniga ko‘ra, O‘zbekiston Respublikasi Konvensiyaning “Ommaviy mansabdor shaxslarning o‘zini to‘tish kodekslari” 8-moddasi va “Noqonuniy tarzda boylik orttirilishi”ni jinoiyat deb baxolagan 20- moddasiga qo‘shilmagan. Bundan tashqari, korrupsiyaga qarshi kurash bo‘yicha Iktisodiy xamkorlik va tarakkiyot tashkilotining Istanbul xarakatlar rejasida davlat xizmatchilarining fidokorona xulkini shakllantirish bo‘yicha bir kancha tavsiyalar

ishlab chiqilgan. Ular quyidagilar: - davlat xizmatchilarini ishga qabul qilish jarayonini tanlov asosida amalga oshirish mexanizmini ta'minlovchi xuku kiy asosni ishlab chiqish; - davlat xizmatchilari oylik ish xaqining oshkoraligini ta'minlash tizimini joriy qilish; - manfaatlar to'qnashuvini oldini olish bo'yicha qoidalarni ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish; - davlat organlarining mansabdor shaxslarining mol-mulkini majburiy tarzda deklaratsiya qilish tizimini joriy etish, davlat mansabdor shaxslarining mol-mulkini e'lon qilish tartibini tartibga solish, ushbu deklaratsiyalarni tasdikdash va ularni jamoatchilikka yetkazish masalalarini ko'rib chiqish; - davlat xizmatchilarning sovg'alar olish chegarasini belgilash IHTT tomonidan yuqorida ko'rsatib o'tilgan tavsiyalarning bajarilishi yuzasidan tegishli ishlar sust darajada amalga oshirilayotganligi ta'kidlangan.⁶³ Bu esa o'z navbatida, O'zbekiston Respublikasi mansabdor shaxslarga nisbatan korrupsiyaga qarshi kurashda aktivlar deklaratsiyasi mexanizmini qo'llash dolzarbligini saklab qolmoqda. Qo'shimcha tarzda aytish mumkinki, aktivlar deklaratsiya sini respublikamizda tatbiq qilish jarayonida ayrim muammolarni oldini olish bo'yicha tegishli choralarni ko'rish zarur hisoblanadi: - aktivlar deklaratsiya sini tatbiq etishda mansabdor shaxslar o'rtasida noroziliklarni yuzaga keltirmaslik choralari ko'rish. - aktivlar deklaratsiya sini kimlarga nisbatan qo'llash. Bugungi kunda O'zbekiston Respublikasida davlat xizmatchilarining soni yuzasidan aniq ma'lumotlar mavjud emas, taxminiy hisob-kitoblarga ko'ra 1.5 mlndan ortiq davlat xizmatchilari turli sohalarda xizmat faoliyatini olib bormokdalar. O'zbekiston Respublikasi Bosh pro ko'raturasi Akademiyasi Korrupsiyaga qarshi kurashish ilmiy ta'lim markazi mutaxassislari O'zbekistonda Korrupsiyaga qarshi kurashda aktivlar deklaratsiyasini tatbiq etishda davlat xizmatchilarining son jixatdan kup ekanini hisobga olib, ma'lumotlarni saralash va kuchli nazorat o'rnatish uchun eng kamida respublika bosqichidan boshlash kerakligini ta'kidlagan. Shuningdek, magistrlik ishi yuzasidan 96 nafar respondentlar o'rtasida o'tkazilgan anketa so'rovining natijalariga ko'ra, "Korrupsiyaga qarshi kurashda aktivlar deklaratsiyasi mexanizmini tatbiq etishning dastlabki bosqichida qaysi darajadagi davlat xizmatchilarini qamrab olgan maqsadga muvofiq?" savoliga respondentlarning 49% eng kamida respublika darajasidagi mansabdor shaxslarni, 18% eng kamida viloyat darajasidagi va undan yuqori mansabdor shaxslarni, 23 % eng kamida tuman darajasidagi va undan yuqori mansabdor shaxslarni va 10% texnik xodimlardan tashqari barcha davlat xizmatchilarini ko'rsatib o'tishgan. - aktivlar deklaratsiyasi joriy qilingandan so'ng xarajatlarni aniqlashda 63 Промежуточные доклад о выполнении рекомендаций Третего раунда мониторинга Стамбульского плана действий Узбекистаном 2018. S. 59-60 quyidagi muammolar yuzaga

kelishini oldini olishga qaratilgan choralarni ko'rish: • korrupsion tulovlar mansabdor shaxsga emas, balki uning oila a'zolariga taqdim qilinishi mumkin. Bunda, mansabdor shaxs porani uchinchi shaxs yaqin qarindoshlari orqali qabul qilib, o'zi esa rasmiy daromadlari va xarajatlarini deklaratsiyada ko'rsatadi. • noqonuniy orttirilgan mol mulkni korrupsioner mansabdor shaxs o'zi va oila a'zolarining nomiga rasmiylashtirmasdan boshqa qarindoshlik darajasi mavjud bulmagan shaxs nomiga yoki tanishining korxonasi balansiga rasmiylashtirilishi hamda ushbu mulkdan mansabdor shaxs foydalanishi mumkin. Misol uchun, mansabdor shaxs tanishining nomiga noqonuniy orttirgan daromadi hisobidan uy sotib oladi hamda ushbu uydan xech qanday xujjatlar rasmiylashtirmasdan o'z extiyoji uchun foydalanadi; • xorijiy davlatlarda mulkka egalik qilish. Bu yerda, naqd olgan pora hisobidan noqonuniy yullar orqali ushbu mablag'larni olib chikib u yerdan o'ziga yoki uchinchi shaxs nomiga mulk sotib oladi; • mutaxassislar fikriga ko'ra, pora evaziga orttirilgan mablag'larning o'rtacha 20% mulkni xarid qilish uchun sarflanadi. Aksariyat xollarda esa mavjud kuchmas mulkni qayta ta'mirlash, davlat ruyxatida mavjud bulmaydigan Qimmatbaxo toshlar, suvenirlar, tilla buyumlari va tuy marosimlariga sarflanishi mumkin. Misol uchun, mansabdor shaxs 100 mln. sumlik pora olib tuyxona bilan kelishgan holda xech qanday shartnoma imzolamasdan tuy marosimi uchun sarflaganda, ushbu summani noqonuniy daromad ekanligini isbotlash nazorat kiluvchi organ uchun qiyinchilik yaratadi. - deklaratsiya ma'lumotlarini taqdim qilish muddatlarini, vaqtida taqdim qilmagan yoki umuman taqdim qilmagan mansabdor shaxslarga nisbatan jazo choralarni belgilash. Shuningdek, aktivlar deklaratsiyasi orqali noqonuniy daromad orttirilganligi aniqlansa kay tartibda jazo chorasi qo'llanilishi kerakligini belgilash. - aktivlar deklaratsiyasi qanday ma'lumotlarni o'zida jamlash kerakligi bo'yicha tegishli ishlarni amalga oshirish. Yuqoridagilarni umumlashtirgan holda shuni ta'kidlash kerakki, aktivlar deklaratsiyasini amaliyotga tatbiq etishdagi muammolarni bartaraf etish, korrupsiyaga qarshi olib borilayotgan ishlarga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Aktivlar deklaratsiyasi noqonuniy daromad orttirayotgan mansabdor shaxslarni aniqlashda samarali xizmat qilishi xorijiy tajribada ko'zatilmokda. Ushbu mexanizm fuqarolarning davlat idoralarida faoliyat olib borayotgan xalol xodimlarga nisbatan ishonchini orttiradi. Respublikada korrupsiyaga qarshi kurash siyosatini samarali faoliyat olib borishi hamda korrupsion jinoyatlar darajasining pasayishi uchun muxdm bo'lgan vosita va usullarni amaliyotga joriy qilishda xorijiy davlatlarning tajribasini doimiy ravishda ko'zatib borish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Xususan, bugungi kunda ko'plab davlatlar korrupsiyami tartibga solish uchun turli xil usullar va mexanizmlardan foydalanib kelmoqda.

Korrupsiya iqtisodiy rivojlanishga salbiy ta'sir ko'rsatuvchi murakkab xodisa bo'lib, ko'plab davlatlar mansabdor shaxslar o'rtasidagi korrupsiyani kuchayib ketmasligini oldini olish maqsadida, kat'i jazo choralari kullamokda. Ilm - fan doirasida korrupsiyaga qarshi kurash sohasida turli yondashuvlar mavjud bo'lib, ularning orasida eng kuchli va asosiysi negizi hisoblanuvchi garb - yevropa yondashuvi bo'lib u BMTning Korrupsiyaga qarshi Konvensiyasidagi tamoyillarga asoslanadi. Ushbu yondashuvning asosiy jixati shundaki, korrupsiyaga qarshi kurash choralari belgilangan Konun xujjatining mavjudligi hamda unda davlat xizmatchisining pora olish va mulkni talon-toroj qilganligi uchun jazoning mukarrarligi, tadbirkorlik faoliyati bilan shug'ullanish va uni boshqarishga bo'lgan ta'qiq, mansabga belgilashdan oldin rakobatning mavjudligi, offshor xududdagi korxonalariga egalik qilmaslik, undan tashqari oila a'zolari muhim o'rin egallaydigan korxonalar bilan manfaat keltiruvchi aloqalarni o'rnatmaslik, yaqin qarindoshlari va o'zining daromad va xarajatlari to'g'risidagi ma'lumotlarni deklaratsiyalash majburiyati ko'rsatilishi kabi kompleks choralar aks ettiriladi.⁶⁴ Bugungi kunda, O'zbekiston Respublikasida mavjud korrupsiyaga qarshi kurash amaliyoti xorijiy davlatlar tajribasidan kuchli farq kilmasada, biroq, mamlakatimizga tatbiq etish mumkin bo'lgan vositalar mavjud.

O'zbekiston Respublikasining qonunchiligiga asosan korrupsion jinoyatlarni sodir etgan shaxslar sud xukmiga asosan jazo choralari qo'llaniladi. Biroq, korrupsiyaga oid xarakatlarni sodir etgan shaxslarni aniqlash asosan tezkor tadbirlar orqali amalga oshirilishi tufayli, korrupsion jinoyatlar katta qismi lateng bo'lib qolmoqda. Hamda noqonuniy daromad orttirilganligini isbotlashga kerakli bo'lgan ma'lumotlarni yig'ish, ularni xaqqoniyligini ta'minlash korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha faoliyatni bevosita amalga oshiruvchi organlarga bir qator qiyinchiliklar keltirib chiqarmokda. Yuqorida aks ettirilgan muammolarni qiskartirish va mamlakatda korrupsiyaga qarshi kurashda davlat xizmatchilarining noqonuniy daromad orttirishini aniqlash, ularga nisbatan profilaktik ishlarni olib borishga xizmat kiluvchi daromadlar, xarajatlar va mulk to'g'risidagi ma'lumotlarni o'zida jamlagan aktivlar deklaratsiyasini amaliyotga tatbiq etish dolzarb bo'lib qolmoqda. Ilg'or xorijiy davlatlar tajribasi asosida, O'zbekiston Respublikasi imkoniyatlaridan kelib chiqqan holda, korrupsiyaga qarshi kurashda aktivlar deklaratsiyasini amaliyotga joriy etishda quyidagi ishlarni olib borish amalga oshirish maqsadga muvofiq hisoblanadi. Birinchi navbatda, davlat xizmatchilarining huquqiy maqomi, tashkilotning asosiy prinsiplari va davlat xizmati tizimining faoliyatini tartibga solish, davlat xizmatchilari kadrlari tarkibini shakllantirish, tanlov asosida yollash, o'tkazish, faoliyatni baxolash, xizmatdan bo'shatish masalalari, davlat xizmatchilarining ijtimoiy va pensiya ta'minotini

hisobga olgan holda, xalol va fidokorona xizmatni moddiy va nomoddiy shaklda ragʻbatlantirish mexanizmlari, shuningdek, xizmat etikasi va korrupsiyaga qarshi kurash masalalarini oʻzida aks etgan “Davlat xizmati toʻgʻrisida”gi Qonunni qabul qilish protsessini jadallashtirish. Ushbu qonunda korrupsiyaga qarshi kurashda davlat xizmatchisining aktivlar deklaratsiyasini qoʻllashni majburiy ekanligini koʻrsatib oʻtish. Shuningdek, “Aktivlari deklaratsiyasi toʻgʻrisidagi” meʼyoriy-huquqiy xujjatni ishlab chiqish, unda aktivlar deklaratsiyasi bilan bogʻliq boʻlgan barcha jarayonlarni qamrab olishi xususan, aktivlar deklaratsiyasi kimlarga nisbatan tatbiq etilishi, deklaratsiyada qanday maʼlumotlar aks etishi kerakligi, qaysi organ tomonidan maʼlumotlar tahlil va nazorat qilinishi, jazo turlari va boshqa deklaratsiyaga taaluqli maʼlumotlarni qamrab olishi kerak.

3- mavzu: Korrupsiyaga qarshi kurash sub'ektlari va idoralararo komissiyaning asosiy vazifalari. Korrupsiyaga qarshi kurash ishlarida fuqarolar hamda fuqarolik jamiyati institutlarining faolligini oshirish mexanizmlari

Reja:

1. O'zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurash sub'ektlari. Korrupsiyaga qarshi kurash idoralararo komissiyaning asosiy vazifalari.

2. Korrupsiyaga qarshi kurash ishlarida fuqarolarning fuqarolik pozitsiyasini mustahkamlash va ularning huquqiy-siyosiy faolligini oshirish. Korrupsiyaga qarshi kurash ishlarida fuqarolik jamiyati institutlarining vazifasi va ularning faolligini oshirish mexanizmlari.

3. O'zbekistonda fuqarolik jamiyatini yanada rivojlantirishda korrupsiyaga qarshi kurashishning zarurligi. O'zbekistonda fuqarolik jamiyatini yuksaltirishda korrupsiyaga qarshi kurashishning ahamiyati.

Prezident Shavkat Mirziyoev 27 may kuni O'zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish to'g'risidagi farmonni imzoladi. Hujjat korrupsiyaga qarshi kurashish tizimi samaradorligini oshirish, eng yuqori darajadagi qulay ishbilarmonlik muhitini yaratish, mamlakatning xalqaro maydondagi ijobiy obro'-e'tiborini oshirishga qaratilgan. Farmon bilan 2019–2020 yillarda korrupsiyaga qarshi kurashish davlat dasturi qabul qilindi va Senat raisi Nig'matulla Yo'ldoshev boshchiligidagi Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha respublika idoralararo komissiyasining yangilangan tarkibi tasdiqlandi. Qoraqalpog'iston Respublikasi Jo'qorg'i Kengesi, viloyatlar va Toshkent shahar xalq deputatlari Kengashlari, tuman va shahar xalq deputatlari Kengashlarining tarkibida korrupsiyaga qarshi kurashish komissiyalari tashkil etiladi. Ular joylarda korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi ishlarning holatini kompleks o'rganish, joylarda korrupsiya ko'rinishlari namoyon bo'lishiga olib keladigan tizimli muammolar va korrupsiyaning holati to'g'risida O'zbekiston Oliy Majlisi palatalarining korrupsiyaga qarshi kurashish va sud-huquq masalalari bo'yicha qo'mitalariga ushbu sohadagi faoliyatni takomillashtirish yuzasidan takliflar kiritgan holda muntazam ravishda axborot berib boradi. Farmonda korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari o'rta muddatli istiqbolda quyidagilardan iborat ekani belgilandi:

- sud hokimiyatining mustaqilligini yanada mustahkamlash, sudyalarga har qanday tarzda qonunga xilof ravishda ta'sir o'tkazish shart-sharoitlarini istisno etish;
- davlat xizmatchilarini tanlov asosida saralab olish, lavozimga tayinlash va yuqori lavozimlarga ko'tarishning shaffof tartibiga asoslangan davlat xizmati tizimini shakllantirish, ular uchun cheklovlar, taqiqlashlar, rag'batlantirish

choralari hamda korrupsiyaning oldini olish boshqa mexanizmlarining aniq ro'yxatini belgilash;

- davlat xizmatchilari daromadlarini deklaratsiya qilish tizimini bosqichma-bosqich joriy etish va ularning ish haqi yetarli darajada bo'lishini ta'minlash, shuningdek, davlat xizmatini o'tashda manfaatlar to'qnashuvini hal etishning tashkiliy-huquqiy asoslarini takomillashtirish;
- korrupsiya bilan bog'liq huquqbuzarliklar to'g'risida xabar bergan shaxslarni himoya qilishning samarali tashkiliy-huquqiy mexanizmlarini joriy etish;
- aholining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yanada oshirish, jamiyatda korrupsiyaga nisbatan murosasiz munosabatni kuchaytirish;
- davlat organlari va tashkilotlarining hisobdorligi va faoliyatining shaffofligini oshirish;
- fuqarolik jamiyati institutlari, ommaviy axborot vositalari faoliyatining chinakam erkinligini ta'minlash va ularni korrupsiyaga qarshi choralarni tayyorlash, o'tkazishda va ijrosini monitoring qilishda ishtirok etishga jalb qilish.

Idoraviy korrupsiyaga qarshi kurashishning samarali dasturlarini amalga oshirish, ularning hisobdorligi va faoliyatining ochiqligi mexanizmlarini joriy etish, odob-axloq qoidalariga rioya etilishi va manfaatlar to'qnashuvining oldi olinishini ta'minlash bo'yicha amaliy chora-tadbirlarni bajarish orqali tegishli sohada korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarga imkon yaratayotgan sabablar va shart-sharoitlarni tag-tomiri bilan yo'qotish davlat organlari va tashkilotlari rahbarlarining birinchi darajadagi muhim vazifasi hisoblanadi.

2019 yil 1 iyuldan boshlab davlat organlari zimmaga yuklangan vazifa va funksiyalarni amalga oshirishda yuzaga keladigan korrupsiya xavf-xatarlarini vaqti-vaqti bilan majburiy baholab boradi, uning yakunlari bo'yicha: korrupsiya xavf-xatariga eng ko'p duch keladigan davlat xizmatchilarining faoliyat sohalari va lavozimlari, shuningdek, ularning funksiyalari (vakolatlari)ning ro'yxatini shakllantiradi; idoraviy korrupsiyaga qarshi kurashish dasturlari ijrosining har choraklik monitoringini amalga oshiradi va korrupsiyaviy xavf-xatarlarni minimum darajaga tushirish choralarini ko'radi; Idoralararo komissiya bilan kelishgan holda har yilgi idoraviy korrupsiyaga qarshi kurashish dasturlarini tasdiqlaydi; har yili Idoralararo komissiyaga tegishli organlar va tashkilotlar faoliyatida, shu jumladan, qonunchilikni va huquqni qo'llash amaliyotini takomillashtirish orqali korrupsiya xavf-xatarlariga barham berish bo'yicha takliflarni kiritadi. Davlat boshqaruvi organlari, mahalliy ijro etuvchi hokimiyat organlari rahbarlari korrupsiya xavf-xatarlarini o'z vaqtida aniqlamaganliklari va tegishli baho bermaganliklari, shuningdek, korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarni takroran sodir etish holatlariga yo'l qo'yganliklari yuzasidan shaxsan javobgar bo'ladi. 1 sentabrdan boshlab ta'lim muassasalarida yoshlarga korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida huquqiy ta'lim berish bo'yicha kompleks chora-tadbirlar tatbiq

etilishi lozim. Bundan tashqari, umumiy o'rtta, o'rtta maxsus, kasb-hunar ta'limi va oliy ta'lim muassasalarining o'quv dasturlarida korrupsiyaga qarshi mavzular yanada kuchaytiriladi. Uuch oy muddatda, shu jumladan, texnik infratuzilmani va zarur dasturiy ta'minotni yaratishga oid zaruriy chora-tadbirlarni amalga oshirishni nazarda tutgan holda muayyan toifadagi davlat xizmatchilarining mulki va daromadlarini deklaratsiya qilish tizimini bosqichma-bosqich joriy etish bo'yicha takliflar ishlab chiqilishi lozim. 2019 yil 1 avgustdan boshlab eksperiment tariqasida, jamoatchilik va yetakchi ekspertlarni, shu jumladan, xorijiy ekspertlarni jalb etgan holda dastlabki bosqichda kapital qurilish va oliy ta'lim sohalarida «Korrupsiyasiz soha» loyihasi amalga oshiriladi. 2020 yil 1 apreldan boshlab loyiha boshqa sohalarga ham bosqichma-bosqich joriy etildi. Qo'shimcha ravishda korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida jamoatchilik nazorati mexanizmlarini samarali qo'llashga yo'naltirilgan «Yo'l xaritasi» loyihasi ishlab chiqiladi. Unda Oliy Majlis palatalari va siyosiy partiyalarning rolini yanada kuchaytirish, huquqni muhofaza qiluvchi organlarning Oliy Majlis palatalari oldidagi hisobdorligi tartibini takomillashtirish, qarorlar qabul qilish jarayonida fuqarolar ishtirokining shaffof va samarali usullarini joriy etish ko'zda tutilgan. Korrupsiyaning namoyon bo'lishi va rivojlanishi bevosita unga qarshi kurashish mexanizmi to'g'ri shakllantirilganligi hamda doimiy ravishda jamiyatdagi mavjud o'zgarishlarni inobatga olgan holda takomillashtirilishi yoki umuman yangilanishi bilan bog'liqdir. Aktivlar deklaratsiyasini joriy qilishdan asosiy maqsad korrupsiyaga qarshi kurash va manfaatlar to'qnashuvini oldini olish hisoblanadi. Kuplab davlatlar tomonidan aktivlar deklaratsiyasi ma'lumotlarini oshkoraligini ta'minlash korrupsiyaviy muxitning qisqarishiga olib kelgan. Korrupsiya barometri ko'rsatgichining past darajada bo'lishi bevosita mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishiga turtki bo'ladi. Natijada, mamlakatning investitsion jozibadorligi ortishiga imkon yaratadi. Xalqaro tajribani o'rganish natijasida aktivlar deklaratsiyasini yig'ish va qayta ishlashda turli xil institutsional asoslar mavjudligi kuzatildi. Institutsional asoslarni 2 ta - ichki va tashqi ko'rinishga ajratish mumkin. Deklaratsiya ma'lumotlarini qayta ishlash va nazorat qilishda ichki institutsional guruxiga quyidagilar kiradi: • Tashkilot raxbari yoki yuqori turuvchi raxbariyat va raxbar vakolat bergan tuzilmalar. Odatda bu turdagi institutsional asosning ko'rinishi mansabdor shaxslar tomonidan o'zlari faoliyat olib borayotgan tashkilotning yuqori turuvchi boshlig'iga (yoki maxsus bo'limiga) deklaratsiya ma'lumotlarini taqdim qilish bilan amalga oshiriladi. Xususan, xorijiy davlatlar tajribasini ko'rib chiqadigan bo'lsak. Litvada davlat xizmatchilari yuqori turuvchi raxbariga, markaziy yoki xududiy maxsus birlashtirilgan bo'limlardan biriga deklaratsiya ma'lumotlarini taqdim qiladilar. Yuqori mansabdagi shaxslar esa aktivlar deklaratsiyasi ma'lumotlarini Rasmiy etika komissiyasiga topshiradilar. Shuningdek, xuddi shunday jarayon Estoniyada xam amalga oshiriladi. • Konun chiqaruvchi organ yoki Vazirlar Maxkamasi tarkibidagi ichki nazorat. Aktivlar deklaratsiyasi Parlament a'zolariga maxsus talablar mavjud bo'lganda Konun chiqaruvchi organda ichki nazorat tizimi qo'llaniladi. Ushbu talab qonun chiqaruvchi organ boshqa organlardan mustakil

bo'lishi kerak degan tamoyilga asoslanadi. Parlament deklaratsiya ma'lumotlarini nazoratini ta'mrshlash va jazo choralarini qo'llash ni o'z majburiyatiga oladi. Misol uchun bu kabi tartib Germaniyada Bundestag a'zolari uchun, Irlandiyada Senat a'zolari uchun, Ispaniyada Kongress a'zolari uchun, Buyuk Britaniyada Parlament va Lordlar palatasi a'zolari uchun amal qiladi. Shuningdek, Daniyada aktivlar deklaratsiyasini taqdim qilgan vazirlar uchun Vazirlar Mahkamasi ma'lumotlar bazasida alohida reestr yuritiladi.¹ Aktivlar deklaratsiyasi ma'lumotlarini jamlash va qayta ishlashda asosiy tashki institutsional asoslar bo'lib quyidagilar hisoblanadi: Deklaratsiya ma'lumotlari bilan ishlovchi korrupsiyaga qarshi kurashish (manfaatlarga to'qnashuviga qarshi kurashish) bo'yicha ixtisoslashtirilgan maxsus organlar. Sunggi yillarda ko'plab mamlakatlarda korrupsiyaga qarshi kurash bo'yicha maxsus idoralarning vazifalaridan biri sifatida davlat xizmatchilarining deklaratsiya ma'lumotlari bilan ishlash vazifasi yuklatilmokda. Ushbu sub'ektlar boshqa davlat organlaridan mustakil makomga ega bo'lalilar. Korrupsiyaga qarshi kurashda aktivlar deklaratsiyasi muhim hisoblangani bois asosan davlat organlarini qamrab olib, fuqarolarning deklaratsiyalari bilan kamdan kam xollarda shugullanadilar. Bu kabi tizimlarni qo'llovchi mamlakatlarga Chernogoriya, Serbiya va Sloveniyani kiritish mumkin. Albaniya va Ruminiya mamlakatlarida asosiy vazifasi korrupsiyaga qarshi kurashda aktivlar deklaratsiyasi ma'lumotlari bilan ishlovchi maxsus tashkilot faoliyat olib boradi. Soliq xizmati organlari. Kuplab xorijiy mamlakatlarda daromadlarni umumdeklaratsiyalash mexanizmi orqali ma'lumotlarni jamlash, qayta ishlash va monitoring qilish soliq xizmati organlariga yuklatilgan. Uz navbatida, mamlakat fuqarosi sifatida davlat xizmatchisi tomonidan taqdim qilingan ma'lumotlar tahlil kilinib boriladi. Bu kabi amaliyot postsovet davlatlaridan Armaniston va Kozog'iston Respublikalarini misol qilib keltirish mumkin.² Jaxon banki tomonidan 2006 yilda mamlakatlarda aktivlar deklaratsiyasi tatbiq etilishi yuzasidan 147 ta mamlakatning qonunchiligi o'rganilganda, shundan 101 ta davlatda mansabdor shaxslarning daromadlari, xarajatlari va mulklarini nazorat kiluvchi mexanizmini qo'llash bo'yicha normativ xujjatning mavjudligi aniqlangan. Shundan, 31 ta mamlakat deklaratsiya ma'lumotlarini keng jamoatchilikka e'lon qilinishi ma'lum bo'lgan. ³ Shuningdek, Jaxon banki tomonidan yuqoridagi kabi tadqiqotlar 2012 va 2017 yillarda xam 176 mamlakat doirasida ugkazilgan bo'lib, uning natijasiga ko'ra 2012 yilda 156 ta¹ , 2017 yilda 161 ta^{37 38 39} davlatlarda deklaratsiya mexanizmini tartibga soluvchi qonun xujjatlari mavjudligi aniqlangan. Xorijiy davlatlarining korrupsiyaga qarshi kurashda aktivlar deklaratsiyasini tatbiq etish bo'yicha qonunchiligi tahlili, ushbu illatga qarshi kurashda ko'plab mamlakatlar siyosatidagi muhim yo'nalishlardan biri ekanligini ko'rsatmokda. Sunggi yillarda xorijiy davlatlar tomonidan korrupsiyaga qarshi kurashda aktivlar deklaratsiyasini tartibga soluvchi bir qator me'yoriy-huquqiy xujjatlar qabul kilinib, bu boradagi faoliyatning tashkiliy jixatlarini takomillashtirishga alohida e'tibor qaratilgan.

Mutaxassislarning fikriga ko'ra, deklaratsiya ma'lumotlarini oshkor qilish shaxsiy ma'lumotlar bilan bog'liq bo'lganligi bois, ushbu jarayonlarni tartibga solishda normativ xujjatlar xususan konstitutsiyada, qonunda yoki eng kamida xukumat karorlarida tartibga solinishi maqsadga muvofiq. Davlat xizmatchilari tomonidan aktivlar deklaratsiyasi mexanizmini qo'llash ning majburiyligini Konstitutsiyaga kiritilishi no'ananaviy holat bo'lib, xatto, ushbu tizim juda yaxshi rivojlangan davlatlarda xususan, Amerika Qo'shma Shtatlarida va Yevropa Ittifoqiga a'zo davlatlarda xam konstitutsiyaviy maqom bilan belgilanmagan. Biroq, bu xuquqiy jixatdan mansabdor shaxslarning deklaratsiya talablarini ta'minlash uchun eng kuchli shakl hisoblanadi. Mavjud ma'lumotlarga ko'ra, Kolumbiyada davlat xizmatchilari o'z xizmat vazifasiga kirishishdan oldin, pensiya yoshiga yetganda hamda lavozimdan ozod qilingandan so'ng majburiy tarzda daromadlari va mulklarining umumiy miqdori to'g'risida ma'lumot berishlari Konstitutsiya bilan majburiy qilib belgilangan. Odatda, aktivlarni deklaratsiyalash mexanizmining maqsadi, vazifasi va kamrov darajasiga qarab Konun yoki qonunosti normativ xujjatlar bilan belgilanadi. Aktivlar deklaratsiyasi tatbiq etilishini va faoliyatini tartibga soluvchi normativ-huquqiy asoslarni uch toifaga ajratish mumkin. Xususan, birinchi guruxga davlat xizmatini tartibga soluvchi umumiy qonunlar tarkibida ko'rsatiladi (misol uchun, "Korrupsiyaga qarshi kurashish tugrsida"gi Konunda), ikkinchi guruxda maxsus deklaratsiyalashni tartibga soluvchi karar, farmonlar asosida tartibga solinadi ("Daromadlar, xarajatlar va mulk deklaratsiyasi to'g'risida"gi Prezident Karori), uchinchi guruxda esa, korrupsiyaga qarshi kurashish va manfaatlar to'qnashuviga qarshi 37Ivana Rossi and others. Using asset disclosure for identifying political exposed persons. The World Bank Group. 2012. http://siteresources.vvorldtenk.org/FINANCIALSKCTOR/ResourcesAJsing_ADJo_r_PEP_identification.pdf 38 Ivana M. Rossi and others, Getting the Full Picture on Public Officials A How-to Guide for Effective Financial Disclosure, World Bank, 2017 39 Kolumbiya Konstitutsiyasi (1991 y.), 122-modda. http://xonfnuk'r.nchmond.edu/achmwdocs/Colombia_const2.pdf qaratilgan maxsus normativ xujjatlar ("Davlat xizmatchisining axloq etikasi to'g'risida"gi Konun) bilan tartibga solinadi. Korrupsiyaga qarshi kurashda aktivlar deklaratsiyasini tatbiq etgan davlatlarda ushbu mexanizmning samaradorligiga qarab 3 guruxga ajratildi: Birinchi gurux deklaratsiya mexanizmini qo'llash bo'yicha samaradorligi boshqa davlatlarga nisbatan yuqori bo'lgan davlatlar (AQSh, Kanada, Buyuk Britaniya, Singapur, Koreya Respublikasi va boshk.). Ushbu guruxga kiruvchi davlatlar deklaratsiya ma'lumotlarni oshkoraligini ta'minlanganligi, elektronlashtirilganligi, noqonuniy daromad aniqlanishida keng qo'llanilishi bilan alohida ajralib turadi. Xususan, AQShda 1978 yilda qabul qilingan "Davlat mansabdor shaxslarining etikasi to'g'risida"gi Konunga asosan bugungi kunga qadar AQShning uchta federal xokimiyati, ya'ni qonun chiqaruvchi, ijro etuvchi va sud xokimiyatining davlat xizmatchilari aktivlar deklaratsiyasini taqdim etishi belgilab qo'yilgan. 1 Xususan, ushbu Konunning 101-moddasiga asosan prezident, vitse prezident, Kongress a'zolari, federal darajadagi sudyalalar, prezident tayinlagan mansabdor

shaxslar va boshqa mansabdor shaxslar aktivlar deklaratsiyasini taqdim etishlari majburiydir 40, 41 . Shuningdek, deklaratsiyada quyidagi ma'lumotlarni taqdim etilishi kerak (102- modda): - jami daromadlar, jumladan, dividendlar, depozit bo'yicha foizlar, mulk hisobidan olingan daromadlar va gonorarlar; - nodavlat tashilotlaridan olingan moliyaviy va boshqa daromadlar; - jismoniy va/yoki yuridik shaxslardan 50 AQSh dollaridan yuqori bo'lgan sovg'alar; - karzlar, jumladan, moliyaviy va boshqa majburiyatlar; - turli xil tashkilotlar bilan kelgusida bajariladigan ish yoki xizmat ko'rsatish bo'yicha to'zilgan shartnoma summalari; - yaqin oila a'zolari (eri, xotini, (voyaga yetmagan) farzandalari va b.) ish faoliyat olib borayogan yoki aloqasi bo'lgan barcha korporatsiya, kompaniya va biznes tashkilotlarining ruyxati; - davlat xizmatchisining, shu jumladan turmush o'rtog'ining va farzandlarining barcha kreditorlari Hamda ko'chmas mulklari ruyxati; - mavjud mol-mulkining kelib chiqish manbalari va qiymati to'g'risidagi ma'lumot; - depozitlar, olingan va berilgan moddiy yordam hamda olingan kreditlar to'g'risida ma'lumot. Mansabdor shaxslarning aktivlar deklaratsiyasi ma'lumotlari 6 yilgacha ommaga ochiqligi ta'minlanishi belgilab qo'yilgan. Biroq, ayrim istisno tarzidagi shaxslar mavjud, ular jumlasiga, razvedka faoliyati bilan shug'ullanuvchi mansabdor shaxslarning (agar Prezident ularning ma'lumotlarining oshkoraligi milliy xavfsizlikka taxdid yuzaga keltiradi deb belgilasa) va sudyalarning (ish faoliyatini olib borish uchun shaxsiy va oila a'zolarining xavfsizligi maqsadida) ma'lumotlari ommaga oshkoraligi cheklangan. Taqdim qilingan ma'lumotlar maxsus biriktirilgan shaxs yoki komissiya a'zolari tomonidan o'rganib chiqiladi. Kamchiliklar aniqlangan takdirda, aniqlashtirish maqsadida qo'shimcha ma'lumotlar so'raladi yoki suxbat o'tkazilishi mumkin. Jiddiy qonunbuzarlik aniqlangan takdirda jinoyat ishi ko'zgatiladi. Shuningdek, AQShda xukumat amaldorlari va parlament a'zolari o'zlarining hamda yaqin qarindoshlari (farzandlari, turmush o'rtog'i) va ota-onalarining xarajatlari va daromadlari to'g'risidagi ma'lumotlarni Odob-axlok boshqarmasiga taqdim etishlari shart qilib qo'yilgan. 40 OECD, Asset declarations for public officials: A tool to prevent corruption, 2011. p22, <http://dx.doi.org/10.1787/9789264095281-en>; 41 Titles I-V ethics in Government Act of 1978 <https://legcounsel.house.gov/Comps/Ethics%20in%20Government%20Act%20of%201978.pdf> Gurjiston Respublikasida mansabdor shaxslarning daromadlari va mulklarini nazorat qilish mexanizmi 1998 yildan boshlab tatbiq etilgan. Gruziyada deklaratsiya ma'lumotlarini yuqori lavozimdagi mansabdor shaxslar taqdim qiladilar. 2010 yil 1 fevraldan boshlab deklaratsiyani taqdim qilish kog'oz ko'rinishidan elektron ko'rinishga o'tkazilgan. Mansabdor shaxslar va ularning oila a'zolari turar va noturar mulklarini (avtotransport vositalarini, zargarlik buyumlarini va boshqa 6000 AKSP dollaridan yuqori bo'lgan Qimmatbaxo buyumlarini), bankdagi hisob rakamlarini, naqd pul miqdori, sovtalar, xarajatlari va aksiyalarini ko'rsatishlari shart.^{42 43} Bugungi kunda, 5600 dan ortiq yuqori darajadagi mansabdor shaxslar elektron ko'rinishdagi aktivlar deklaratsiyasini taqdim qilib kelmoqda. Deklaratsiya ochiq va oshkoraligi

ta'minlangan bo'lib, 59000 dan ziyod deklaratsiyalar <https://declaration.gov.ge> veb saytida e'lon qilingan.

4-mavzu: O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora - tadbirlari to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonida belgilangan vazifalari

Reja:

1. O‘zbekiston milliy taraqqiyotining yangi davrida korrupsiyaga qarshish sohasida amalga oshirilayotgan ishlar. Yangi taraqqiyot bosqichida mamlakatimizning ijtimoiy, iqtisodiy va siyosiy sohalarda korrupsiyaga qarshi kurashish borasida amalga oshirilayotgan islohotlar.

2. “O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora - tadbirlari to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmoning mazmun-mohiyati va undan kelib chiqadigan vazifalar.

3. O‘zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish borasidagi chora-tadbirlar ishlab chiqilishi va istiqbolli rejalarining ishlab chiqilishi.

Fuqarolik jamiyati muammolarini o‘rganish quyida keltirilgan bir qator jihatlarni o‘rganishni o‘z ichiga oladi jamiyatdagi ishsizlik masalasini hal etishga qaratilgan dasturlarni ishlab chiqish va hayotga tatbiq qilish yoshlarni ijtimoiy reallik sifatida va ularning yosh bilan bog‘liq psixologik xususiyatlarini o‘rganish hamda ularni ma’naviy va vatanparvar hamda barkamol avlod sifatida tarbiyalashga qaratilgan davlat dasturlari ijrosini ta’minlash mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish modellarini hamda ta’lim va tarbiya berishning sotsiologiya muammolarini o‘rganish hamda ilmiy va amaliy yechimlarini ishlab chiqish mamlakatimizda inson huquqlari va inson manfaatlarini himoya qilishni Konstitutsiyamizda belgilab qo‘yilgan normalar hamda xalqaro hujjatlar talablariga muvofiq tashkil etish jamiyatda qonunni hurmat qiladigan erkin fuqaro shaxsni shakllantirish asosida o‘zining haq-huquqlarini yaxshi tushungan, o‘z bilimi va layoqatiga ishongan, amalga oshirilayotgan islohotlarning mazmun-mohiyatini chuqur anglaydigan har tomonlama barkamol avlodni tarbiyalash jamiyatdagi ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni tahliliy o‘rganish, bu sohada barcha siyosiy qarashlarni fikr-mulohazalarini tadqiq qilish asosida o‘rganish natijalariga muvofiq ilmiy va amaliy jihatdan asoslantirilgan taklif, tavsiya va yechimlarini ishlab chiqish Vatan, oila, mahalla xalqning qadr-qimmatini o‘z o‘rniga qo‘yadigan, bugungi zamon talablariga javob beradigan yuksak saviyadagi rivojlangan shaxslarni tarbiyalash vazifasini hal etishning ilmiy-amaliy yo‘nalishlarini ishlab chiqish va real hayotga tatbiq qilish orqali mamlakatimizda fuqarolik jamiyatini rivojlantirish dasturlarini ishlab-chiqishda faol ishtirok etish. Bugungi kunda davlat va jamiyat oldida turgan dolzarb masalalardan biri jinoyatchilikni, jumladan, korrupsiya jinoyatlarini oldini olishga qaratilgan huquqbuzarliklar profilaktikasini amalga oshirish orqali jinoyatlar ichida jamiyat va davlat taraqqiyoti uchun eng xavfli bo‘lgan illat korrupsiyaga qarshi kurashish ishlariga jamoatchilikni jalb qilish hamda bu sohaga davlat organlari bilan fuqarolik

jamiyati institutlari hamkorligini ta'minlash korrupsiyaga qarshi kurashish samaradorligini ta'minlaydi.

“Mamlakatimizda joriy yilning 9 oyi yakunlari bo'yicha ko'rib chiqilgan sud ishlari. Jinoyat ishlari bo'yicha sudlarda 28730 ta ish ko'rib chiqildi: 590 kishi oqlandi va rehabilitatsiya qilindi; 2449 kishi sud zalidan ozod qilindi; 1597 kishi shartli ravishda hukm qilindi. Ma'muriy sudlarda: 16567 ta ish ko'rib chiqildi: 12525 nafar fuqaroning huquqi tiklandi; 43605 kishining ma'muriy huquqbuzarligiga doir 42978 ta ish ko'rib chiqildi. Fuqarolik ishlari bo'yicha sudlarda 171889 ta ish ko'rib chiqildi: 62567 ta ish sayyor sudlarda ko'rdi. Iqtisodiy sudlarda 320983 ta ish ko'rib chiqildi: 8.8 trln. So'm moddiy kompensatsiya undirish bo'yicha hukm chiqarildi. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'ektlari huquqini himoya qilishga doir 32097 ta ish ko'rib chiqilib, ular foydasiga 772,7 milliard so'm undirildi[1]”.

Sudlar tomonidan qabul qilingan har bir qaror, eng avvalo, adolatli, qonuniy va asosli bo'lishi shartligi bu Davlatimiz rahbarini hamda amaldagi qonun-larning talabi bo'lib, mamlakatimizda fuqarolik jamiyatini yanada rivojlanishiga xizmat qiladi birinchidan, jamiyatda yuz berayotgan tub islohotlar sharoitida korrupsiyani oldini olishning huquqiy-ijtimoiy va siyosiy mohiyatini tushun-tirishga qaratilgan tashviqot ishlarini tashkil etishda hamda ijtimoiy sherikchilik, jamoatchilik nazorati, davlat organlari huzurida tashkil etilgan jamoatchilik nazoratini amalga oshiruvchi kengashlar bilan o'zaro hamkorlikka doir masalalar bo'yicha tadbirlar tashkil etish hamda ijtimoiy sheriklik byurtmalari bo'yicha takliflar tayyorlashda muhim manba hisoblanadi.

Ikkinchidan, fuqarolik jamiyatini rivojlantirishga qaratilgan qonunchilik hujjatlarini takomillashtirishga qaratilgan taklif va tavsiyalar ishlab chiqish bo'yicha ilmiy va amaliy seminarlarni tashkil etishda ushbu qo'llanmadan foydalanish tavsiya etiladi.

Uchinchidan, xalqaro tajribani hisobga olgan holda fuqarolik jamiyati institutlarini davlat va jamiyat rivojlanishiga xizmat qilayotgan nodavlat notijorat tashkilotlar tajribasini umumlashtirish asosida ular faoliyatini ommaviy axborot vositalarida keng yoritish masalalarida hamkorlik qilish ishlarini tashkil etishda o'quv qo'llanma materiallaridan foydalanish NNT faoliyatini amalga oshirilayotgan islohotlar talablariga muvofiq rivojlanishiga xizmat qiladi.

To'rtinchidan, Nodavlat notijorat tashkilotlarining huquqlari va qonuniy manfaatlariga daxldor bo'lgan qonun hujjatlari loyihalari bo'yicha tegishli va asosli takliflar berishda foydalanish mumkin.

Beshinchidan, O'zbekistonda ma'rifiy islomni rivojlantirish, buyuk ajdodlarimizning din sofligini ta'minlashga qo'shgan ulkan hissasini o'rganish va targ'ib etish yuzasidan amalga oshirilayotgan xayrli ishlarni mazmun mohiyatini hamda muqaddas islom dinning bag'rikenglik tamoyillarini, ma'rifiy qadriyatlarini targ'ib qilish, islom dinining insonparvarlik mohiyatini asrash, diniy-ma'naviy

merosni tadqiq etish, xavf-xatarlarga qarshi kurashish borasida O‘zbekistondan chiqqan buyuk allomalarning boy ma’naviy merosidan hamda bu soha bo‘yicha Harakatlar strategiyasida belgilangan vazifalarni bajarish mamlakatda diniy bag‘rikenglikni ta’minlash hamda fuqarolik jamiyatini yanada taraqqiy ettirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Oltinchidan, mamlakatimizda Prezidentimiz Shavkat Mirziyoev tomonidan davlatni xalqqa va jamiyatga xizmat qiluvchi institutga aylantirishning oltin qoidasi yaratilganligi asosida amalga oshirilayotgan islohotlarni ijtimoiy-iqtisodiy va ma’rifiy hayotga tadbiq qilish masalalarini hal etishda fuqaro – jamiyat – davlat o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlar tizimli ravishda rivojlantirishga qaratilgan dasturlarni huquqiy asoslari va yechimlarini jamiyatni rivojlantirish qonuniyatlariga muvofiq takomillashtirilgan holda ishlab chiqishda O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning Oliy Majlisga murojaatnomasi muhim huquqiy asos bo‘lib xizmat qiladi.

Yetinchidan, mazkur o‘quv qo‘lanma fuqarolik jamiyatini taraqqiy ettirishga qaratilgan muamolarni o‘rganuvchi jamiyatshunos olimlar, oliy va o‘rta maxsus o‘quv yurtlari o‘qituvchilari, talabalari va NNTlar faoliyatini tashkil qilgan va yuritayotgan xodimlar doirasi uchun mo‘ljallanganligini qayd etaman. Mamlakatimizda shiddatli ravishda xalq va jamiyat manfaatlarini hisobga olgan holda amalga oshirilayotgan islohotlar talablariga muvofiq ijtimoiy-iqtisodiy hayotning o‘zgarib boruvchi sharoitlariga insonlarni va ayniqsa yoshlarni tayyorlash, ularning kasbiy bilimlarini muntazam ravishda oshirib borishni yo‘lga qo‘yish, tadbirkorlik-tashabbuskorligini qo‘llab-quvvatlash, ularning tadbikor sifatida iqtisodiy-ijtimoiy nuqtai-nazarini ishlab chiqishga qaratilgan bilimlarini muntazam ravishda oshirib borish, kelajak rejalarni amalga oshirishga qaratilgan biznes loyihalariga innovatsion loyihalarni joriy qilishni nazarda tutgan bilimlarini yuksaltirish o‘z navbatida ularning ijtimoiy manfaatlarini, ehtiyojlarini, kelajakdagi istiqbollarni belgilab olish va ro‘yobga chiqarish bugungi kunda shiddatli ravishda amalga oshirilayotgan islohotlarning talabidir.

Fuqarolik jamiyatini rivojlantirishda korrupsiyaga qarshi kurashish samaradorligini oshirish jamiyat taraqqiyotini kafolati ekanligi, O‘zbekiston Respublikasida NNT-larni qo‘llab-quvvatlash va rivojlantirish borasidagi qonunchilikning takomillashtirishni huquqiy mohiyati va iqtisodiy-ijtimoiy, ma’rifiy asoslari keyingi yilda Prezidentimiz Sh.Mirziyoev rahbarligida ishlab chiqilganligi natijasida mamlakatimizda Davlatimiz rahbari tashabbusi bilan “Obod qishloq” va “Obod mahalla”, “Har bir oila - tadbirkor” hamda “Yoshlar kelajagimiz” sog‘liqni saqlash sohasida tasdiqlangan dasturlar doirasida amalga oshirilgan ishlar jamiyat a’zolari hisoblangan barcha fuqarolarimiz qalbida Ona-Vatan bilan faxrlanish hamda amalga oshirilayotgan islohotlarda faol ishtirok etish, Vatan va islohotlar taqdiriga daxldorlik tuyg‘usi ishonchli asosda shakllanishiga xizmat qilganligini asosli ravishda yoritib berilgan. Shuningdek, mamlakatimizda huquqiy demokratik davlat va erkin fuqarolik

jamiyatining barpo etishning asosiy shartlaridan biri fuqarolik jamiyati institutlari faoliyatini yanada rivojlantirish hamda ko'ppartiyavilik muhitini mustahkamlash va ularning maqsad hamda vazifalarini ro'yyobga chiqarishga qaratilgan shart-sharoitlarni davlat tomonidan yaratilishi jamiyatni ijtimoiy –iqtisodiy rivojlanishiga olib kelishi muallif tomonidan ishonarli tadqiq va tahlillar bilan ko'rsatilgan. Bundan tashqari, innovatsion g'oyalarni hayotga tatbiq qilish: fuqarolik jamiyatini rivojlantirish – kafolati sifatida Haraktlar strategiyasida belgilab qo'yilganligi asosida maqsad va vazifalarni izchil amalga oshirilishi mamlakatimizda fuqarolik jamiyatini rivojlantirish hamda ijtimoiy-iqtisodiy hayotning yuksaltirishga xizmat qilishini asosli tahlillar va dalillar bilan yoritilganligi ushbu o'quv qo'llanmaning ilmiy va amaliy jihatdan asoslangan holda yozilganligini bildiradi. Bizga ma'lumki, korrupsiya jamiyatni rivojlanishiga qarshi qaratilgan harakat sifatida har qanday jamiyat va davlatda ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni keltirib chiqaradi hamda ijtimoiy-iqtisodiy muammolarni chuqurlashtirishga sabab bo'ladigan omil sifatida baholanadi. Ko'pchilik ekspertlar tomonidan jamiyatda korrupsiya murakkab ijtimoiy hodisa sifatida namoyon bo'lib, unga qarshi kurashish uchun alohida choralarni qo'llash samarali hisoblanmasligi qayd etilgan. Korrupsiyaga qarshi kurashishga qaratilgan faoliyat kompleks-majmuaviy tarzda muntazam ravishda izchil amalga oshirilishi yaxshi natija berishi mumkin. Har bir davlat korrupsiyaga qarshi kurashish faoliyatining maqsadi va ob'ekti sifatida alohida olingan korrupsionerga emas, balki ushbu xatti-harakatlarni amalga oshirishga sharoit yaratib beruvchi holatlarni bartaraf qilish va profilaktik oldini olish choralari namoyon bo'ladi. Korrupsiyaga qarshi kurashish ishlarini tashkil etishda quyidagi-larni inobatga olish lozim deb hisoblaymiz:

har bir sohada korrupsiyaga qarshi kurashishda qonun hujjat-larini zamon va islohotlar talablari darajasida takomillashtirish;

- aholining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirish, jamiyat a'zolari bo'lgan fuqarolarimiz ongida korrupsiyaga nisbatan murosasiz munosabatni muntazam ravishda shakllantirib borish;
- davlat va jamiyat hayotining barcha sohalarida korrupsiyaning oldini olishga qaratilgan chora-tadbirlarni ishlab chiqish va hayotga izchil tatbiq qilish;
- korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarni o'z vaqtida aniqlash, ularga barham berish va oqibatlarini keng jamoatchilikka tushuntirish, korrupsiyaga imkon bergan sabablar va shart-sharoitlarni bartaraf etish;
- korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida tashkiliy choralarni ilmiy va amaliy jihatdan asoslangan holda tashkil etish, ilmiy tadqiqotlar o'tkazish va bu sohada xalqaro hamkorlikni izchil yo'lga qo'yish.

Har qanday davlatda korrupsiyaning rivojlanishi davlatning ichki va tashqi siyosatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi, natijada jamiyat a'zolarini mazkur davlatning organlariga bo'lgan ishonchiga putur yetkazishga olib keladi.

“Jinoyat qonunchiligini yanada takomillashtirish va liberallashtirish bo‘yicha ishlarni davom ettirish lozim. Nega deganda, Jinoyat va Jinoyat-protsessual kodekslar qariyb 25 yil oldin qabul qilingan. O‘tgan davrda jamiyatdagi munosabatlar, odamlarning yashash tarzi, ongi dunyoqarashi o‘zgardi. Shu sababli bu kodekslar bugungi kun talablariga javob bermay qoldi. Ma’lumki, qonunchilikda jazoni og‘irlashtirish yoki yengillashtirishga oid moddalar bor. Lekin ular tergovchi yoki sud‘yaning ixtiyoriga, ya’ni inson omiliga to‘liq bog‘liq bo‘lib qolmasligi kerak. Aks holda biz uchun muqaddas bo‘lgan adolat mezoni buziladi. Shuning uchun jinoyat va jinoyat protsessual qonunchilikni tubdan qayta ko‘rish zarur”[2].

Jinoyat va Jinoyat protsessual kodekslarini rivojlangan davlatlar tajribasini o‘rganish, xalqaro ekspertlarni jalb qilish hamda bugungi kunda shiddatli ravishda amalga oshirilayotgan islohotlarni talablariga muvofiq Jinoyat va Jinoyat protsessual kodekslar loyihasi norma ijodkorligi asosida ishlab chiqish jamiyatda jinoyatlarni shu jumladan korrupsion jinoyatlarni oldini olishga qaratilgan normalarni mustahkamlash jamiyatda jinoyatlarni hamda korrupsion jinoyatlarni oldini olinishiga xizmat qiladi. Hozirgi glabollashuv davrida yoki jarayonida korrupsiya muammosi jahonning deyarli har bir mamlakatida mavjudligini ko‘rish mumkin. Ammo bu - barcha davlatlarda ham korrupsiya bir xil degan ma’noni anglatmaydi. Ekspertlarning xulosasiga ko‘ra, korrupsiyaning vujudga kelish sabablari turli mamlakatlarda turli xil bo‘lib, tarixiy rivojlanish bosqichi hamda ijtimoiy-iqtisodiy muammolarning mavjudligi hamda taraqqiyot darajasi bilan belgilanadi. Bir qator rivojlangan mamlakatlarda davlat boshqaruvi sohasida korrupsiyaning oldini olish va unga barham berishga qaratilgan ma’muriy normalar majmui ishlab chiqilgan. XX asrning 90 yillaridan xalqaro va mintaqaviy doiralarda korrupsiyaga qarshi kurash bilan bog‘liq xalqaro shartnomalar qabul qilina boshlandi. Korrupsiyani oldini olish va unga qarshi kurashish bo‘yicha ko‘p tomonlama xalqaro hujjatlar qabul qilingan:

- Amerika davlatlari tashkiloti tomonidan 1996 yil 29 mart kuni qabul qilingan “Korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha Amerika konvensiyasi” (4);
- Yevropa ittifoqi Kengashi tomonidan 1997 yil 21 noyabrda Yevropa hamjamiyatining mansabdor shaxslariga yoki Yevro ittifoqiga a’zo davlatlarning mansabdor shaxslariga daxl qilgan korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha Konvensiyasi (5);
- Iqtisodiy hamkorlik va rivojlanish tashkiloti tomonidan 1997 yil 21 noyabrda qabul qilingan Xalqaro tijorat amaliyotlarida xorijiy mansabdor shaxslarga pora berishga qarshi kurashish bo‘yicha Konvensiyasi (6);
- Yevropa Kengashi Vazirlar qo‘mitasi tomonidan 1999 yil 27 yanvar-da qabul qilingan “Korrupsiya uchun jinoiy javobgarlik to‘g‘risida”gi Konvensiyasi (7);

- Yevropa Kengashi Vazirlar qo‘mitasi tomonidan 1999 yil 4 noyabr-da qabul qilingan “Korrupsiya uchun fuqarolik-huquqiy javobgarligi to‘g‘risida”gi Konvensiyasi;
- 2003 yil 12 iyuldagi Afrika Ittifoqining “Korrupsiyaning oldini olish va unga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi Konvensiyasi;
- BMTning “Transmilliy uyushgan jinoyatchilikka hamda korrupsiyaga qarshi kurash” Konvensiyasi;
- MDH doirasida esa unga a‘zo davlatlar tomonidan 2003 yil 15 noyabrdagi qarorga muvofiq, “Korrupsiyaga qarshi siyosatning qonunchilik asoslari to‘g‘risida”gi qonun qabul qilinganligi ham korrupsiyani jamiyat rivojlanishiga qarshi qaratilgan illat sifatida uning qanchalik xatarli ekanligini ko‘rsatadi. Davlat hokimiyati organlarining korrupsiyaning zararli ta‘siridan saqlash zaruriyati AQSh hukumatini korrupsiyaga qarshi kurashni XIX asrdayoq davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilashga olib kelgan. 1978 yilda AQSh Kongressi “Hukumatdagi axloq to‘g‘risida”gi qonunni qabul qilgan. Ushbu Qonunning vazifasi davlat amaldorlari va muassasalari haloliligini saqlash hamda bunga imkoniyat yaratishdan iborat. Kanadaning jinoyat qonunchiligida “mansabdor shaxslarni pora evaziga og‘dirish”, “Hukumatni aldash”, “mansabdor shaxs tomonidan sodir etilgan ishonchni suiste‘mol qilish” mansabdorlik jinoyatlari hisoblanishi belgilab qo‘yilgan. 1985 yil Kanadada davlat xizmatchilarining xizmat vazifalari va shaxsiy manfaatlari o‘rtasidagi ziddiyat yuzaga kelgan holda ular amal qilishi shart bo‘lgan xulq-atvor qoidalarini o‘zida mujassam qilgan Kodeks qabul qilingan. Kanadalik qonun ijodkorlarining fikriga ko‘ra, ushbu qonunlardan ko‘zlangan maqsad – davlat apparati va davlat xizmatchilarining halolligiga jamiyatning ishonchini oshirishga qaratilganligini qayd etishadi. Davlat xizmati tizimida korrupsiyani oldini olish, unga qarshi kurashish va barham berish maqsadida Fransiyada XX asrning 90 yillarida saylangan barcha davlat xizmatchilari va korrupsiya ta‘siriga berilishi mumkin bo‘lgan jamoat xizmati kadrlariga o‘z mol-mulki va daromadlari haqida tegishli davlat idoralarga ma‘lumot berish majburiyatini yuklash to‘g‘risida qaror qabul qilingan. Shuningdek, davlat apparati yuqori martabali xodimlarining daromadlari va mol-mulki haqidagi deklaratsiyalar keng miqyosda oshkor etilishini ta‘minlaydigan huquqiy va tashkiliy asoslar qonun ijodkorligi asosida yaratilgan.

Korrupsiyani oldini olishning nazariy poydevori “ta‘lim, xabardorlik va targ‘ibot” (Education, Awareness and Advocacy) tamoyillariga asoslanib, amaliy tomondan esa “samaradorlik, shaffoflik va hisobdorlik” (effectiveness, transparency, accountability) tamoyillari asosida aniq davlat siyosatini ishlab chiqishdan iborat. Bu borada davlat siyosati dunyoda (xususan, Singapurda) “one size fits all” (“barcha uchun bir xil mezon”) tamoyillari ishlab chiqilgan va o‘zining ijobiy natijasini bergan[3].

“Respublika bo‘yicha 2018 yilda 1561 nafar turli toifadagi mansabdor shaxs jinoyiy javobgarlikka tortilgan. Bularning aksariyatini – 580 nafar xo‘jalik yurituvchi sub‘ektlar rahbarlari, 257 nafari – ta‘lim sohasi, 83 nafari – sog‘liqni saqlash tizimi, qolgan qismini boshqa soha vakillari tashkil qiladi. Jinoyati fosh qilingan mansabdor shaxslarning 39 nafari respublika, qolganlari viloyat tuman-shahar miqyosidagi vazirliklar, idoralar hamda korxonalar va tashkilotlarda ishlab kelgan. Jinoyiy javobgarlikka tortilgan bu xodimlarning 821 nafari o‘zganing mulkini o‘zlashtirish yoki rastrata yo‘li bilan talon-toroj qilish, 138 nafari pora olish va berish, qolganlari esa boshqa mansabdorlik jinoyatlari uchun javobgar bo‘lgan”[4]. Mazkur tahliliy materillardan ham ko‘rinib turibdiki, keyingi ikki yilda mamlakatimizda korrupsiyani oldini olish va korrupsiyaga qarshi kurashish ishlari davlatning vakolatli organlari tomonidan izchil ravishda amalga oshirilayotganligini ko‘rsatadi.

Mamlakatimizda Prezidentimiz Sh.M.Mirziyoev rahnomaligidagi amalga oshirilayotgan islohotlarning ustuvor vazifalaridan biri korrupsiyaga qarshi tizimli ravishda kurashish davlat siyosatining asosiy yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Korrupsiyaga qarshi kurashishning huquqiy asoslari, tashkiliy tuzilmasi va amalga oshirish strategiyasi xalqaro huquqiy talablarasosida belgilandi. Bu borada O‘zbekiston Respublikasi Birlashgan Millatlar Tashkilotining Korrupsiyaga qarshi konvensiyasiga (Nyu-York, 2003 yil 31 oktabr) qo‘shilishi jamiyat taraqqiyotini amalga oshirishning milliy mexanizmi sifatida “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi Qonun, Prezidentning “Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi qonunining qoidalarini amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-2752-son qarori qabul qilindi. Korrupsiyaga qarshi kurashishning alohida institutsional tuzilmasi sifatida Korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha respublika idoralararo komissiyasi tashkil etilib, hozirgi kunda mazkur idora UNODC (BMTning Narkotik va jinoyatchilik bo‘yicha idorasi), UNDP (BMT taraqqiyot dasturi) va OSCE (Yevropa xavfsizlik va hamkorlik tashkiloti) kabi xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda faoliyat olib borayotganligi jamiyatda korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha fuqarolarning daxldorligini kuchaytirish hamda korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha davlat dasturining qabul qilinishi bu borada davlat siyosatini amalga oshirish strategiyasining asosiy yo‘nalishlarini belgilab berilishi davlat bilan jamiyat a‘zolari bo‘lgan fuqarolarning korrupsiyaga qarshi kurashish izchil davom ettirishga shart-sharoitlar yaoatmoqda.

Fuqarolik jamiyati bir vaqtning o‘zida muayyan g‘oya va mafkura, aniq asosga ega bo‘lgan voqelikni qamrab olmasada uning amaliy xarakteri bilan bog‘liq holda namoyon bo‘ladi. Chunki bunday o‘z-o‘zini institutsional boshqaruv shakli bir tomondan, shaxsiy erkinlik, o‘zaro munosabatning turi va predmetini erkin tanlashga imkon beruvchi ijtimoiy munosabatlarning aniq sohasi va qizqishlarni sub‘ektiv qondirish usuli sifatida talqin qilinsa, boshqa tomondan, yuzaga kelgan aniq voqea-hodisaga o‘ziga xos - kuchli va mustaqil shaxs nuqtai nazaridan yondoshish imkonini beruvchi ijtimoiy tizim sifatida rivojlanib boradi.

Masalan, AQShda fuqarolik jamiyatining dastlabki rasmiy institutlari diniy uyushmalar, maktablar va turar joyi bo'yicha havfsizlik va tartibni ta'minlovchi ijtimoiy guruhlar sifatida faoliyat olib borgan. G'arbiy Yevropada esa bundan farqli ravishda fuqarolik jamiyati institutlari iqtisodiy sohada o'z-o'zini namoyon qilib, bu yangi va eski tipdagi, oldingi uyushmalar va korporativ birlashmalar asosida tashkil topgan mustaqil bozor tashkilotlari sifatida faoliyat yuritgan. Germaniyada fuqarolik jamiyati institutlarining o'ziga xos faoliyati gildiyada o'z aksini topib, o'z vaqtida hunarmand va savdogarlarning o'z-o'zini himoya qilish va shaharlarni boshqarishga o'ziga xos ta'sir o'tkazishning dastlabki shakli sifatida qaror topgan. O'z navbatida evropaning Florensiya, Paduyava boshqa shaharlari o'zini gildiyashahar(townsmen) sifatida shakllantirgan¹.

Hozirgi davrda rivojlangan G'arb davlatlarida faoliyat olib boraётgan fuqarolik jamiyati institutlari demokratik siyosiy faollikni nazarda tutgan holda davlat ustidan nazoratni amalga oshiradi. Bunda siyosiy partiyalar ta'siri va o'z-o'zini boshqarish institutlari faolligi tobora ortib boraveradi. Ya'ni shaxs erkinligi oliy qadriyat sifatida baholanadi. Masalan, AQSh, Buyukbritaniya, Avstraliyada mazkur prinsip sabab davlatning fuqarolik jamiyati hayotiga aralashuviga yo'l qo'yilmaydi. Kuchli davlat an'anasi Sharq davlatlari kabi ko'pgina G'arb mamlakatlariga ham xos, ayniqsa Germaniya davlat boshqaruv tizimida bu holatga bevosita guvoh bo'lishimiz mumkin. Ya'ni Germaniya ijtimoiysiyosiy hayotida davlatning roli jamiyat hayotini barqarorlashtirishdagi ahamiyati kuchli hisoblanadi. Shu boisdan ham davlat tuzilishiga alohida e'tibor qaratiladi. Bunda milliy birdamlik g'oyasi ustuvor ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun ham shaxsiy erkinlik davlat qudratiga bog'lab talqin etiladi. Unga ko'ra davlat kuchli bo'lsagina, shaxs qiziqishlari va erkinligini himoya qila oladi. Ya'ni, davlat tartibi g'oyasi, milliy birdamlik shaxs erkinligidan ham ustun qo'yiladi. Bunday xokimiyat boshqaruv tizimi Germaniyadan tashqari Fransiya va Yaponiyaga mamlakatlariga xosdir. Shuningdek, Germaniyada fuqarolik jamiyati sohasida va uning faolligini oshirishda fuqaroga nodavlat sektorni rivojlantirishning muhim maqsadli ob'ekti sifatida e'tibor qaratiladi. Germaniyada muhim siyosiy-huquqiy va ijtimoiy-iqtisodiy vazifalarning hal etilishida hamda insonning qonuniy huquq va erkinliklari himoya qilinishidafuqarolik jamiyati institutlari muhim rol o'ynaydi. Bunda davlat faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratining ta'minlanishi fuqarolik jamiyati institutlarining muhim vazifasi deb qaraladi. Davlat tizimlari faoliyati ustidan jamoatchilik nazoratining amalga oshirilishida nohukumat tashkilotlarining

¹ Ашин Г.К., Кравченко С.А., Лозаннский Э.Д. Социология политики. Сравнительный анализ российских и американских политических реалий: Учеб. пособие для высших учебных заведений. - М.: Экзамен, 2001. –С. 608.

rolini kuchaytirish davlatning jamiyat bilan samarali o‘zaro aloqada bo‘lishi mexanizmlarini mustahkamlaydi².

Germaniyada fuqarolarning davlat organlari faoliyati to‘g‘risida erkin axborot olishga bo‘lgan konstitutsiyaviy huquqlarini amalga oshirish ko‘p qirrali va murakkab jaraèn sifatida baholanadi. Shuning uchun ham mazkur jaraènlarni axborot erkinligiga oid huquqiy mexanizmlar asosida tartibga solinadi. Chunki bugungi kunda ommaviy axborot vositalari xodimlarining zamonaviy axborot bozori sharoitida jamiyat oldidagi mas‘uliyati hamda javobgarligini yanada chuqur anglashiga xizmat qiluvchi zarur mexanizmlarni ishlab chiqish muhimdir. Shuning uchun ham 2003 yilning mayida Germaniyada oila, keksa fuqarolar, aëllar va èshlar ishlari bo‘yicha qo‘mitaning kichik bo‘limi (Fuqarolik faolligi bo‘yicha kichik qo‘mita) tashkil etilgan. Uning vazifasiga Germaniyaning fuqarolik jamiyatini tadqiq etish tavsiyalarini bajarishga ko‘maklashish hamda o‘z yo‘nalishidagi qonun loyihalari va tashabbuslarini muhokama qilish kiradi. Shuningdek bu mamlakatda aholining davlat, tijorat va jamoat tashkilotlariga bo‘lgan ishonchi uchinchi sektorni rivojlantirishning muhim mezonlari hisoblanadi.

Fuqarolik jamiyatini rivojlantirish jaraènidagi «birinchi» va «uchinchi» sektorlar o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarni institutsionallashtirish har ikki tomon uchun foydali hisoblanadi. Bunday hamkorlik siyosatini belgilab beradigan hujjatlar davlat bilan fuqarolik jamiyati institutlari o‘rtasidagi o‘zaro munosabatlarni rivojlantirishning muayyan bosqichi uchungina foydali bo‘ladi. Ularda davlat hokimiyatining fuqarolik jamiyati roliga nisbatan yangicha nuqtai-nazari aks etadi va uchinchi sektor tashkilotlari bilan samarali o‘zaro hamkorlik asoslari yaratiladi³. Germaniyada uchinchi sektor fuqarolik jamiyati, faol fuqarolik va birdamlik hissi yaqin-yaqingacha faqat siyosatshunoslarni qiziqtirgan tushunchalar endilikda barcha ijtimoiy-gumanitar soha vakillari tomonidan muhokama qilinmoqda. Buning siri nimada? Nima sababdan bugun uning ahamiyati bunchalik oshgan? Birinchidan uchinchi sektor – fuqarolik jamiyatining tashkiliy infratuzilmasi – uzoq yillar davomida rivojlanuvchi iqtisodning muhim tarmog‘iga aylandi. Masalan, birgina Germaniyaning o‘zida 1990 yildan 1995 yilgacha u 30% o‘sdi. Bundan ma‘lum bo‘ladiki, uchinchi sektor mehnat bozori uchun alohida ahamiyat kasb etadi. 90 yil o‘rtalariga kelib Germaniya aholisining tahminan 2,1 mln. (ish bilan banlarning 5%) notijorat sektorda bo‘lgan. Boshqa

² Курбатов В.И. Современная западная социология: Аналитический обзор концепций: Учеб.пособие. – Ростов-на-Дону: Феникс, 2001. – 416с.

³ Сморгунув Л.В. Современная сравнительная политология. Учебник. - М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2002. - 472с.

mamlakatlarga nisbatan Germaniyaning uchinchi sektori o'zining iqtisodiy ahamiyatiga ko'ra o'rtacha hisoblanadi. Unchalik katta bo'lmagan boshqa G'arb mamlakatlari - Niderlandiya, Irlandiya, Belgiya – bu jihat bo'yicha 10% gacha chiqqan xolos. Sababi davlat va uchinchi sektor o'rtasida bevosita va uzluksiz hamkorlik bu mamlakatlarda Germaniya darajasida rivojlantirilmagan. Germaniyada davlat va uchinchi sektor o'rtasidagi subsidarlik tamoyilining qo'llanilishi beg'araz erdam bilan chegaralanadi. Iqtisodiy jihatdan Germaniyada uchinchi sektor davlat moliyaviy resurslariga bog'liq. Beg'araz fondlar va ularning davlat tomonidan moliyalashtirilishi uchinchi sektorning davlatga bog'liqligini oshiradi. Va bu jihat ayniqsa boshqa davlatlar bilan solishtirilganda yaqqol namoyon bo'ladi. Katta moliyaviy erdam olishda ifodalanuvchi siyosiy partiyalar va davlatga yaqinlik uchinchi sektor elementlarini fuqarolik jamiyatidan tashqarida bo'lishiga va kvazidavlat sektoriga kirishiga olib keladi. Biroq uchinchi sektor ezgu ishlar homiyligidan iborat emas. Tashkilotlarda o'tgan vaqt uchun to'lanmaydigan pul miqdori to'liq bandlikdagi millionlab odamlarga to'lanadigan pulga teng bo'lgan. Jamoatchilik asosidagi faoliyatning manbai bo'lgan birdamlik hissi fuqarolik jamiyati mavjudligining muhim asosi hisoblanadi. Oxirgi tadqiqotlar ko'rsatishicha, Germaniyada 14 eshdan katta bo'lganlarning 34% jamoatchilik asosida (uchinchi sektor tashkilotlarida - 80%) faoliyat olib borib, bunga haftasiga o'rtacha 5 soat vaqtini sarflaydi.

Oxirgi uch o'n yillikda Germaniyada fondlar soni tobora oshib bormoqda. Ularning faoliyati qonuniy asos bilan mustahkamlanadi. Ular orasida yangi turdagi fuqarolik eki shahar fondlari bo'lib, bunda tashkilotlar va alohida jismoniy shaxslar hamkorlik asosida mahalliy miqesda u eki bu muammoni bartaraf qilish yo'lida birlashadi. Germaniyaning yangi erlarida ham ijobiy o'zgarishlar kuzatilmoqda. 1990 yilda Sharqiy Germaniyada haqiqiy portlash bo'lgan, bunda 80.000 to 100.000 gacha jamiyatlar tashkil topgan. Germaniyada tuzilgan tashkilotlar o'ziga xos jihati ijtimoiy-siyosiy jihatdan markaziy sohalar – atrof-muhitni saqlash va xalqaro faoliyat jabhasidagi dinamikasi bilan bog'liq. Uchinsinchi sektor tashkilotlari a'zolarining tobora oshib borishi uning odamlar hayotiga kirib borganligidan dalolat beradi. Qolaversa, uchinchi sektor ko'p jihatdan jamiyatning o'z-o'zini tashkillashtirish va innovatsiyalarga nisbiy la'eqatidan dalolat beradi. Ya'ni bu faoliyatdagi yangilik asosan hukumat faollik ko'rsatmagan sohalarida yuzaga keladi.

XX asrning 80-yillari oxiri - 90-yillar boshida totalitar tuzumdan endigina xalos bo'lgan, o'z mustaqilligini qo'lga kiritgan O'zbekistonda yangi jamiyat va davlatni bunyod etish islohotlarining jahon tajribasining qanday yo'lidan borishi hali aniq va ravshan emas edi. Xalqimiz tarixi, dunyoqarashi, ma'naviyati, milliy manfaatlari va milliy an'analari,

manfaatlari va orzu istaklaridan kelib chiqib fuqarolik jamiyati va demokratik printsiplarni o'zida mujassam etgan siyosiy tizimni tashkil etishga qodir bo'lgan Konstitutsiya qabul qilindi. Respublikada fuqarolik jamiyati va huquqiy davlat qurishning siyosiy va huquqiy kafolatlari qisqa muddatlarda yangi Konstitutsiya va boshqa qonunlarda o'z ifodasini topdi. Natijada fuqarolik jamiyatini shakllantirish uchun huquqiy asoslar tug'ildi. O'zbekistonda fuqarolik jamiyati va huquqiy davlat barpo etish islohotlari eng murakkab va mashaqqatli sinovlarni kutmoqda edi. Chunki, mamlakatda eskidan meros bo'lib qolgan davlatchilik an'analari va totalitar jamiyat asoratlari hali saqlanmoqda edi. Shuningdek, xalqning ham hali yangi jamiyat qurish va uni tashkil etishga doir tajribasi kam, ruhiyati va siyosiy madaniyati esa fuqarolik jamiyati to'g'risidagi tasavvurlardan ancha uzoq edi. Fuqarolik jamiyati institutlarini shakllantirishning asosiy kafolati, ya'ni ularning huquqiy asoslarini yaratish maqsadlarida 1991 yilning 15 fevralida O'zbekiston Oliy Kengashi «O'zbekiston Respublikasida jamoat birlashmalari to'g'risida»gi qonunni qabul qildi. Mazkur qonun respublikada faoliyat yuritib kelayotgan jamoat birlashmalari faoliyatini tubdan isloh qilishga, ularni sobiq yakkahokim mafkuradan poklanishiga, shuningdek, jamoat birlashmalari tizimlarini davlat va hukumat tizimidan ajratishga huquqiy shart-sharoitlar yaratib berdi. Respublika ijtimoiy-siyosiy hayotida birinchi marta mazkur qonunda jamoat birlashmalarining maqsadlari xalqaro va demokratik mezonlar asosida ta'riflab berildi: «Jamoat birlashmalari fuqarolik, siyosiy, iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy, huquqiy hamda erkinliklarni ro'yobga chiqarish va himoya qilish, fuqarolarning faolligi va tashabbuskorligini, davlat va jamoat ishlarini boshqarishda ularning ishtirok etishini rivojlantirish...»⁴ maqsadlarida tuziladi. Mamlakat tarixida ilk bor fuqarolik jamiyati institutlari - jamoat birlashmalarining mustaqilligi, ularning davlat va hukumatdan alohida faoliyat yurituvchi huquqiy sub'ekt ekanligi tan olindi. Bu holat fuqarolik jamiyatiga xos belgilardan biri edi. Qonunda davlat idoralari va mansabdor shaxslarning jamoat birlashmalari faoliyatiga aralashish, shuningdek, jamoat birlashmalarining davlat idoralari va mansabdor shaxslarning faoliyatiga aralashishiga yo'l qo'yilmasligi huquqiy jihatdan mustahkamlandi.

Mamlakatda «Kuchli davlatdan - kuchli fuqarolik jamiyati sari» tamoyilidan kelib chiqib, fuqarolik jamiyati qurish maqsadlarida davlat hokimiyatining aksariyat vakolatlarini mahalliy hokimiyat organlari va o'zini o'zi boshqarish organlariga berish jarayonlari boshlandi. Markaziy davlat hokimiyati tasarrufida esa asosan, faqat konstitutsion tuzumni, mamlakatning mustaqilligi va hududiy yaxlitligini himoya qilish, huquq-tartibot va mudofaa qobiliyatini ta'minlash, inson huquqlari va erkinliklarini, mulk egalarining huquqlarini, iqtisodiy faoliyat erkinligini himoya qilish, kuchli ijtimoiy siyosat yuritish, samarali tashqi siyosat olib borish kabi vakolatlarni qoldirish ko'zda tutilmoqda.

⁴ Ўзбекистон Республикасининг «Ўзбекистон Республикасида жамоат бирлашмалари тўғрисида»ги Қонуни.//Ўзбекистон Республикасининг қонуллари. 4-сон. -Тошкент: Адолат, 1993.-Б.155.

Shuningdek, strategik ahamiyatga molik masalalar, muhim iqtisodiy va xo‘jalik masalalari, pul va valyuta muomalasi bo‘yicha qarorlar qabul qilish, xo‘jalik yurituvchi sub’ektlar faoliyatining huquqiy shart-sharoitlarini yaratish, ekologiya masalalari, umumrespublika transport va muhandislik kommunikatsiyalarini rivojlantirish, yangi tarmoqlarni vujudga keltiradigan ishlab chiqarishni barpo etish masalalari markaziy davlat miqyosida hal etilishi, davlatning boshqa barcha vazifalari esa mahalliy davlat hokimiyati, fuqarolar o‘zini o‘zi boshqarish organlari, nodavlat va jamoat tashkilotlariga berish uchun huquqiy asoslar va siyosiy shart-sharoitlar yaratishga doir islohotlar chuqurlashib bormoqda. Shu bilan birga, davlat organlari faoliyatini nazorat qilish vakolatlari ham asosan o‘zini o‘zi boshqarish organlari, nodavlat va jamoat tashkilotlariga o‘tkazish belgilandi. Mamlakatda markaziy davlat hokimiyati organlari vakolatlarini nomarkazlashtirish asosida kuchli jamiyatning shakllanishi uchun shart-sharoitlar yaratish maqsadlarida «hokimiyat vakolatlarining ma’lum bir qismini markazdan mahalliy hokimiyat organlariga o‘tkazishga qaratilgan mavjud qonun va huquqiy hujjatlarni bir tizimga keltirish va ularga qo‘shimcha tarzda yangilarini ishlab chiqish»⁵ vazifasi belgilandi. Shu bilan birga, «o‘zini o‘zi boshqarish organlari - mahalla, mahalla qo‘mitalari va qishloq fuqarolik yig‘inlarining roli hamda vakolatlarini amalda kuchaytirish» muhim vazifalar sirasiga kiritildi. Mamlakatda ikki palatali parlament islohotlari bilan uzviy bog‘liqlikda nodavlat nodavlat tashkilotlarni ijtimoiy qatlamlar, guruhlar manfaatlari hamda irodalarini ifodalovchi tashkilotlar darajasiga ko‘tarish, jamiyatdagi turli tuman ijtimoiy qatlamlarning manfaatlarini muvofiqlashtirish, jamiyatni doimiy barqaror bo‘lishiga zamin yaratish, shuningdek fuqarolarning jamiyat va davlat organlarini boshqarishdagi ishtirokini kengayishi uchun keng shart-sharoitlar va ijtimoiy-siyosiy kengliklar yaratildi. Fuqarolik jamiyati institutlari faoliyatining davlat va qonunlar tomonidan kafolatlanishi islohotlarni yanada chuqurlashtirish uchun imkoniyatlar yaratdi. Shu bilan birga, O‘zbekiston jamiyati siyosiy tizimida ikki palatali parlament islohotlarining boshlanishi ham davlat hokimiyati tizimiva jamiyat institutlarini har tomonlamamodernizatsiyalashtirishva isloh etish uchun shart-sharoitlar va imkoniyatlarni yanada kengaytirdi. Avvalambor, parlament islohotlari natijasida jamiyatdagi ijtimoiy qatlamlar va guruhlarning manfaatlari va irodalarini ifodalovchi yangi institutlar - parlamentning Qonunchilik palatasi va Senatning shakllanishi natijasida bu turli-tuman manfaatlarni qonunlar va siyosiy qarorlarda ifodalana olish imkoniyatlari yaratildi. Albatta, bu o‘zgarishlar fuqarolik jamiyatiga xos bo‘lgan qadriyatlardan biri - fuqarolar istaklari va manfaatlarini fuqarolik institutlari vositasida davlat irodasi hamda davlat vazifasi darajasiga ko‘tarish amaliyotiga erishildi. Shuningdek, fuqarolik jamiyatiga xos bo‘lgan qonunlar qabul qilishning o‘zigaxos imkoniyatlari yaratildi.

⁵ Қаранг: Қаримов И.А.. Бизнинг бош мақсадимиз - жамиятни демократлаштириш ва янгилаш, мамлакатни модернизация ва ислох этишидир.//Ўзбек халқи ҳеч қачон, ҳеч кимга қарам бўлмайди. Т.13.-Тошкент: Ўзбекистон, 2005.-Б.181.

Shunisi diqqatga sazovorki, Milliy mustaqillik yillarida O‘zbekistonda yangi davlat va jamiyat qurish masalasida rivojlangan mamlakatlarning ilg‘or tarixiy tajribasini chuqur o‘rganish natijasida fuqarolik jamiyatini barpo etishdagi «O‘zbek modeli»ning nazariy asoslari ishlab chiqildi. Uning nazariy qarashlari «Kuchli davlatdan - kuchli fuqarolik jamiyati sari» kontseptual dasturda va O‘zbekistonda fuqarolik jamiyatini shakllantirish amaliyotida o‘z ifodasini topib bormoqda

IV. AMALIY MASHG‘ULOT MATERIALLARI

1-Mavzu: Korrupsiya va unga qarshi kurash tushunchasi. Korrupsiyaga qarshi kurash borasida xalqaro huquqiy hujjatlar

1.Korrupsiya nima? Ilmiy adabiyotlarda unga quyidagicha ta’rif beriladi: ”Korrupsiya—shaxsning o‘z mansab yoki xizmat mavqeidan shaxsiy manfaatlarini ko‘zlab moddiy yoki nomoddiy naf olish maqsadida qonunga xilof ravishda foydalanishi, xuddi shuningdek, bunday nafni qonunga xilof ravishda taqdim etish”.

Korrupsiya atamasi lotincha “orruptio” so‘zidan olingan bo‘lib, pora berib sotib olish, buzilish, ishdan chiqish, axloqiy (ma’naviy) buzilish degan ma’nolarni anglatadi. Odatda mansabdor shaxs tomonidan unga berilgan mansab vakolatlari va huquqlardan, shuningdek, bu bilan bog‘liq rasmiy nufuz maqomidan, imkoniyatlar va aloqalaridan o‘zlarining shaxsiy manfaatlarini ko‘zlab qonunchilik va axloq qoidalariga zid ravishda foydalanishini anglatadi.

Jamiyatda korrupsiya oddiy xalq vakillarining yuqori amaldorlarga yoxud davlat amaldorlarining o‘zaro bir-birlariga bo‘lgan munosabatidan kelib chiqadi. Ushbu salbiy holatning har qanday ko‘rinishi jamiyatni halokat yoqasiga olib borishi muqarrardir. Korrupsiyaning tarixi antik davrlarga borib taqaladi. Qadimgi Yunoniston davlatida oddiy xalq vakillari oqsoqollarga va turli darajadagi amaldorlarga sovg‘a-salomlar berishgan. Xuddi shunday holatlar qadimgi Misrda ham kuzatilgan: bu yerda erkin dehqonlar, hunarmandlar va hatto harbiy a‘yonlarga nisbatan ham o‘zboshimchalik va zo‘ravonlik ishlatgan hamda qonunbuzarliklarni o‘ziga kasb qilib olgan amaldorlar byurokratik apparati yuzaga kelgandi.

Korrupsiya har qanday davlat va jamiyat rivojiga jiddiy salbiy ta’sir ko‘rsatuvchi xavfli omil, barcha mamlakatlarga tahdid soluvchi murakkab ijtimoiy-siyosiy, iqtisodiy hodisadir. Zero, bu omil tufayli davlatning rivojlanishi sekinlashadi, hukumat tizimi ishdan chiqadi, demokratik institutlarga putur yetadi. U saylov jarayonlariga salbiy ta’sir qilib, qonun ustuvorligiga jiddiy ziyon yetkazadi. Shu bilan birga, uning ta’siri ostida fuqarolarning ijtimoiy adolatga, haqiqatga va davlat organlariga ishonchi yo‘qoladi. Har qanday jamiyat uchun ushbu jinoyatga qarshi kurashish eng dolzarb masalalardan biridir. Bizning davlatimiz korrupsiyaning oldini olish va uning ildizlariga barham berish maqsadida ko‘pgina tadbirlarni amalga oshirmoqda. 2003-yil 9-dekabrda BMT ning Korrupsiyaga qarshi konvensiyasi imzolanganligi ham fikrimizning isbotidir.

Respublikamizda ushbu jinoyatga qarshi kurash sohasida maqsadli siyosat olib borilmoqda. Jumladan, ushbu sohada qonunchilik asoslarini takomillashtirish, davlat organlarining, jamiyatning ochiqqligini ta'minlash, axborotlardan foydalanish imkoniyatlarini kengaytirish borasida ahamiyatli ishlar amalga oshirilmoqda. Darhaqiqat, korrupsiyaga qarshi kurashish va bu sohada samarali chora-tadbirlar ishlab chiqish masalalari davlatimiz rahbariyatining diqqat markazidadir.

Korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi davlat siyosatining asosiy yo'nalishlari va prinsiplarini belgilashda bunday huquqbuzarlik uchun javobgarlikning muqarrarligini ta'minlash masalasi qat'iy hisobga olingan. Korrupsiyaga aralashgan, bu jirkanch illatga qo'l urgan odam uchun ulug' narsalar, mo'tabar tuyg'ularning qadri yo'qoladi. Bunday odamlar hayotda hamma narsani sotib olish va sotish mumkin, deb o'ylaydi. Ular iymon-e'tiqodga ishonmaydi, ayni paytda bunday kimsalarga hayot uchun aziz sanaladigan hech narsani inonib bo'lmaydi. Chunki ular ota-onasi, qarindosh-urug'lari, yor-u birodarlari, mahalla-ko'yning yuzini yerga qaratishdan, boshini egishdan uyalmaydi.

Qonunga ko'ra, korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha faoliyatni amalga oshiruvchi, bu jarayonda ishtirok etuvchi organlar hamda tashkilotlarning faoliyatini muvofiqlashtirish uchun Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha respublika idoralararo komissiyasi tashkil etildi. Hammamiz yaxshi bilamiz, qonun huquqiy munosabatlarni tartibga soladi. Vakolatlar, huquq va majburiyatlarni, amalga oshiriladigan chora-tadbirlarni belgilab beradi.

Agar qonun hayotda ishlamasa, uning bir necha varaq oddiy qog'ozdan farqi qolmaydi. Shunday ekan, «korrupsiya haqida qonun qabul qilindi, endi hammasi iziga tushib ketadi», deb o'ylash, xotirjamlikka berilish katta xato bo'ladi. Korrupsiya balosidan qutulish, islohotlarni uning changalidan ozod etish haqida hammamiz o'ylashimiz, buning zaruratini har birimiz yuragimizdan o'tkazishimiz, unga qarshi qat'iy kurashishimiz kerak. Bu kurash kundalik hayotimizdagi oddiy holatlardan boshlanadi. Shifokordan yaxshiroq maslahat olish, navbatni tezlashtirish, reyting daftarchasiga tuzukroq baho qo'ydirish va shu kabi vaziyatlarda o'zimizni munosib tutishimiz lozim bo'ladi. To'g'ri, hayotda turli holatlar va harakatlarga duch kelamiz. Ba'zida ko'z o'ngimizda qonunlar buziladi, inson huquqi, qadr-qimmatini poymol etiladi. Bunday vaziyatlarda chorasizlikdan odamning boshi gangib qoladi. Lekin, unutmaylik, xalqimizda "Kasalni davolagandan ko'ra uning oldini olgan afzaldir" degan naql mavjud. Jamiyatimizdagi har qanday jarayonga loqayd munosabatda bo'lmaslik barchamizning ustuvor burchimizdir. Korrupsiyaning har qanday ko'rinishlariga qarshi kurashishni biz, eng avvalo, o'zimizdan boshlashimiz darkor. Buning uchun

esa shaxsning huquqiy ong va huquqiy madaniyati yetarli darajada shakllangan bo‘lmog‘i maqsadga muvofiqdir.

2. Korrupsiyaning tarixiy o‘zaklari juda juda qadimga borib taqalib, bu hol qabilada ma‘lum mavqega ega bo‘lish uchun qabila sardorlariga sovg‘alar berish odatidan kelib chiqqan deb taxmin qilinadi. O‘sha davrlarda bu normal holat sifatida qabul qilingan. Biroq davlat apparatining murakkablashuvi va markaziylashuvi korrupsiyaning davlat rivojlanishiga katta to‘siq ekanligini ko‘rsatdi. Korrupsiyaga qarshi kurashgan birinchi davlat sifatida qadimgi Shumer davlati tan olinadi. Qadimgi davlatlarni ayniqsa huquqni muhofaza qiluvchi organlarning poraxo‘rligi qattiq tashvishga solganligi bizgacha saqlanib qolgan manbalardan ma‘lum. Chunki bu holat davlatning obro‘sigacha juda qattiq putur yetkazardi. Dunyoning yetakchi dinlarida ham birinchi navbatda huquqni muhofaza qiluvchi organlarning poraxo‘rligi qattiq qoralanadi. Jumaladan, Injilda “Sovg‘alarni qabul qilma, chunki sovg‘a ko‘rni ko‘radigan qiladi va haqiqatni o‘zgartiradi” deyilgan bo‘lsa, Qu‘roni Karimda “Boshqalarning mulkini nohaq yo‘l bilan olmangiz va boshqalarga tegishli bo‘lgan narsalarni olish uchun o‘z mulkingizdan hokimlaringizga pora qilib uzatmangizlar” deyilgan.

XVIII asrning ikkinchi yarmiga kelib jamiyat davlat boshqaruv apparatining ish sifatiga toboro ko‘proq ta‘sir ko‘rsata boshladi. Bu o‘sha davrda qabul qilingan bir qator qonun hujjatlarida o‘z aksini topgan. Jumladan, 1787 yilda qabul qilingan AQSh Konstitutsiyasida pora olish AQSh prezidentini impechmentga tortish mumkin bo‘lgan ikki jinoyatning biri sifatida ko‘rsatib o‘tilgan. Siyosiy partiyalarning vujudga kelishi va ularning mamlakat hayotidagi o‘rnining oshib borishi XIX-XX asrlarda rivojlangan davlatlarda korrupsiyaning dunyoning boshqa mamlakatlariga nisbatan ancha kamayishiga olib keldi.

Ushbu illatni tadqiq qilgan bir qator yirik mutaxassislar quyidagi faktorlarni korrupsiyani yuzaga keltiruvchi omillar sifatida ko‘rsatadi.

Ikki xil ma‘noni anglatuvchi qonunlar — ushbu vaziyat huquqni qo‘llovchi mansabdor shaxs tomonidan qonunlarni turlicha qo‘llash imkonini yaratadi. Shuningdek, ayrim mutaxassislar jinoyat, ma‘muriy qonunchilikdagi “vilka” sanksiyalarni ham korrupsiyaga qulay sharoit yaratishi mumkinligi haqida fikr yuritishgan. Ya‘ni, sanksiyaning aniq miqdori yo‘qligi sudyada uni o‘z hohishiga qarab qo‘llashga sharoit yaratib beradi.

Aholi huquqiy savodxonligining pastligi — aholi tomonidan qonunlarni bilmaslik yoki tushunmaslik mansabdor shaxsga o‘zining shaxsiy manfaati yo‘lida qonunlardan foydanishga qulay sharoit yaratadi.

Mamlakatdagi siyosiy vaziyatning notinchligi — mamlakatdagi notinchlik birinchi navbatda aholi ongida hayotda yuksak turmush darajasiga erishishning asosiy usuli qonunga xilof faoliyat bilan bog‘liq, degan mutlaqo axloqqa zid nuqtai nazar shakllanishiga olib keladi. Bu esa o‘z navbatida korrupsiyaga qulay sharoit yaratadi.

Ijro hokimiyatining birligi tamoyilining buzilishi — aynan bitta faoliyatning turli instansiyalar tomonidan tartibga solinishi:

3. Tahlillar shuni ko‘rsatmoqdaki, dunyo davlatlarida jamiyat rivojiga g‘ov bo‘layotgan korrupsiya xavfiga qarshi kurashishni ta‘minlashga qaratilgan bir qator xalqaro-huquqiy hujjatlar, jumladan:

– Davlat mansabdor shaxslarining xalqaro axloqiy kodeksi (Nyu-York, 1996 yil 12 dekabr);

– Korrupsiya bo‘yicha jinoiy javobgarlik konvensiyasi (Strasburg, 1999 yil 27 yanvar);

– Korrupsiya bo‘yicha fuqaroviy-huquqiy javobgarlik konvensiyasi (Strasburg, 1999 yil 4 noyabr) va mazkur Konvensiyaga qo‘shimcha protokol (Strasburg, 2003 yil 15 may);

– Birlashgan Millatlar Tashkilotining Korrupsiyaga qarshi konvensiyasi (2003 yil 31 oktabr) va boshqalar qabul qilingan.

Birlashgan Millatlar Tashkiloti Bosh Assambleyasining 2003 yil 21 noyabrdagi rezolyusiyasiga muvofiq, 2004 yildan boshlab “**9 dekabr – Butunjahon korrupsiyaga qarshi kurashish kuni**” sifatida nishonlanmoqda. Ushbu kunda BMTning “Korrupsiyaga qarshi konvensiya”ni tan olgan, a‘zosi hisoblangan davlatlarda turli tadbirlar va aksiyalar uyushtiriladi, plakat va varaqalar chop etiladi, shuningdek ommaviy axborot vositalarida korrupsiyaga qarshi kurashish masalasidagi axborotlar faollashadi.

Xalqaro-huquqiy hujjatlar va milliy qonunchilik asosida, mamlakatimizda korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida tashkiliy-huquqiy mexanizmlar yaratildi.

Birinchiidan, O‘zbekistonning 2008 yili BMTning Korrupsiyaga qarshi konvensiyasiga, 2010 yili Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti doirasida qabul qilingan korrupsiyaga qarshi kurash bo‘yicha Istanbul harakat rejasiga qo‘shilishi – korrupsiyaga qarshi kurashning huquqiy asoslarini yaratishda muhim qadam bo‘ldi.

Jahon mamlakatlarida korrupsiyaga qarshi kurashning quyidagi usullari mavjud.

Ichki nazorat —bu usul boshqaruv apparatining o‘zida nazoratni kuchaytiruvchi tuzilmalar (har xil ichki inspeksiyalar va boshqa nazorat organlari

tuzish orqali) yaratishni taqazo etadi. Bu tuzilmaning asosiy vazifasi xodimlarning ichki etiket qoidalariga rioya qilishini nazorat qilishdir. Hozirgi kunda bizning yurtimizda ham bir qator huquqni muhofaza qilish organlarida aynan shu vazifani bajaruvchi ichki tuzilmalar yaratilgan.

Tashqi nazorat — bu usulda ijro apparatidan mustaqil tuzilmalarning mustaqilligini oshirish nazarda tutilib, aynan ushbu tuzilmalar orqali korrupsiyaga qarshi samarali kurash olib boriladi. Ya'ni, sud hokimiyatining maksimal darajada mustaqilligiga erishish ommaviy axborot vositalariga ko'proq erkinlik berish va h.k.

Saylov tizimi orqali kurashish — demokratik davlatlarda saylangan vakillarni korrupsiya uchun jazolashning asosiy usullaridan biri keyingi saylovlarda unga ovoz bermaslik hisoblanadi. Korrupsiyaga saylovlar orqali ta'sir o'tkazish eng samarali usul hisoblanadi.

Korrupsiyaga qarshi kurashda yuqori natijalarga erishgan Shvesiya, Singapur, Gonkong, Portugaliya kabi davlatlarning tajribasini o'rganish shuni ko'rsatadiki, korrupsiyani yuzaga keltiruvchi omillarni bartaraf etish korrupsiyaga qarshi kurashda muhim o'rin egallaydi.

Bunda Konstitutsiyaviy nazorat organlari, huquq-tartibot organlarining ahamiyati ortadi. Ya'ni, korrupsiyaga olib kelishi mumkin bo'lgan normalarni konstitutsiyaviy nazorat organi tomonidan konstitutsiyaga zid deb topish, aholining huquqiy savodxonligini oshirish kabi metodlardan unumli foydalanish ushbu davlatlarni korrupsiya darajasi juda past bo'lgan davlatlar qatoriga olib chiqqan. Biz quyida Singapur davlatida korrupsiyaga qarshi kurashda qo'llanilgan usullar haqida batafsil to'xtalib o'tamiz.

Singapur davlati 1965 yil mustaqillikka erishgach korrupsiya darajasi eng yuqori bo'lgan davlatlar qatorida turar edi. Lekin bu illatga qarshi o'tkazilgan bir qator tadbirlar bu davlatda korrupsiyaning minimal darajaga tushishiga olib keldi. Birinchi navbatda bu yerda byurokratik jarayonlar yengillashtirilib sud tizimining mustaqilligi oshirildi (sudyalarning daromadlari va imtiyozlarini oshirish evaziga). Shu bilan birga korrupsiya jinoyatlari uchun sanksiyalar og'irlashtirilib, fuqarolarga korrupsiyaga qarshi jinoyatlarni tergov qilishda hamkorlik qilishda bosh tortganligi uchun juda katta moliyaviy sanksiyalar belgilandi. Bir qator davlat idoralarida ommaviy "tozalashlar" o'tkazilib bu jarayonlar telekanallar orqali butun mamlakatga namoyish qilindi. Yuqorida sanab o'tilgan omillarning hammasi Singapurni qisqa muddatlarda korrupsiya darajasi eng past mamlakatlar ro'yxatida ilg'or davlatlar qatoriga olib chiqdi. Shuningdek, davlat xizmatchisining ahloq standartlariga rioya etishini qattiq nazorat ostiga olish ham Singapur davlatida korrupsiyaga qarshi kurashda muhim dastaklardan biri bo'lib xizmat qiladi.

Jinoyatchi unsurlarning xo‘jalik munosabatlari tizimini shakllantirish jarayonida faol va xufyona ishtirok etishi jamiyatda axloqsizlik vaziyatini tug‘dirishi, bu esa o‘z navbatida, mamlakat uchun ham, jahon hamjamiyati uchun ham nomaqbul jinoiy bozor iqtisodiyotining alohida turi shakllanishiga olib kelishini keyinchalik BMT tomonidan ham tan olinib, 2003 yil 9 dekabrda Meksikaning Merida shahrida korrupsiyaga qarshi kurashishda davlatlar o‘rtasidagi aloqalarni yanada kuchaytirish maqsadida 3 kun davom etgan konferensiya tashkil etildi. Bu konferensiya davomida 100 dan ortiq davlat tomonidan Korrupsiyaga qarshi halqaro konvensiya imzolandi. Konferensiyaning birinchi ish kuni (9 dekabr) BMT tomonidan butun dunyoda korrupsiyaga qarshi kurash kuni deb e‘lon qilingan. Ushbu konvensiyaning qabul qilinishi va kuchga kirish (2003 yil 31 oktabr) dunyo mamlakatlarining korrupsiyaga qarshi kurashdagi hamkorligini yangi pog‘onaga ko‘tardi. Konvensiyada korrupsiyaning rivojlanishi uyushgan jinoyatchilik, terrorizm va boshqa jamiyat uchun xavfli bo‘lgan salbiy omillarga qarshi kurashga ulkan to‘siq bo‘lishi mumkinligiga alohida urg‘u berilgan.

2-mavzu: 2-AMALIY MASHG‘ULOT: O‘zbekiston Respublikasini BMTning “Korrupsiyaga qarshi kurash konvensiyasi”ga qo‘shilishi.

Davlat va jamiyatning rivojiga, xalqning adolatga bo‘lgan ishonchiga jiddiy putur yetkazadigan xavf – korrupsiya xavfining oldini olish va unga qarshi kurashish borasidagi ishlar Respublikamizda izchillik bilan amalga oshirilmoqda.

Ushbu masalada, muhtaram Prezidentimiz Shavkat Mirziyoevning Konstitutsiyamiz qabul qilinganining 26 yilligiga bag‘ishlangan tantanali marosimdagi ma‘ruzasida ta’kidlanganidek, “Korrupsiyaga qarshi kurashda huquqni muhofaza qiluvchi idoralar qanchalik harakat qilmasin, xalqimiz bu jirkanch illatga murosasiz bo‘lmas ekan, ta’sirchan jamoatchilik nazoratini o‘rnatmas ekan, bu baloga qarshi samarali kurashni tashkil eta olmaymiz. Bu illat bilan nafaqat huquqni muhofaza qiluvchi idoralar, balki har bir jamoa jiddiy kurashishi kerak. Shuning uchun har bir davlat idorasida jamoatchilik tomonidan nazorat qilinadigan korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha o‘z ichki dasturlari bo‘lishi shart”.

Korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risidagi qonun hujjatlarida belgilangan vazifalarga muvofiq, O‘zbekiston Respublikasi Milliy gvardiyasi tizimlari shaxsiy tarkib orasida korrupsiyaga oid huquqbuzarliklar sodir etilishining oldini olish, jumladan qonunchilik, harbiy va xizmat intizomi, odob-axloq qoidalari va ichki tartibga rioya etilishini ta‘minlashga qaratilgan keng qamrovli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

Birlashgan Millatlar Tashkilotining Korrupsiyaga qarshi konvensiyasi 2003 yil 31 oktabrda qabul qilingan va *BMT Bosh Assambleyasi tomonidan 2003 yil 21 noyabr e‘lon qilingan.*

2003 yil 9 dekabrda Meksikada imzolash uchun BMT korrupsiyaga qarshi Konvensiyasi ochildi. Bosh Assambleya rezolyusiyasida aytilishicha, ushbu xalqaro kunni belgilashdan maqsad, korrupsiya muammosini tubdan tushunish va Konvensiyaning korrupsiya bilan kurashish va uni oldini olish borasidagi ahamiyatidir. Rezolyusiyada ushbu kunni keng nishonlash, ma‘lum tadbirlarni o‘tkazishga da‘vat qilish holatlari deyarli yo‘q. O‘zbekiston 2008 yili BMTning Korrupsiyaga qarshi konvensiyasiga qo‘shildi.

O‘zbekiston Respublikasi Monopoliyaga qarshi kurashish qo‘mitasi tizimida korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha ichki Komissiya tuzilgan hamda Komissiya Reglamenti tasdiqlangan. Reglamentga asosan, Komissiyaning asosiy vazifalari, korrupsiyaga qarshi kurashish masalalari bo‘yicha Qo‘mitaning tarkibiy tuzilmalari va tegishli davlat organlari bilan o‘zaro hamkorligi belgilangan.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 27 maydagi №PF-5729-sonli “O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada

takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi Farmoni bilan 2019-2020 yillarda korrupsiyaga qarshi kurashish Davlat dasturi tasdiqlangan. Ushbu Farmon va Davlat dasturini bajarish maqsadida, Qo‘mita tomonidan chora-tadbirlar rejasi va Qo‘mita tizimida korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha samaradorlik indikatorlari tasdiqlangan.

Bundan tashqari, Qo‘mitada korrupsiyaga qarshi kurashish masalalari bo‘yicha “ishonch telefoni” ham ishga tushirilgan, Qo‘mita va uning tarkibiy tuzilmalarida korrupsiya holatlari bo‘yicha anonim murojaatlar uchun alohida elektron pochta ochilgan Qo‘mitaning hududiy boshqarmalarida esa anonim qutilar o‘rnatilgan.

Shu bilan birga, Qo‘mita tizimida korrupsiyaga qarshi kurashish bo‘yicha ichki nazorat Qoidalari va korrupsiya ko‘p uchrashi mumkin bo‘lgan faoliyat turlari va lavozimlar ro‘yhati tasdiqlangan.

Ushbu qoidalar korrupsiya va poraxo‘rlikka qarshi ichki nazoratni tashkil etish va uni amalga oshirish tartibini belgilab beradi. Ushbu Qoidalarda keltirilgan talablarni amalga oshirishdan maqsad:

O‘zbekiston Respublikasi Monopoliyaga qarshi kurashish qo‘mitasi va uning tizimidagi xodimlarni qasddan yoki qasddan qilinmagan jinoiy harakatlarga tortishga yo‘l qo‘ymaslik;

Qo‘mita va uning tizimidagi xodimlarni jinoiy harakatlarini aniqlash, ularga baho berish, hujjatlashtirish va jinoiy harakatlar tavakkalchiliklarini kamaytirish;

Qo‘mita tizimida korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risidagi qonunchilik talablariga so‘zsiz rioya etishni ta‘minlash;

Bundan tashqari, mazkur Qoidalarda korrupsiyaning turlari va shakllariga, sovg‘a berish va sovg‘a olish, lobbistlar faoliyati, korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida manfaatlar to‘qnashuvi hamda sahovatpeshalik faoliyatiga tushuntirishlar berilgan;

Tasdiqlangan “yo‘l haritalari”ga muvofiq, ichki Komissiyaning ishchi organi tomonidan muntazam ravishda O‘zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi, O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligi, Yuristlar malakasini oshirish Markazi, Toshkent yuridik instituti vakillari ishtirokida korrupsiyaga qarshi kurashish mavzusida seminarlar tashkil etilmoqda.

O‘zbekistonning 2008 yili BMTning Korrupsiyaga qarshi konvensiyasiga, 2010 yili Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti doirasida qabul qilingan korrupsiyaga qarshi kurash bo‘yicha Istanbul harakat rejasiga qo‘shilishi – korrupsiyaga qarshi kurashning huquqiy asoslarini yaratishda muhim qadam bo‘ldi.

Dastavval korrupsiyaning oldini olish bilan bog‘liq qonunchilik bazasini mustahkamlashga qaratilgan Budget kodeksi, “Huquqbuzarliklar profilaktikasi

to'g'risida", "Ijtimoiy sheriklik to'g'risida", "Davlat hokimiyati va boshqaruvi organlari faoliyatining ochiqligi to'g'risida", "Tezkor-qidiruv faoliyati to'g'risida", "Elektron hukumat to'g'risida" va "Parlament nazorati to'g'risida"gi qonunlar qabul qilindi. Korrupsiyaga qarshi samarali kurash olib borish maqsadida 2017 yil 3 yanvarda "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonunining qabul qilinishi – davlat organlari va fuqarolik jamiyati institutlarining korrupsiyaga qarshi kuch va imkoniyatlarini birlashtirib, yaxlit tizimni yaratish imkonini berdi.

2020 yil 29 iyunda O'zbekiston Respublikasi Korrupsiyaga qarshi kurashish agentligi tashkil etildi.

Agentlik:

Korrupsiyani oldini olish va unga qarshi kurashish sohasida davlat siyosatini shakllantirish va amalga oshirish, davlat organlari, ommaviy axborot vositalari, fuqarolik jamiyati institutlari va boshqa nodavlat sektor vakillarining birgalikdagi samarali faoliyatini ta'minlash, shuningdek, mazkur sohadagi xalqaro hamkorlik uchun mas'ul bo'lgan maxsus vakolatli davlat organi hisoblanadi.

O'z faoliyatini **qonuniylik, xolislik, hisobdorlik, ochiqlik va shaffoflik prinsiplari** asosida boshqa davlat organlari, tashkilotlar va ularning mansabdor shaxslaridan mustaqil ravishda amalga oshiradi, O'zbekiston Respublikasi Prezidentiga bo'ysunadi va Oliy Majlis palatalari oldida hisobdordir.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti tomonidan lavozimga tayinlanadigan va lavozimdan ozod etiladigan direktor tomonidan boshqariladi. Prezidentning Agentlik direktorini lavozimga tayinlash va ozod qilish to'g'risidagi farmonlari Oliy Majlis Senati tomonidan tasdiqlanadi.

Agentlikning asosiy vazifalari va faoliyat yo'nalishlari quyidagilardan iborat:

- korrupsiya holatini tizimli tahlil qilish, korrupsiyaga oid huquqbuzarliklar sodir etilishining sabab va shart-sharoitlarini aniqlash;
- korrupsiyani oldini olish va unga qarshi kurashish sohasidagi davlat siyosatini, korrupsiyaga qarshi kurashish choralarining samaradorligini oshirishga qaratilgan davlat va boshqa dasturlarni shakllantirish va amalga oshirish;
- jamiyatda korrupsiyaning barcha ko'rinishlariga murosasiz munosabatni shakllantirish;
- korrupsiyani oldini olish va unga qarshi kurashish sohasida vazirlik va idoralarning faoliyatini muvofiqlashtirish, OAV, fuqarolik jamiyati institutlari va boshqa nodavlat sektor vakillarining ushbu masalalar bo'yicha birgalikdagi samarali faoliyatini tashkil etish;

- davlat va xo‘jalik boshqaruvi organlari, davlat korxonalari va ustav kapitalida davlat ulushi bo‘lgan korxonalar, shu jumladan banklarda korrupsiyaga qarshi ichki nazorat tizimi (“komplains-nazorat”) hamda korrupsiyaga qarshi kurashishning boshqa xalqaro vositalarini joriy etish, ularning mazkur sohadagi faoliyati bo‘yicha reytingini tuzish;
- normativ-huquqiy hujjatlar va ularning loyihalarini korrupsiyaga qarshi ekspertizasi samaradorligini ta‘minlash;
- davlat xizmatchilarining daromad va mol-mulkini deklaratsiya qilish tizimi joriy etish;
- davlat xizmatiga halollik standarti (“halollik vaktsinasi”) va manfaatlar to‘qnashuvini hal etish standartlarini joriy etishda ko‘maklashish bo‘yicha ta‘sirchan choralarni ko‘rish, shuningdek, ularga rioya etilishi ustidan nazoratni amalga oshirish;
- budjet mablag‘lari, xalqaro tashkilotlar va xorijiy davlatlarning qarzlaridan foydalanish, davlat aktivlarini realizatsiya qilish va davlat xaridlari sohasida korrupsiyaga qarshi nazorat tizimining samaradorligini tahlil qilish;
- xalqaro hamkorlikni rivojlantirish, mamlakatning imidjini mustahkamlash va xalqaro reytinglardagi o‘rnini yaxshilash bo‘yicha tizimli chora-tadbirlarni amalga oshirish;
- sotsiologik, ilmiy va boshqa tadqiqotlarni tashkil etish va korrupsiyani oldini olish, unga qarshi kurashishning ta‘sirchanligini oshirish bo‘yicha takliflarni ishlab chiqish;
- korrupsiyani oldini olish va unga qarshi kurashish bo‘yicha faoliyatning ochiqligi va shaffofligini ta‘minlash.

Farmon bilan Agentlik har yili OAVda e‘lon qilinishi lozim bo‘lgan O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risida milliy ma‘ruzani tayyorlaydi va uni ko‘rib chiqish uchun O‘zbekiston Prezidenti va Oliy Majlis palatalariga kiritadi. Shu bilan birga, O‘zbekiston Respublikasining milliy manfaatlariga va xalqaro imidjiga zarar yetkazuvchi korrupsiyaga oid jinoyatlarni tergov qilish natijalarini kompleks tahlil qiladi hamda natijalari bo‘yicha O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti va O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalariga axborot beradi.

Qolaversa, korrupsiyaga oid jinoyatlar oqibatida jamiyat va davlat manfaatlariga yetkazilgan zarar to‘liq qoplanilishiga erishish ustidan nazoratni amalga oshiradi. Shuningdek, fuqarolik jamiyati institutlari bilan birgalikda hududlar, iqtisodiyot tarmoqlari va boshqa sohalar kesimida korrupsiyaning darajasini baholovchi Korrupsiyani qabul qilish milliy indeksini tuzishni tashkillashtiradi.

Farmon bilan Agentlikka quyidagi huquqlar berilmoqda:

- budget mablag'larining sarflanishi, davlat aktivlarining realizatsiya qilinishi, davlat xaridlari, investitsiya loyihalarining amalga oshirilishi va davlat dasturlari bajarilishi bilan bog'liq materiallarni **talab qilish, olish va o'rganish;**
- o'z vakolatiga taalluqli masalalar yuzasidan o'rnatilgan tartibda normativ-huquqiy hujjatlar qabul qilish;
- **jismoniy va yuridik shaxslarning korrupsiya masalalari bo'yicha murojaatlarini** ko'rib chiqish hamda ularning buzilgan huquqlarini tiklash va qonuniy manfaatlarini himoya qilish bo'yicha choralar ko'rish;
- davlat organlari va tashkilotlari, shu jumladan huquqni muhofaza qiluvchi organlar faoliyatida **korrupsiya holatini o'rganish;**
- korrupsiyaga oid jinoyatlar sodir etilishining sabab va shart-sharoitlarini aniqlash, tizimli korrupsiyaning rivojlanish tendensiyalarini tahlil qilish maqsadida qonunchilik, shu jumladan jinoyat-protsessual qonunchiligiga muvofiq jinoyat ishlari materiallarini o'rganish;
- o'rganish va boshqa tadbirlar natijalari bo'yicha to'plangan materiallarni **faoliyatida korrupsiyaga oid huquqbuzarlik alomatlari bo'lgan shaxslarga nisbatan qonunga muvofiq choralar ko'rish, jumladan jinoyat ishlarini qo'zg'atish** uchun huquqni muhofaza qiluvchi va boshqa davlat organlariga taqdim etish;
- korrupsiyaga oid huquqbuzarliklar bo'yicha **ma'muriy surishtiruvlar o'tkazish;**
- ijro hokimiyati va xo'jalik boshqaruvi organlari hamda ularning mansabdor shaxslari qarorlarida korrupsiya belgilari aniqlangan hollarda ularning ijrosini to'xtatish yoki bekor qilish to'g'risida **ko'rib chiqilishi majburiy bo'lgan taqdimnomalarni kiritish;**
- davlat organlari, tashkilotlari va ularning mansabdor shaxslariga **ko'rib chiqilishi majburiy bo'lgan** korrupsiyaga oid huquqbuzarlikka yo'l qo'ymaslik to'g'risida **ogohlantirishlar** hamda korrupsiyani keltirib chiqaruvchi sabab va shart-sharoitlarni bartaraf etish choralarini ko'rish to'g'risida **taqdimnomalar** kiritish.

Agentlikning ogohlantirish, taqdimnoma va murojaatlari o'n kun ichida **ko'rib chiqilishi** va natijalari yuzasidan yozma axborot berilishi **shart** qilib belgilanmoqda. Bundan tashqari, Agentlikning hujjatlar, materiallar va boshqa ma'lumotlarni taqdim etish, taftish va tekshirishlar o'tkazish, mutaxassislar ajratish, korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarni, ularni keltirib chiqaruvchi sabab va

shart-sharoitlarni bartaraf etish to'g'risidagi talablarini bajarish davlat va xo'jalik boshqaruvi organlari, ularning mansabdor shaxslari va fuqarolar uchun majburiy etib qo'yilmoqda.

Shu qatorda, Agentlik xodimlari o'z vakolatlari doirasida korrupsiyaning sabab va shart-sharoitlarini o'rganish hamda tahlil qilish maqsadida davlat organlari va tashkilotlari, huquqni muhofaza qiluvchi organlar, ushlab turilganlarni va qamoqqa olinganlarni saqlash joylari, jazoni ijro etish muassasalariga moneliksiz kirishga va hujjatlar bilan tanishishga haqli etib belgilanmoqda. Korrupsiyani oldini olish va unga qarshi kurashish masalalari bo'yicha normativ-huquqiy hujjatlar loyihalari majburiy ravishda Agentlik bilan kelishilishi lozimligi qayd etilgan.

Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha respublika idoralararo komissiyasi va uning hududiy idoralararo komissiyalari **O'zbekiston Respublikasi korrupsiyaga qarshi kurashish milliy kengashi** va uning hududiy kengashlari etib qayta tashkil etilmoqda.

Farmon asosida Agentlik Milliy kengashning ishchi organi etib belgilandi. Agentlikni xodimlar bilan to'ldirish konkurs asosida xalqaro standartlarga muvofiq amalga oshiriladi. Shu bilan birga, Agentlikka birinchi marta ishga qabul qilinadigan xodimlar ishdan ajratilgan holda Bosh prokuratura Akademiyasida **maxsus o'quv dasturlari** bo'yicha ta'lim oladi.

Agentlik zimmasiga:

- Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkilotining Sharqiy Yevropa va Markaziy Osiyo mamlakatlari uchun korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha tarmog'ining Istanbul harakatlar dasturi doirasidagi ishlar hamda ishlab chiqilgan tavsiyalarning amalga oshirilishini ta'minlash;
- BMTning Korrupsiyaga qarshi konvensiyasi va O'zbekiston Respublikasining korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi boshqa xalqaro shartnomalari qoidalarining bajarilishi bilan bog'liq chora-tadbirlarni amalga oshirish hamda ushbu yo'nalishdagi faoliyatni muvofiqlashtirish bo'yicha **O'zbekiston Respublikasi milliy koordinatori** vazifa va vakolatlari yuklatilmoqda.
- Agentlik davlat hokimiyati va boshqaruvi organlarining korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi faoliyati, shuningdek, ushbu sohadagi davlat va boshqa dasturlar samaradorligini monitoring qilish hamda baholash imkonini beruvchi "**E-Anticor.uz**" elektron platformasini ishlab chiqadi. Shu bilan birga, korrupsiya holatlari haqida Agentlikni xabardor qilish imkonini beruvchi maxsus **mobil dastur** yaratiladi.

Bundan tashqari, O'zbekiston Respublikasining korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida xalqaro reytinglardagi o'rnini yaxshilash bo'yicha "**Yo'l xaritasi**" ishlab

chiqiladi. Bundan tashqari, O‘zbekiston Respublikasining korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida xalqaro reytinglardagi o‘rnini yaxshilash bo‘yicha **“Yo‘l xaritasi”** ishlab chiqiladi.

Aytish joizki, ushbu hujjatni ishlab chiqish jarayonida tegishli davlat organlari bilan bir qatorda, fuqarolik jamiyati institutlari, xususan, “Taraqqiyot strategiyasi” markazi xalqaro tajribani o‘rganishga oid tahlil va takliflari bilan ishtirok etdi. O‘rganish natijalariga ko‘ra, bugungi kunda dunyo bo‘yicha 150 dan ortiq antikorrupsion tuzimlar faoliyat yuritmoqda. Korrupsiyaga qarshi kurashishga ixtisoslashtirilgan organlar faoliyatini yuritishda Gonkong, Singapur, Fransiya, Ruminiya, Hindiston, Koreya Respublikasi, Finlyandiya, Norvegiya davlatlari katta tajribaga ega.

Ahamiyatlisi, mazkur hujjat korrupsiya bilan samarali kurashayotgan davlatlarning ilg‘or tajribalarini o‘zida mujassamlashtirgan. Mazkur hujjatning qabul qilinishi esa normativ-huquqiy va institutsional bazani yanada takomillashtirish, shuningdek, korrupsiyaga qarshi kurashishning samarali mexanizmini joriy etishga yordam beradi.

3-MAVZU: Korrupsiyaga qarshi kurash sub'ektlari va idoralararo komissiyaning asosiy vazifalari. Korrupsiyaga qarshi kurash ishlarida fuqarolar hamda fuqarolik jamiyati institutlarining faolligini oshirish mexanizmlari.

2017 yil 2 fevraldagi O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi qonunining qoidalarini amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PQ-2752-qarorida Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha idoralararo komissiyasini tuzilishi, mazkur Komissiya to'g'risidagi Nizomni tasdiqlanishi, Mazkur Nizomda Komissiyaning asosiy vazifalari, huquq va majburiyatlari aniq belgilab qo'yilganligi mamlakatimizda korrupsiyaga qarshi kurashish hamda uning oldini olish ishlarini tizimli ravishda olib borilishiga shart-sharoitlar yaratadi va korrupsiyani oldini olishga qaratilgan chora-tadbirlar ijrosini samarali ta'minlanishga xizmat qiladi.

Mazkur Qonunning 8-moddasiga muvofiq: Korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha respublika Idoralararo komissiyasining asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi davlat dasturlarining va boshqa dasturlarning ishlab chiqilishi hamda amalga oshirilishini tashkil etish;

- korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha faoliyatni amalga oshiruvchi va unda ishtirok etuvchi organlar hamda tashkilot-larning faoliyatini muvofiqlashtirish va hamkorligini ta'minlash;

- aholining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksal-tirishga, jamiyatda korrupsiyaga nisbatan murosasiz munosabatni shakllantirishga doir chora-tadbirlarning ishlab chiqilishi hamda amalga oshirilishini tashkil etish;

- korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarning oldini olishga, ularni aniqlashga, ularga chek qo'yishga, ularning oqibatlarini, shuningdek ularga imkon beruvchi sabablar va shart-sharoitlarni bartaraf etishga doir chora-tadbirlar samaradorligi oshirili-shini ta'minlash;

- korrupsiyaning holati va tendensiyalari to'g'risidagi axborotni yig'ish hamda tahlil etish;

- korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha chora-tadbirlar amalga oshirilishi yuzasidan monitoringni amalga oshirish, ushbu sohadagi mavjud tashkiliy-amaliy va huquqiy mexanizmlarning samarador-ligini baholash;

- korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risidagi qonun hujjatlarini takomillashtirish va ushbu sohadagi ishlarni yaxshilash yuzasidan takliflar tayyorlash;

- korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha hududiy idoralararo komissiyalar faoliyatini muvofiqlashtirish.

Bizga ma'lumki, bugungi kunda, hokimlar va ularning turli darajadagi xodimlari, boshqa davlat organlarining xodimlari tomonidan korrupsiyaga oid jinoyat sodir etilayotganligi hamda pora bilan qo'lga tushayotganligi to'g'risida ma'lumotlar ommaviy axborot vositalarida berilayotganligi jamiyatda korrupsiyaga qarshi kurashish ishlari davlatning vakolatli organlari tomonida tizimli ravishda izchil borilayotganligini ko'rsatadi.

Moliya vazirligi tomonidan taqdim etilgan xabarda davlat moliyaviy nazorati bosh boshqarmasi va uning hududiy boshqarmalari tomonidan:

- 2018 yil 3 choragida hukumat va huquqni muhofaza qiluvchi organlarning topshiriqlari hamda jismoniy shaxslarning murojaatlari asosida budget tashkilotlarida 1334 ta davlat moliyaviy nazorat tadbirlari o'tkazilganligi:

- o'tkazilgan nazorat tadbirlaridan 1111 tasida moliyaviy intizomga rioya qilinmay sarflangan mablag'lar 16,6 mlrd. so'mni, shundan kamomad va o'zlashtirishlar 4,5 mlrd so'mni, noqonuniy xarajatlar 12,1 mlrd so'mni tashkil etganligi;

- shuningdek, hisobot davrida budget intizomini buzgan budget tashkilotlarining 20 nafar rahbar va mansabdor shaxslari 13,9 mln. so'm miqdorida ma'miy javobgarlikka tortilganli ma'lum qilingan.

Mazkur Qonunning 14-moddasida fuqarolar o'zini o'zi boshqarish organlarining, nodavlat notijorat tashkilotlari va fuqarolarning korrupsiyaga qarshi kurashishda ishtirok etishi belgilangan bo'lib, unga muvofiq, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari, nodavlat notijorat tashkilotlari va fuqarolar:

- korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi davlat dasturlarini va boshqa dasturlarni ishlab chiqish hamda amalga oshirishda ishtirok etishi;

- aholining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirishda, jamiyatda korrupsiyaga nisbatan murossasiz munosabatni shakllantirishda ishtirok etishi;

- korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risidagi qonun hujjatlarining ijro etilishi ustidan jamoatchilik nazoratini amalga oshirishi;

- korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risidagi qonun hujjat-larini takomillashtirish yuzasidan takliflar kiritishi;

- korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida davlat organlari va boshqa tashkilotlar bilan hamkorlik qilishi mumkin.

Fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari, nodavlat notijorat tashkilotlari va fuqarolar qonun hujjatlariga muvofiq boshqa tadbirlarda ham ishtirok etishi mumkin.

Nodavlat notijorat tashkilotlari ushbu moddada nazarda tutilgan tadbirlarni amalga oshirish maqsadida Idoralararo komissiya va hududiy idoralararo komissiyalar faoliyatida, shuningdek davlat organlari huzuridagi ishchi guruhlar, komissiyalar va jamoat-maslahat organlari faoliyatida qonun hujjatlarida belgilangan tartibda ishtirok etadi.

Ushbu Qonunning 15-moddasiga binoan ommaviy axborot vositalarining korrupsiyaga qarshi kurashishda ishtirok etishi quyidagi tarzda mustahkamlangan bo‘lib, unga ko‘ra ommaviy axborot vositalari:

- korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi davlat dasturlarini va boshqa dasturlarni ishlab chiqish hamda amalga oshirishda ishtirok etadi;

- korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi davlat siyosatini amalga oshirishga, shu jumladan aholining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirishga, jamiyatda korrupsiyaga nisbatan murosasiz munosabatni shakllantirishga qaratilgan tadbirlarni yoritadi;

- korrupsiyaga qarshi kurashish to‘g‘risidagi qonun hujjatlarining ijro etilishi ustidan jamoatchilik nazoratini amalga oshiradi;

- korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida davlat organlari va boshqa tashkilotlar bilan hamkorlik qiladi.

Ommaviy axborot vositalari qonun hujjatlariga muvofiq boshqa tadbirlarda ham ishtirok etishi mumkin.

Ekspertlarning fikricha qaysi sohada korrupsiyaga qarshi kurashish chora-tadbirlari tizimli ravishda yo‘lga qo‘yilmagan bo‘lsa, ushbu soha rivojlanmayotganligini ko‘rish mumkin.

Keyingi yillarda, Prezidentimiz Shavkat Mirziyoev tomonidan korrupsiya illati yillar davomida tomir otganligi to‘g‘risida o‘zining chiqish va maruzalarida korrupsiyaga qarshi kurashish jamiyat va davlat oldida turgan dolzarb masala ekanligini takror-takror qayd etib kelmoqda.

Shu bois ham, davlatimiz rahbari o‘zining saylov oldi ma‘ruzalaridan birida ushbu muammoga alohida e‘tibor qaratib, “bugungi kundagi yana bir ustuvor vazifamiz - mamlakatimiz rivojiga to‘siq bo‘layotgan yovuz illat, ya‘ni korrupsiya va uyushgan jinoyatchilikka qarshi kurashish, huquqbuzarlikni oldini olish masalalarini samarali hal etishdan iborat” deb ta‘kidlagan edi.

“2019 yildan boshlab joriy etilayotgan yangi soliq konsepsiyasining eng asosiy hoyasi soliq yukini kamaytirish, sodda va barqaror soliq tizimini qo‘llashni ko‘zda tutadi. Shu orqali iqtisodiyotimiz raqobatbardoshligini oshirish, tadbirkor va investorlarga uchun har tomonlama qulay muhit yaratishga erishish mumkin. Afsuski, yalpi ichki mahsulotda “yashirin” iqtisodiyotning ulushi katta bo‘lib, bu mamlakat rivojiga salbiy ta‘sir ko‘rsatmoqda. Soliq yukini kamaytirish biznes

yuritish uchun yanada qulay sharoitlar yaratish “yashirin” iqtisodiyotga barham berishning yagona yo‘lidir. Shuning uchun bu borada ta’sirchan choralarni nazarda tutadigan dastur ishlab chiqimiz zarur”.

Bizga ma’lumki, soliq stavkalarini pasaytirilishi yoki ayrim soliqlarning bekor qilinishi bilan budjetga tushadigan tushumlar albatta kamayadi. Bu masalani soliq ma’murchiligi orqali bartaraf etish mumkin, ya’ni shu vaqtgacha faoliyat yuritayotgan “yashirin” iqtisodiyot jamiyatda qonuniy iqtisodiyotga aylanishi natijasida insofli, halol soliq to‘lovchilarni soliq qonunchiligida rag‘batlan-tirishni huquqiy jihatdan mustahkamlash tadbirkorlar, biznesmen-lar faoliyatini yanada rivojlanishiga hamda yalpi milliy daromadda xususiy mulkning ulushini oshirishga xizmat qiladi.

Bundan tashqari, ko‘pchilik xalqaro ekspertlar tomonidan har bir davlat va mamlakatda fuqarolik jamiyati institutlarini rolini mustahkamlash, korrupsiyaga qarshi kurashish va uning oldini olishda fuqarolik jamiyati institutlari faoliyatini rivojlantirish va ular bilan davlat organlari hamkorligini ta’minlash demokratik huquqiy davlatning asosiy shartlaridan biri ekanligini qayd etadilar.

Biz shuni qayd etishimiz lozimki, ilgari yurtimizda korrupsiya muammosi to‘g‘risida so‘z ochish deyarli mumkin emas edi.

Korrupsiyaga qarshi kurashish va uni oldini olish davlat va jamiyat oldida turgan eng muhim masala sifatida hal etilishi lozimligi shundan iboratki, mamlakatimizda amalga oshirilayotgan islohotlarning tarkibiy qismi sifatida mazkur vazifani yechimini topish davlat rahbari tomonidan O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisiga Murojaatnomasida ham korrupsiyaga qarshi ta’sirchan mexanizmlarni qo‘llash muhimligi qayd etilgan edi.

Mamlakatimizda yurtboshimiz rahbarligida davlatning mazkur illatga qarshi kurashish ishlarini samarali tashkil etish bo‘yicha aniq vazifalar belgilangan bo‘lib, ularni real hayotga tatbiq qilish uchun tizimli ravishda ishlar davlat organlari tomonidan olib borilayapdi.

Bugungi kunda, xalqaro sub’ektlar hamda jamoat arboblari tomonidan tan olingan mamlakatimizda tizimli ravishda amalga oshirilayotgan islohotlarning yo‘l xaritasi hisoblangan Harakatlar strategiyasida mazkur yo‘nalishda belgilangan vazifalarni amalga oshirish yuqorida qayd etilgan qonun va qonun ijrosini ta’minlashda fuqarolarning faol ishtirok etishini ta’minlash mamlakatimizda fuqarolik jamiyatni rivojlan-tirishga xizmat qiladi.

Albatta, bugungi shiddat bilan rivojlanayotgan davrda jamiyatda korrupsiyaga qarshi kurashish va eng muhimi korrupsiyaning oldini olish ishlarini tashkil etishga qaratilgan mazkur maqsadlarni ro‘yobga chiqarish, korrupsiyaga qarshi kurashish ishlarining samaradorligini oshirish, fuqarolik jamiyati institutlari

sifatida fuqarolarni o'zini-o'zi boshqarish organlari, nodavlat notijorat tashkilotlari, ommaviy axborot vositalari-bilan davlat idoralari o'rtasida hamkorlikni zamon talablari darajasida tashkil etish, huquqiy targ'ibot samaradorligiga erishish, jamiyat a'zolarining huquqiy bilim va saviyalarini yanada oshirishni yo'lga qo'yish korrupsiyani oldini olishga qaratilgan chora-tadbirlarni ijrosini ta'minlashda yaxshi natijalarga erishish mumkin.

Keyingi yillarda mamlakatimizda xalqimizning adolat qaror topgan jamiyatda yashashi uchun mas'ul bo'lgan davlat idoralari o'z faoliyatlarini bugungi kun talablari asosida tashkil etmoqdalar, ammo, korrupsiyaga qarshi kurashish va uning oldini olish ishlariga har bir fuqarodan ushbu masalaga o'zining fuqarolik burchi sifatida yondoshib bu ishlarga o'z hissalarini qo'shishi lozimligini qayd etish joiz.

Bu ishlarni amalga oshirishda eng muhim masala bizning fikrimizcha yurtdoshlarimizda korrupsiyaga, umuman olganda har qanday ko'rinishdagi qonunbuzarlikka nisbatan murosasizlik kayfiyatini muntazam ravishda shakllantirish talab etiladi.

Jamiyatda qonunbuzarlikni sodir etilishida ayniqsa korrupsiyaga doir jinoyatlarni sodir etilishida ko'pincha fuqarolarimizning loqaydligi, o'z haq-huquqlarini bilmasligi hamda ayrim tadbirkorlik sub'ektlari rahbarlarining yuridik bilimlarini juda past darajada ekanligi ham sabab bo'lmoqda. Bunga erishish uchun davlat organlari va fuqarolik jamiyati institutlari bu sohada hamkorlikni bugungi kun talablari darajasida tashkil etishi zarur bo'ladi.

Rivojlangan davlatlarning ijtimoiy, iqtisodiy va huquqiy rivojlanishlaridan bizga ma'lumki, davlat organlari faoliyati ustidan samarali jamoatchilik nazoratini o'rnatish korrupsion holatlarni keltirib chiqaruvchi vaziyatlarni oldini olishga xizmat qiladi.

Mamlakatimizda bu sohada ishlarni tashkil qilishda "Ijtimoiy sherikchilik", "Jamoatchilik nazorati", "Nodavlat notijorat tashkilotlari" hamda "Nodavlat notijorat tashkilotlari faoliyati kafolatlari to'g'risida"gi qonunlar ijrosini jamiyatda ijrosini ta'minlashda davlat organlari bilan fuqarolik jamiyati institutlari hamkorliklarini yanada yuqori bosqichga ko'tarish orqali u yoki bu mansabdor shaxsning faoliyatini xolisona baholash orqali amalga oshirishni yo'lga qo'yilishi ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Shuningdek, korrupsiyaga qarshi kurashishda davlat organlari bilan nodavlat notijorat tashkilotlari hamda fuqarolik jamiyatining boshqa institutlari o'rtasidagi ijtimoiy sheriklikni o'ziga xos jihatlari va bu sohaning tashkiliy-amaliy xususiyatlari ijtimoiy sheriklik shartnomasida aniq belgilab qo'yilishi korrupsiyaga qarshi kurashish ishlarini samarador-lishigini oshirishga xizmat qiladi.

Demokratik huquqiy davlatning asosiy belgilaridan biri **birinchidan**, bu fuqarolar ustidan bosim o'tkazish emas, balki, fuqarolarning konstitutsiyada va qonunlarda mustahkamlab qo'yilgan huquq va manfaatlarini amalga oshirishda ularga yordam berishga xizmat qiladigan fuqarolik jamiyati institutlarining mavjudligi bo'lsa, **ikkinchidan**, jamiyatda ularning faoliyatini samarali ishlashi uchun davlat tomonidan har tomonlama shart-sharoitlar yaratilishi orqali namoyon bo'ladi.

Bizga ma'lumki, davlat va jamiyat qurilishi tizimini takomillashtirish 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasini beshta ustuvor yo'nalishlaridan biri sifatida belgilab qo'yilgan.

O'zbekiston Respublikasining "Jamoatchilik nazorati to'g'risida"gi Qonunining qabul qilinishi va mazkur qonunda fuqarolik jamiyati institutlari jamoatchilik nazoratining asosiy sub'ektlarining biri sifatida belgilanishi o'z navbatida fuqarolik jamiyati institutlari faoliyatini tubdan takomillashtirish asosida rivojlantirish va ularning jamiyatdagi rolini oshirish vazifasini qo'ydi.

Mazkur vazifalarni amalga oshirishni nazarda tutgan Davlat rahbarining 2018 yil 5 maydagi "Mamlakatni demokratik yangilash jarayonida fuqarolik jamiyati institutlarining rolini tubdan oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi maxsus Farmoni qabul qilindi. Mazkur Farmonga muvofiq Prezident huzurida davlatning va fuqarolik institutlarining mamlakatni yanada jadal har tamonlama rivojlantirishga qaratilgan jamiyatdagi barcha harakatlarni hamda zamonaviy demokratik institutlarni ochiq-oshkora maydon sifatida birlashtiruvchi Fuqarolik jamiyatini rivojlantirish bo'yicha Maslahat kengashi tashkil etilganligi ham ushbu masalaning dolzarbligini ko'rsatadi.

Bizning fikrimizcha, har bir davlat organi huzurida tashkil etilgan korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha **jamoatchilik kengashi** faoliyatlarini yanada yuksaltirish uchun mazkur jamoatchilik kengashi a'zoliciga nodavlat notijorat tashkilotlari vakilari hamda kasaba uyushmasi faollari kiritish orqali har bir sohada korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risidagi qonun hujjatlarining ijrosi ustidan jamoatchilik nazoratini amalga oshirish yaxshi natija berishi mumkin. Shuningdek, har bir sohada korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha aniq vazifalarni belgilab olinishi mazkur sohalarda korrupsiyani oldini olishga xizmat qiladi.

Har bir davlat organi huzurida korrupsiyaga qarshi kurashish chora-tadbirlarini ishlab chiqish va real hayotga joriy qilishda fuqarolik jamiyati institutlari bilan hamda boshqa idoralar bilan tizimli hamkorlikni yo'lga qo'yish, kadrlarni tanlash, ayniqsa, rahbar xodimlarni tayinlashda korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risidagi qonun hujjatlari bo'yicha bilim darajasini testlar orqali

o'rganishni joriy qilish davlat organlari faoliyatida shafoflik va ochiqlikni ta'minlashga olib keladi.

Bizga ma'lumki, mamlakatimizda keyingi ikki yilda davlat organlari bilan fuqarolar o'rtasidagi muloqatni sustligi chek qo'yildi, bu esa o'z navbatida korrupsiyaga qarshi kurashishga qaratilgan ishlarni rivojlantirishga keng imkoniyatlar yaratdi.

Bugungi kunda, davlat rahbarimiz tomonidan bir qator sohalarda korrupsiyani oldini olishga qaratilgan bir qator qonun hujjatlari qabul qilindi jumladan:

- "O'zbekiston Respublikasining davlat xaridlari to'g'risida"gi qonuni, ushbu qonun qabul qilinishidan oldin bu sohani 30 ortiq normativ huquqiy hujjatlar bilan tartibga solinishi oqibatida davlat xaridlarining yaxlit tizimi mavjud emasligi natijasida ko'p bosqichli kelishlar hamda takrorlovchi tartiblar ayrim hollarda korrupsiyaga sharoit yaratilganligini ko'rish mumkin. Mazkur qonun davlat xaridlari sohasidagi munosabatlarni tartibga solish, davlat xaridlari ochiqligi hamda shafofligini ta'minlash orqali bu sohada korrupsiyani oldini olishga xizmat qilishi bilan muhim ahamiyat kasb etadi;

- O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 14 martdagi "O'zbekiston Respublikasining davlat xavfsizligi tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni 2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasida belgilangan vazifalarni bajarilishiga O'zbekiston Respublikasi konstitutsiyaviy tuzumi, suvereniteti, hududiy yaxlitligi va manfaatlarini tashqi va ichki tahdidlardan himoya qilish borasidagi faoliyatni tubdan takomillashtirishni hamda davlat xavfsizligini ta'minlashning sifat jihatidan yuqori bosqichga ko'tishga xizmat qiladi;

- Prezidentimizning 2018 yil 19 sentabrdagi "Terroristik, ekstremistik yoki boshqa taqiqlangan tashkilot va guruhlar tarkibiga adashib kirib qolgan O'zbekiston Respublikasi fuqarolarini jinoiy javobgarlikdan ozod etish tartibini takomillashtirish to'g'risida"gi Farmoni esa, yuqorida qayd etilgan taqiqlangan guruhlar va tashkilotlarga adashib kirib qolgan, shu jumladan, O'zbekiston Respublikasi hududidan tashqarida bo'lgan, o'z qilmishining huquqqa xilofligini anglab yetgan va tuzalish yo'liga o'tgan fuqarolarga Vatanga, oilasi bag'riga, tinch hayotga qaytish imkonini berilganligi hamda insonparvarlik prinsiplariga asoslanganligi bilan ahamiyatlidir;

- O'zbekiston Respublikasining harakatlar strategiyasiga muvofiq valyuta sohasini tartibga solishning bozor mexanizm-larini joriy qilinishi natijasida investitsiya va ishbilar-monlik muhitini yaxshilash, eksport salohiyatini oshirishni

rag'batlantirish, to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investitsiyalarni faol jalb etish borasida izchil tadbirlarni amalga oshirish maqsadida qabul qilingan davlatimiz rahbarining 2017 yil 2 sentabrdagi "Valyuta siyosatini liberallashtirish bo'yicha birinchi navbatdagi chora-tadbirlar to'g'risida"gi Farmoni ushbu yo'nalishdagi ayrim noqonuniy operatsiyalarga hamda bu sohada mavjud bo'lgan korrupsiyaviy holat hisoblangan jumladan, valyuta siyosatiga ma'muriy aralashuvlarga barham berilishiga erishishda muhim ahamiyat kasb etdi.

Davlat rahbarining 2018 yil 18 yanvardagi "Mamlakatning oziq-ovqat xavfsizligini yanada ta'minlash chora-tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni mamlakatning oziq-ovqat xavfsizligini yanada ta'minlash, respublika oziq-ovqat bozorlarini sifatli, xavfsiz va arzon oziq-ovqat mahsulotlari bilan to'ldirish, aholining xarid imkoniyatlarini mustahkamlash, tashqi iqtisodiy faoliyatni liberallashtirish va sog'lom raqobat muhitini rivojlantirish, shuningdek, mazkur sohadagi tizimli muammolarga barham berish maqsadida qabul qilinganligi bilan muhim ahamiyat kasb etadi.

Mazkur Farmonning 1 - bandiga muvofiq 2018 yil 1 fevraldan boshlab O'zbekiston Respublikasiga oziq-ovqat tovarlarini import qilish bo'yicha ayrim xo'jalik yurituvchi sub'ektlarga taqdim qilingan individual bojxona, soliq va boshqa imtiyozlar, boshqa preferensiyalar bekor qilinganligi hamda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan respublikaga oziq-ovqat tovarlarni import qilish bo'yicha ayrim xo'jalik yurituvchi sub'ektlarga individual bojxona, soliq va boshqa imtiyozlar, shuningdek, boshqa preferensiyalar taqdim etishni nazarda tutuvchi qorlarni qabul qilinishi taqiqlanganligi ushbu band talablari buzilgan hollarda aybdor shaxslar qonunchilikda belgilangan jinoiy javobgarlikkgacha bo'lgan javobgarlikka tortilishi belgilab qo'yilganligi mamlakatning oziq-ovqat bozorini sifatli oziq-ovqat mahsulotlari bilan ta'minlashga xizmat qiladi.

Bugungi kunda korrupsiyaning oldini olish va unga qarshi kurashishda quyidagi masalalarni e'tiborga olish lozim deb hisoblaymiz:

korrupsiya va uning oqibatlari jamiyat rivojlanishiga to'siq bo'layotganligi, uning ijtimoiy xavflilik darajasi sodda va tushunarli tilda huquqiy jihatidan sharhlangan holda jamoatchilikni xabardor qilish;

har bir sohada korrupsiyaning kelib chiqish sabablarini ilmiy va amaliy jihatdan tahlil qilish orqali qonunchilikni hamda ichki tartib qoidalarni takomillashtirish bo'yicha asosli taklif va tavsiyalar ishlab chiqish;

har bir davlat organida o'z xodimlarini korrupsiya holatlaridan ogohlantirish va korrupsiyaning oldini olishga qaratilgan samarali mexanizmni ishlab chiqish va uni real hayotga tadbiq qilish chora-tadbirlarini belgilash;

har bir sohada korrupsiyani oldini olishga qaratilgan davlat siyosatini ta'minlash orqali korrupsiyaga sabab bo'luvchi holatlarga barham berishga erishish;

jamiyatda korrupsiya jinoyatini sodir etgan shaxslarga nisbatan ya'ni korrupsionerlarga nisbatan jazo muqarrarligi mamlakatimizda qonun ustuvorligi asosida ta'minlanyotganligi xususida ommaviy axborot vositalarida muntazam ravishda keng yoritib borishni yo'lga qo'yish;

har bir sohada korrupsiyani oldini olish ishlarini tashkil etishga keng jamoatchilikni, shu jumladan, nodavlat notijorat tashkilotlarini jalb qilish va ular faoliyatini rag'batlantirish korrupsiyaga qarshi ishlarni samaradorligini oshirish;

ijtimoiy-iqtisodiy sohada faoliyat yuritayotgan davlat organlari tizimida ma'muriy-byurokratik to'siqlarni bartaraf etish, ro'yxatga olish, ruxsat etish va litsenziyaga doir tartib-taomillarni yanada soddalashtirish;

-davlatning vakolatli organlarining nazorat-tekshiruv vazifalarini maqbullashtirish, tadbirkorlik sub'ektlarining faoliyatini tekshirish tizimini takomillashtirish, ularning faoliyatiga qonunga xilof ravishda aralashishga yo'l qo'ymaslik chora-tadbirlarini yanada takomillashtirilgan holda mustahkamlash;

davlat organlari va tadbirkorlik sub'ektlari o'rtasida o'zaro munosabatlarning nazorat qilishning masofaviy shakllari-ni keng joriy etish asosida tadbirkorlik sub'ektlari faoliyatida huquqbuzarliklarni oldini olish bo'yicha o'z vakolatlari doirasida taklif va tavsiyalar berish;

Har bir sohada o'zining xususiyatidan kelib chiqib, "Axloq-odob qoidalari"ni tasdiqlash, mazkur qoidalarining alohida bo'limida korrupsiyaga qarshi kurashish qoidalarini belgilab qo'yish;

Har bir sohada korrupsiyaga qarshi kurashish ishlarni tashkil etish xodimlarning bu sohadagi javobgarliklarini ichki lokal hujjatlarda aniq belgilab qo'yishda yuridik xizmat rolini oshirish korrupsiyani oldini olish ishlarini samarali bo'lishiga xizmat qiladi.

4-mavzu: 4-AMALIY MASHG‘ULOT: “O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora – tadbirlari to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining farmonida belgilangan vazifalari (27.05.2019). O‘zbekiston milliy taraqqiyotining yangi bosqichida korrupsiyaga qarshi kurashdagi natijalari va ularning ahamiyati.

Korrupsiyaga qarshi kurash dunyo miqyosida bugungi kunning eng dolzarb masalalaridan bir bo‘lib qolmoqda. Bu illatga qarshi kurash dunyoning ko‘plab mamlakatlarini qamrab olmoqda. O‘zbekiston Respublikasi ham korrupsiyaga qarshi kurashga o‘z hissasini qo‘shib kelmoqda. Xozirgi paytda respublikamizda korrupsiyaga qarshi kurash doirasida bir qator dasturlar qabul qilindi va ular bo‘yicha keng qamrovli ishlar amalga oshirilib kelinmoqda.

Korrupsiyaga qarshi kurash doirasida Adliya vazirligi tomonidan ham bir qator chora-tadbirlar rejasi ishlab chiqilib, unda adliya tizimiga kiruvchi idoralar va muassasalar faol ishtirok etib kelmoqda. Xususan, Adliya vazirligi huzuridagi yuristlar malakasini oshirish markazida ham korrupsiyaga qarshi kurash bo‘yicha bir qator ishlar amalga oshirildi 2018-2019 o‘quv yilida yu.f.n., dotsent G.Alimovning «Yuridik shaxslarning korrupsion huquqbuzarliklari uchun javobgarligini tartibga soluvchi xalqaro standartlar tizimi» mavzusidagi monografiyasi tayyorlanib chop etildi, i.f.d., professor B.Isroilov (mualliflar jamoasi) tomonidan 2018 yil dekabrda Sankt-peterburg politexnika universiteti olimlari bilan xammualliflikda “Sovremennaya sistema protivodeystviya otmyvaniyu prestupnykh doxodov i finansirovaniyu terrorizma” va “Ekonomicheskaya bezopasnost” o‘quv qo‘llanmalari chop etildi. O‘zbekiston Respublikasi Fan va texnologiyalar agentligi (Innovatsion rivojlanish vazirligi) granti doirasida G.Alimov va B.Isroilov hammuallifligida “Tenevaya ekonomika, korrupsiya, vzyatochnichestva: ugovovno-proavovaya otsenka” nomli monografiyasi tayyorlanib chop etishga topshirildi.

Shuningdek, Yuristlar malakasini oshirish markaziga muntazam ravishda tahsil olishga kelgan barcha toifadagi tinglovchilar guruhlari uchun, markaz Jinoiy huquqiy fanlar kafedrasini tomonidan “O‘zbekistonda korrupsiyaga qarshi kurashning huquqiy asoslari”, Xalqaro huquq va inson huquqlari kafedrasini tomonidan “Korrupsiyaga qarshi kurashning xalqaro huquqiy asoslari va xorijiy mamlakatlar tajribasi” mavzularida ma’ruzalar o‘qib kelinmoqda.

2019 yil 09 yanvaridagi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 5618-sonli, «Jamiyatda huquqiy ong va huquqiy madaniyatni yuksaltirish tizimini tubdan takomillashtirish to‘g‘risida»gi Farmoni yuzasidan Markaz professor-o‘qituvchilari respublikamizning barcha mintaqalarida xizmat safarlarida bo‘lishib aholi o‘rtasida Farmonda nazarda tutilgan boshqa dolzarb vazifalar qatorida korrupsiyaga qarshi

kurashishda aholini huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirish masalalarda yuzdan ortiq ma'ruzalar o'tkazishdi.

Markaz mutaxassisleri va professor-o'qituvchilari respublikamiz miqyosida o'tkazilgan korrupsiya mavzusiga oid o'nlab ilmiy amaliy konferensiya, davra suhbatlarida ma'ruzalar bilan ishtirok etib kelishmoqda. Yuristlar malakasini oshirish markazi jamoasi korrupsiyaga qarshi kurash bo'yicha respublika idoralararo komissiyasining hamda Adliya vazirligini korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha amalga oshirilishi nazarda tutilgan chora-tadbirlar rejalarining tegishli bandlarini ijrosini ham o'z vaqtida ta'minlab kelmoqda. Yuristlar malakasini oshirish markazi bundan keyin ham respublikamizda korrupsiyaga qarshi kurash borasida amalga oshirilayotgan chora-tadbirlar, mavjud muammolar va ularning yechimlari bo'yicha amalga oshirilayotgan ulkan ishlarga o'z xissasini qo'shib boradi.

2019 yil 27 mayda korrupsiyaga qarshi kurashish tizimi samaradorligini yanada oshirish maqsadida, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "O'zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi PF-5729-son Farmoni qabul qilinib, ushbu hujjatga muvofiq:

- 2019 – 2020 yillarda korrupsiyaga qarshi kurashish davlat dasturi;
- korrupsiyaga qarshi kurashish bo'yicha respublika idoralararo komissiyasining yangilangan tarkibi;
- korrupsiyaga qarshi kurashish sohasidagi faoliyat samaradorligini oshirishga qaratilgan chora-tadbirlarni ishlab chiqish bo'yicha maxsus komissiyasi tarkibi tasdiqlandi.

Dasturga ko'ra, quyidagi 4 ta ustuvor yo'nalishda 35 ta muhim chora-tadbirlarni amalga oshirish belgilangan:

birinchi, aholining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yuksaltirish, jamiyatda korrupsiyaga nisbatan murosasiz munosabatni shakllantirish;

ikkinchi, davlat va jamiyat hayotining barcha sohalarida korrupsiyaning oldini olish bo'yicha chora-tadbirlarni amalga oshirish;

uchinchi, korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarni o'z vaqtida aniqlash, ularga chek qo'yish, imkoniyat yaratuvchi sabablar, shart-sharoit va oqibatlarini bartaraf etish, korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarni sodir etganlik uchun javobgarlikning muqarrarligi prinsipini ta'minlash;

to'rtinchi, korrupsiyaga qarshi kurashish masalalari bo'yicha xalqaro hamkorlikni amalga oshirish.

Mazkur Farmonga asosan, korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlari **quyidagilardan iborat**:

sud hokimiyatining mustaqilligini yanada mustahkamlash, sudyalarga qonunga xilof ravishda ta'sir o'tkazish shart-sharoitlarini istisno etish;

– davlat xizmatchilarini tanlov asosida saralab olish, lavozimga va yuqori lavozimlarga tayinlashning shaffof tartibiga asoslangan davlat xizmati tizimini shakllantirish, ular uchun cheklovlar, taqiqlashlar, rag'batlantirish choralari hamda korrupsiyaning oldini olish boshqa mexanizmlarining aniq ro'yxatini belgilash;

– davlat xizmatchilari daromadlarini deklaratsiya qilish tizimini bosqichma-bosqich joriy etish va ularning ish haqi yetarli darajada bo'lishini ta'minlash, shuningdek, davlat xizmatini o'tashda manfaatlar to'qnashuvini hal etishning tashkiliy-huquqiy asoslarini takomillashtirish;

– korrupsiya bilan bog'liq huquqbuzarliklar haqida xabar bergan shaxslarni himoya qilishning samarali tashkiliy-huquqiy mexanizmlarini joriy etish;

– aholining huquqiy ongi va huquqiy madaniyatini yanada oshirish, jamiyatda korrupsiyaga nisbatan murosasiz munosabatni kuchaytirish;

– davlat organlarining hisobdorligi va faoliyati shaffofligini oshirish;

– fuqarolik jamiyati institutlari, ommaviy axborot vositalari faoliyatining chinakam erkinligini ta'minlash va ularni korrupsiyaga qarshi choralarni tayyorlash, o'tkazishda va ijrosini monitoring qilishda ishtirok etishga jalb qilish.

O'tgan davrda O'zbekiston Respublikasi Davlat bojxona Qo'mitasi tomonidan ham korrupsiyaga qarshi kurashish borasida qator tashkiliy-amaliy ishlar bajarildi.

Bojxona organlarida shaxsiy tarkibning kasbiy odob-axloq prinsiplari va xulq-atvor qoidalarini belgilash, shaxsiy tarkib orasida huquqbuzarliklarni oldini olishga qaratilgan "O'zbekiston Respublikasi Davlat bojxona xizmati organlari xodimlarining odob-axloq qoidalari" to'g'risida DBQning 2016 yil 28 martdagi 66-buyrug'i qabul qilindi.

2018 yil 12 aprel kuni qabul qilingan «O'zbekiston Respublikasi davlat bojxona xizmati organlari faoliyatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida»gi Farmonga binoan, bojxona organlari tizimida korrupsiya ko'rinishlariga murosasiz munosabatni shakllantirish, xalqning ishonchini mustahkamlash va davlat bojxona xizmati obro'sini oshirish O'zbekiston Respublikasi bojxona organlarini isloh qilishning muhim yo'nalishlaridan biri sifatida belgilandi.

Davlat bojxona qo'mitasi veb-saytida "Korrupsiyaga qarshi kurash" nomli maxsus rukn tashkil qilinib, shu mavzudagi xabar va yangiliklar joylashtirib kelinmoqda.

Korrupsiyaning oldini olishga oid funksional vazifalarini amalga oshiruvchi bo'lim, guruhlar tomonidan tegishli nizom va yo'riqnomalar asosida zarur chora-

tadbirlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, O‘z xavfsizlik boshqarmasi va uning hududiy tarkibiy tuzilmalari shaxsiy tarkib o‘rtasida qonunchilik va xizmat intizomga rioya etilishini ta‘minlashga qaratilgan profilaktik chora-tadbirlarni amalga oshiradi, salbiy holatlar bo‘yicha xizmat tekshiruvlari o‘tkazadi.

O‘z navbatida, bojxona organlarida korrupsiyani oldini olishga qaratilgan ishlarni samarali tashkillashtirish maqsadida Qo‘mita rahbariyati tomonidan muhim vazifalar belgilab olingan. Bular jumlasiga:

– idoraviy korrupsiyaga oid huquqbuzarliklarning oldini olishga qaratilgan ichki dasturni ishlab chiqish va uni barcha darajadagi bo‘lim-postlarda samarali amalga oshirish;

– rahbarlar nazoratiga shaxsiy tarkib o‘rtasida korrupsiya bilan bog‘liq huquqbuzarliklarning oldini olish, ularni sodir etilishiga sabab va sharoitlarni aniqlash va bartaraf etish majburiyatini kiritish;

korrupsiya bilan bog‘liq huquqbuzarliklarni sodir etganligi uchun harbiy xizmatdan bo‘shatilgan va lavozimidan chetlashtirilgan shaxslar haqida xizmatda foydalanish uchun mo‘ljallangan film-roliklar tayyorlash va shaxsiy tarkib o‘rtasida namoyish etish;

– shaxsiy tarkib orasida korrupsiya bilan bog‘liq huquqbuzarliklar profilaktikasini amalga oshiruvchi tarkibiy bo‘linmalar faoliyatining samaradorligini baholash mezonlarini ishlab chiqish va boshqalar.

Xulosa o‘rnida ta‘kidlab o‘tish joizki, korrupsiyaga qarshi kurashish sohasida qabul qilingan har bir me‘yoriy xujjat ertangi O‘zbekistonning hayotida korrupsiya degan illatning tamoman yo‘qolishiga qo‘yilayotgan katta qadamlardir.

V. GLOSSARIY

Termin	O‘zbek tilidagi sharhi	Ingliz tilidagi sharhi
Abolitsionizm	(lot. bekor qilish) biror qonunni bekor qilishga qaratilgan ommaviy harakat. XVIII asr oxiri va XIX asrning birinchi yarmida AQShda negrlarni qullikdan ozod qilish uchun boshlangan harakat ishtirokchilari – abolitsionist deb atalgan.	(lat. cancellation) a mass action aimed at the abolition of a law. Participants in the movement, which began at the end of the XVIII century and in the first half of the XIX century in the US to free the Negroes from slavery, were called – the abolitionist.
Avtonomiya	(yunon. autos+nomos-o‘zi+qonun); 1.yagona Davlat miqyosida hududiy-milliy tuzilmalarga (viloyat, o‘lka) o‘zini o‘zi boshqarish vakolatlarini berish; 2.Ma’muriy-hududiy birlik; 3.Qandaydir organlar (xo‘jalik, davlat, partiya va boshqalar) faoliyatlaridagi o‘zini o‘zi boshqarish huquqi.	(Greek. autos+nomos-self+Law); 1.granting self-government powers to territorial-national structures (region, country) at the level of a single state; 2.Ma Muri -territorial unit; 3.The right to self-government in the activities of some organs (farm, state, party, etc.).
Avtonomiya	(yunon. autos+nomos-o‘zi+qonun); 1.Yagona davlat miqyosida hududiy-milliy tuzilmalarga (viloyat, o‘lka) o‘zini o‘zi boshqarish vakolatlarini berish; 2.Ma’muriy-hududiy birlik; 3.Qandaydir organlar (xo‘jalik, davlat, partiya va boshqalar) faoliyatlaridagi o‘zini o‘zi boshqarish huquqi.	(Greek. autos+nomos-self+Law); 1.Granting self-government powers to territorial-national structures (region, country) at the level of a single state; 2.Ma Muri -territorial unit; 3.The right to self-government in the activities of some organs (farm, state, party, etc.).
Agregatsiya	(lot.) nodavlat va jamoat tashkilotlari ayrim manfaatlarni agregatsiya qilish, ya’ni turli munozaralar va muhokamalar vositasida turli manfaatlar uyg‘unlashtiriladi va ular o‘rtasida muayyan munosabatlar tizimini shakllantiradi. Bu jarayonda asosiy va muhim manfaatlar tanlab olinadi ularni qondirish chora va	(lat.) non-governmental and public organizations aggregate certain interests, that is, through various discussions and discussions, different interests are harmonized and a certain system of relations is formed between them. In this

	tadbirlari ko‘riladi	process, the main and important interests are selected and measures and measures are taken to satisfy them
Advokatura	huquqiy institut, advokatlik faoliyati bilan shug‘ullanuvchi shaxslarning mustaqil, ko‘ngilli, kasbiy birlashmalarini o‘z ichiga oladi. O‘zb.Res. fuqarolari, ajnabiy fuqarolar, fuqaroligi bo‘lmagan shaxslarga, korxonalar, muassasalar, tashkilotlarga yuridik yordam ko‘rsatadi. O‘zbekiston Respublikasining advokatura to‘g‘risidagi qonuni 1996 yil 27 dekabrda qabul qilingan	the legal institution includes independent, volunteer, professional associations of persons engaged in advisory activities. Your own.Usage provides legal assistance to citizens, foreign citizens, stateless persons, enterprises, institutions, organizations. The law of the Republic of Uzbekistan on advokatura was adopted on December 27, 1996
Adliya	(arab.-adolat)-sud muassasalarining butun majmuini, ularning odil sudlovni amalga oshirish faoliyatini, shuningdek, sud idorasini bildiruvchi atama	(Arabic.- Justice) - a term denoting the entire set of judicial institutions, their activities for the implementation of Justice, as well as the judicial office
Alarmizm	intellektual va ekspertlarni birlashtiruvchi zamonaviy g‘oyaviy oqim. U xavf solayotgan global muammolar – yaroviy, ekologik v.x. – borasida ogohlantiradi	intellekt modern ideological flow uniting professionals and experts. It is a global problem that poses a threat-ecological, environmental v.the x. - warn ontiradi
Amnistiya	jinoiyat sodir etgan shaxslarni jinoiy javobgarlikdan to‘liq yoki qisman jazodan ozod qilish, shuningdek, ilgari sud tomonidan belgilangan jazoni o‘tab bo‘lgan shaxslardan sudlanganlikni olib tashlash. Amnistiya akti normativ xususiyatga ega, ya’ni amnistiya akti bilan belgilangan talablarga javob beradigan barcha shaxslarga nisbatan qo‘llaniladi	the release of persons guilty of a crime from criminal liability in full or in part, as well as the removal of conviction from persons who have previously passed the sentence established by the court. The amnesty act has a normative nature, that is, it applies to all persons who meet the requirements established by the amnesty act

Anaxronizm	(yunon. ana-orqaga,chromos-vaqt, zamon); yanglish holda bir davrdagi voqea yoki hodisalarni boshqasiga almashtirib qo'yish	(Greek. ana-back,chromos-time, time); to replace events or events of one period with another without error
Artikulyatsiya	(lot.) nodavlat va jamoat tashkilotlari individlar va ijtimoiy guruhlarining tarqoq qarashlari, ijtimoiyruhiy kechinmalari va umidlarini aniq va ma'lumsiyosiy maqsadlar va talablarga aylantirishjarayonini anglatadi	(lat.) non-governmental and public organizations mean the process of transforming the views, social experiences and expectations of the individ and social groups into clear and informed goals and requirements
Bozor iqtisodiyoti	tovar ishlab chiqarish, ayirboshlash va pul muomalasi qonun – qoidalari asosida tashkil etiladigan va boshqariladigan iqtisodiy tizimdir	it is an economic system that is organized and managed in accordance with the laws of commodity production, turnover and monetary circulation
Bozor mexanizmi	bozor iqtisodiyotining faoliyat qilishini tartibga solishni va iqtisodiy jarayonlarni uyg'unlashtirishni ta'minlaydigan dastak va vositalardir	it is the support and tools that ensure the regulation of the functioning of the market economy and the harmonization of economic processes
Vatanparvarlik	Vatanining ozodligi va obodligi, uning sarhadlari daxlsizligi, mustaqilligining himoyasi yo'lida fidoyilik ko'rsatib yashash, ona xalqining or-nomusi, shon-sharafi, baxtu saodati uchun kuch-g'ayrati, bilim va tajribasi, butun hayotini baxsh etishdek dunyodagi eng muqaddas va olijanob faoliyatni anglatadigan insoniy his-tuyg'udir. Vatanparvarlik - ona-yurtning, xalqning tarixi va taqdiriga chuqur hurmat bilan qaraydigan, Vatan manfaatlari yo'lida fidoiylik namunalarini ko'rsatishga qodir bo'lgan shaxslarga xos fazilat	Freedom and prosperity of the motherland, inviolability of its borders, self-sacrifice for the protection of its independence, the strength, knowledge and experience for the honor, glory, happiness of the Native people is a human feeling, which symbolizes the most sacred and noble activity in the world as a gift of all life. Patriotism is a virtue inherent in Persons with a deep respect for the history and fate of the native land, people, capable of showing examples of self-sacrifice in the interests of Vatan

Vijdon erkinligi	fuqarolarning istagan dinga e'tiqod qilish yoki hech qanday dinga e'tiqod qilmaslik huquqi	the right of citizens to the religion they want or not to any religion
Gumanizm	(insonparvarlik) – tenglik, adolat, o'zaro hurmat, inson qadrini ardoqlash, odamlar farovonligi uchun g'amxo'rlik qilish g'oyalari singdirilgan dunyoqarash	(humanism) – integrated worldview of ideas of equality, justice, mutual respect, pursuit of human dignity, care for the well-being of people
Demokratik institutlar	jamiyat hayotida demokratik tamoyillarni qaror topishga xizmat qiladigan tashkilotlar va tuzilmalar majmuasi	democratic principle in the life of societyillarni a complex of organizations and structures that serve to find a decision
Diversifikatsiya	lot. diversification – o'zgarish, turli-tumanlik, faoliyatni har tomonlamava turli-tuman yo'nalishlarda rivojlantirishga strategik mo'ljal olish. Masalan, kapitalni diversifikatsiyalash – iqtisodiy tavakkalchilikning xavfli oqibatini kamaytirish maqsadida kapital mablag'larni turli ob'ektlar o'rtasida bo'lib-bo'lib joylashtirish	the lot. diversification-change, diversity, activity in all directions and development in different directionstirishga get a strategic goal. For example, the diversification of capital – the place of capital funds between different objects in order to reduce the dangerous consequences of economic risks

VI. FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

I. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining asarlari

1. Mirziyoev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 488 b.
2. Mirziyoev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo‘limizni qat’iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko‘taramiz. 1-jild. – T.: “O‘zbekiston”, 2017. – 592 b.
3. Mirziyoev Sh.M. Xalqimizning roziligi bizning faoliyatimizga berilgan eng oliy bahodir. 2-jild. T.: “O‘zbekiston”, 2018. – 507 b.
4. Mirziyoev Sh.M. Niyati ulug‘ xalqning ishi ham ulug‘, hayoti yorug‘ va kelajagi farovon bo‘ladi. 3-jild.– T.: “O‘zbekiston”, 2019. – 400 b.
5. Mirziyoev Sh.M. Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari. 4-jild.– T.: “O‘zbekiston”, 2020. – 400 b.

II. Normativ-huquqiy hujjatlar

6. O‘zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi. – T.: O‘zbekiston, 2018.
7. O‘zbekiston Respublikasining 2020 yil 23 sentabrda qabul qilingan “Ta’lim to‘g‘risida”gi O‘RQ-637-sonli Qonuni.
8. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2015 yil 12 iyun “Oliy ta’lim muassasalarining rahbar va pedagog kadrlarini qayta tayyorlash va malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-4732-sonli Farmoni.
9. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevral “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”gi 4947-sonli Farmoni.
10. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 20 aprel "Oliy ta’lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-2909-sonli Qarori.
11. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 21 sentabr “2019-2021 yillarda O‘zbekiston Respublikasini innovatsion rivojlantirish strategiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5544-sonli Farmoni.
12. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 27 may “O‘zbekiston Respublikasida korrupsiyaga qarshi kurashish tizimini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-5729-son Farmoni.
13. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 17 iyun “2019-2023 yillarda Mirzo Ulug‘bek nomidagi O‘zbekiston Milliy universitetida talab yuqori bo‘lgan malakali kadrlar tayyorlash tizimini tubdan takomillashtirish va ilmiy salohiyatini rivojlantiri chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4358-sonli Qarori.
14. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 27 avgust “Oliy ta’lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining uzluksiz malakasini oshirish tizimini joriy etish to‘g‘risida”gi PF-5789-sonli Farmoni.
15. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 8 oktabr “O‘zbekiston Respublikasi oliy ta’lim tizimini 2030 yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini

tasdiqlash to'g'risida"gi PF-5847-sonli Farmoni.

16. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoevning 2020 yil 25 yanvardagi Oliy Majlisga Murojaatnomasi.

17. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2019 yil 23 sentabr "Oliy ta'lim muassasalari rahbar va pedagog kadrlarining malakasini oshirish tizimini yanada takomillashtirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida"gi 797-sonli Qarori.

III. Maxsus adabiyotlar

18. David Spencer "Gateway", Students book, Macmillan 2012.
19. English for Specific Purposes. All Oxford editions. 2010, 204.
20. H.Q. Mitchell "Traveller" B1, B2, MM Publications. 2015. 183.
21. H.Q. Mitchell, Marileni Malkogianni "PIONEER", B1, B2, MM Publications. 2015. 191.
22. Lindsay Clandfield and Kate Pickering "Global", B2, Macmillan. 2013. 175.
23. Steve Taylor "Destination" Vocabulary and grammar", Macmillan 2010.
24. Belogurov A.Yu. Modernizatsiya protsessa podgotovki pedagoga v kontekste innovatsionnogo razvitiya obshchestva: Monografiya. — M.: MAKSS Press, 2016. — 116 s. ISBN 978-5-317-05412-0.
25. Boris Kapustin Grajdanstvo i grajdanskoe obshchestvo. — M.: "Vysshaya shkola ekonomiki". 2011. — 224 s.
26. Gulobod Qudratulloh qizi, R.Ishmuhammedov, M.Normuhammedova. An'anaviy va noan'anaviy ta'lim. — Samarqand: "Imom Buxoriy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi" nashriyoti, 2019. 312 b.
27. D.Dj.Grin Vozvrasheniye v grajdanskoe obshchestvo: sotsialnoe obespecheniye bez uchastiya gosudarstva. — M.: "Novoe izdatelstvo". 2008, — 220 s.
28. Djim L. Koen, Endryu Arato Grajdanskoe obshchestvo i politicheskaya teoriya. — M.: "Ves mir", 2011. — 784 s.
29. Djon Kin Demokratiya i grajdanskoe obshchestvo. — M.: "Progress - Traditsiya ", 2001. — 400 s.
30. J.Mavlonov Kommunikativnyye osnovy deyatel'nosti institutov grajdanskogo obshchestva: tendentsii i innovatsii (Monografiya) - T.: "Adabiyot uchqunlari", 2018. 12 b.t.
31. Jalilov A. va boshq. Fuqarolik jamiyati asoslari. — T.: Baktriya press, 2015.
32. Ibraymov A.Ye. Masofaviy o'qitishning didaktik tizimi. metodik qo'llanma/ tuzuvchi. A.Ye. Ibraymov. — Toshkent: "Lesson press", 2020. 112 bet.
33. Ishmuhammedov R.J., M.Mirsolieva. O'quv jarayonida innovatsion ta'lim texnologiyalari. — T.: «Fan va texnologiya», 2014. 60 b.

34. Li Kan Yu Iz tretego mira - v pervyy. Istoriya Singapura. 1965-2000. – M.: Mann, Ivanov i Ferber, 2016. – 420 s.
35. M.Bekmurodov va boshq. Xarakterlar strategiyasi asosida jadal taraqqiyot va yangilanish sari, – T.: “G‘ofur G‘ulom NMIU”. 2017, - 236 b.
36. Moxammad Xotami Islam, dialog i grajdanskoe obshchestvo. – M.: “ROSSPEN”. 2001. – 242 s.
37. Mualliflar jamoasi. O‘zbekistonni rivojlantirish strategiyasi. Fuqarolik jamiyati (Uslubiy qo‘llanma) – T.: “Info Capital Group”, 2019. – 432 b.
38. Muslimov N.A va boshqalar. Innovatsion ta‘lim texnologiyalari. O‘quv-metodik qo‘llanma. – T.: “Sano-standart”, 2015. – 208 b.
39. Obrazovanie v sifrovuyu epoxu: monografiya / N. Yu. Ignatova; M-vo obrazovaniya i nauki RF; FGAOU VO «UrFU im. pervogo Prezidenta Rossii B.N.Yelsina», Nijnetagil. texnol. in-t (fil.). – Nijniy Tagil: NTI (filial) UrFU, 2017. – 128 s. http://elar.urfu.ru/bitstream/10995/54216/1/978-5-9544-0083-0_2017.pdf
40. Oliy ta‘lim tizimini raqamli avlodga moslashtirish konsepsiyasi. Yevropa Ittifoqi Erasmus+ dasturining ko‘magida. https://hiedtec.ecs.uniruse.bg/pimages/34/3_UZBEKISTAN-CONCEPT-UZ.pdf
41. R.Xasanov, A.O‘tamurodov Fuqarolik jamiyati: nazariya va amaliyot (O‘quv qo‘llanma) – T.: 2016. 14 b.t.
42. Sovremennyye obrazovatelnyye texnologii: pedagogika i psixologiya: monografiya. Kniga 16 / O.K. Asekretov, B.A. Borisov, N.Yu. Bu-gakova i dr. – Novosibirsk: Izdatelstvo sRNS, 2015. – 318 s. <http://science.vvsu.ru/files/5040BC65-273B-44BB-98C4-CB5092BE4460.pdf>
43. Trudnym putyom demokratii: Protsess gosudarstvennogo upravleniya v SShA (Perevod s ang. A.N.Kulik). – M.: “ROSSPEN”, 2006. – 656 s.
44. U.Bo‘taev Jamiyat barqarorligi: O‘zbekiston tajribasi. – T.: “Fan va texnologiyalar”, 2017. 11.9 b.t.
45. Uil Kimlika Sovremennaya politicheskaya filosofiya. Vvedenie. – M.: “Vysshaya shkola ekonomiki”, 2013. – 585 s.
46. Usmonov B.Sh., Habibullaev R.A. Oliy o‘quv yurtlarida o‘quv jarayonini kredit-modul tizimida tashkil qilish.–T.: “TKTI” nashriyoti, 2019.
47. O‘tamurodov A. va boshq. Fuqarolik jamiyati (O‘quv qo‘llanma) – T.: “Universitet”, 2018. 21 b.t.
48. O‘tamurodov A. va boshq. Fuqarolik jamiyati fanidan tushuncha va atamalar lug‘ati. Lotin yozuvida. – T.: “Turon-Zamin-Ziyo”. 2017. 23 b.t.
49. O‘tamurodov A. va boshq. Fuqarolik jamiyati: G‘oyalar evolyusiyasi (Sharq va G‘arb mutafakkirlari talqinida). Lotin yozuvida. – T.: “Adabiyot uchqunlari”, 2018. – 96 b.
50. Fuqarolik jamiyati. Darslik loyixasi – T.: 2016. Ziyonet.uz Mualliflar jamoasi.
51. Xakimov N.X., Sadikov A.K. Strategiya razvitiya strany. Grajdanskoe obshchestvo (Uchebnoe posobie) - T.: “Iqtisodiyot”, 2020. - 252 s.

IV. Internet saytlar

52. O‘zbekiston Respublikasi Oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligi:
www.edu.uz.
53. Bosh ilmiy-metodik markaz: www.bimm.uz
54. www. Ziyonet. Uz
55. Открытое образование. <https://openedu.ru/>
56. <https://foxford.ru/wiki/obschestvoznanie/grazhdanskoe-obschestvo>
57. <https://www.linguee.com/russian-english/translation>
58. https://enc.for.uz/w/index.php?title=Fuqarolik_jamiyati&variant=uz-cyrl
59. <http://www.uzbekembassy.ir/Development.aspx>
60. <https://icscentre.org/tag/civil-society/>

**Samarqand davlat universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish mintaqaviy markazida 2022 yil aprel-may oylarida o'tkaziladigan Fuqarolik jamiyati yo'nalishi o'quv-uslubiy majmualari bo'yicha
EKSPERT XULOSASI**

Samarqand davlat universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish mintaqaviy markazida 2022 yil aprel-may oylarida oliy ta'lim muassasalari professor-o'qituvchilarining "Fuqarolik jamiyati" yo'nalishi qayta tayyorlash va malaka oshirish kursi mutaxassislik fanlaridan tuzilgan o'quv-uslubiy majmualar va chiqish testi savollari maxsus fanlar blokidagi modullarning o'quv dasturiga mos va uni to'liq qamrab olgan holda tuzilgan. Test savollari 4 ta muqobil javobda tuzilib, 1 ta to'g'ri javobni o'z ichiga oladi. O'quv-uslubiy majmua va test savollari qo'yilgan talablarga javob beradi.

Ekspertlar

Karimov Soibnazar	SamDU, Falasa kafedrası mudiri, f.f.d.	
Kubayeva Shoirá	SamDU, Falasa kafedrası dotsenti, f.f.n.	
Meliyev Baxtiyor Abduxomidovich	SamDU mintaqaviy markaz bo'lim boshlig'i, g.f.f.d.	

**Mintaqaviy markaz direktori,
geografiya fanlari doktori, professor:**

S.B.Abbasov

ЭКСПЕРТНОЕ ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Об учебно-методических комплексах по направлению Гражданская общества , которые пройдут в апреле 2022 года в Региональном центре переподготовки и повышения квалификации педагогических кадров при Самаркандском государственном университете

В апреле 2022 года Региональном центре переподготовки и повышения квалификации педагогических кадров при Самаркандском государственном университете проведет курс переподготовки и повышения квалификации преподавателей высших учебных заведений по направлению «Гражданская общества». Учебно-методические комплексы соответствуют с учебным планом модулей специального научного блока и полностью охватить его. Учебно-методические комплексы соответствуют современным требованиям.

Зарубежный эксперт:

Кандидат философских Наук, доцент
кафедры культурологии ИРОУ
«Худжандского государственного
университета имени Б.Гафурова»

Усанов Р.Т